

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmy programa

Nr. 07.4.1-ESFA-V-414-01-0002

Projekto „JUDAM“ veiksmingumas

Tyrimo ataskaita

Rengėjų grupė:

Jolita Buzaitytė-Kašalynienė (vadovė)

Jana Bogdzievič

Eugenijus Dunajevs

Jūratė Charenkova

Užsakovas:

Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

2021

Turinys

1. Tyrimo metodas.....	3
2. Jaunuolių ir JGI koordinatorių tyrimo duomenų analizė.....	5
2.1 JGI koordinatorių keliami tikslai.....	5
2.2 Jaunuolių lūkesčiai projektui.....	8
2.3 JGI koordinatoriai apie jaunuolių pokyčius – projekto rezultatus.....	10
2.4 Jaunuolių suvokimai apie projekto metu įvykusius asmeninius pokyčius.....	15
2.5 Jaunuolių subjektyvūs projekto veiklų (ne)naudingumo vertinimai.....	21
2.6 Jaunuoliai apie JGI koordinatorių vaidmenį.....	25
2.7 Projekto modelio vertinimas: gerieji aspektai.....	27
2.8 Jaunuolių pasiūlymai projektui „JUDAM“ tobulinti.....	32
2.9 JGI koordinatorių iššūkiai.....	34
2.10 JGI koordinatorių pasiūlymai.....	41
3. Dalyvių bylų kiekybinio tyrimo duomenų analizė.....	42
3.1 Projekto dalyvių pasiekti rezultatai.....	42
3.2 Pasiekti rezultatai ir demografinės projekto dalyvių charakteristikos.....	42
3.3 Projekto rezultatai ir rizikos veiksniai.....	45
3.4 Rezultatai ir dalyvavimo projekte trukmė.....	50
3.5 Rezultatai ir dalyvavimas JGI projekte „Atrask save“.....	50
3.6 Projekto rezultatai ir dalyvavimo projekte tikslai.....	51
3.7 Rezultatai ir projekto veiklos.....	52
Išvados.....	53
Literatūra.....	57
Priedai.....	58

1. Tyrimo metodas

Tyrimas buvo vykdomas 2021 m. liepos–lapkričio mėnesiais.

Tyrimo tikslas: išsiaiškinti projekto „JUDAM“ veiksmingumą, poveikį projekto tikslinei grupei.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti projekto dalyvių pokyčio stebėseną, apimant jaunuolių situacijų pokyčius įvairiais aspektais.
2. Nustatyti, kurios projekte taikytos priemonės (veiklos) labiausiai prisidėjo prie pozityvaus tikslinės grupės pokyčio.
3. Nustatyti jaunuolių lūkesčius priemonėms, skirtoms NEET jaunuoliams.
4. Remiantis tyrimo rezultatais, paruošti rekomendacijas nacionalinės jaunimo politikos priemonių, skirtų NEET jaunuoliams, parengimui ir įgyvendinimui.

Tyrimo dizainas

Tyrimo metu taikyta mišri tyrimo strategija, derinant kokybinę ir kiekybinę prieigas. Duomenys buvo rinkti struktūruoto interviu ir dokumentų analizės metodais. Tiriamųjų grupės: 1) projekto „Jaunimo garantijų iniciatyvos“ (JGI) koordinatoriai (toliau – JGI koordinatoriai); 2) projekto „JUDAM“ tikslinės grupės atstovai – paslaugas gavę jaunuoliai (toliau – jaunuoliai); 3) projekto dalyvių bylos – projekto tikslais sukurti dokumentų paketai.

Buvo atlikti 6 pusiau struktūruoti interviu su projekte dirbančiais JGI koordinatoriais. JGI koordinatorių imties heterogeniškumui užtikrinti dalyvių atranka buvo vykdoma vadovaujantis šiais kriterijais:

1. Projekte dirba bent metus.
2. Lytis: vyras, moteris.
3. Lietuvos regionas, kuriame dirba: Dzūkija, Suvalkija, Aukštaitija, Žemaitija.

Interviu klausimyną sudarė 8 klausimai ir (ar) grupės: įžanga, tikslai, kuriuos, dirbdamas su jaunuoliais, sau kelia, dalyvių charakteristikos, atvejai ir jų sprendimas, sunkumai ir jų sprendimas, rezultatai (nauda), pabaiga (Priedas Nr. 1).

Buvo atlikta 30 pusiau struktūruotų interviu su projekto dalyviais. Tiriamųjų imties heterogeniškumui užtikrinti dalyvių atranka buvo vykdoma vadovaujantis šiais kriterijais:

1. Dalyvio statusas projekto atžvilgiu: ilgalaikis dalyvis, bebaigiantis dalyvavimą projekte arba neseniai baigęs ir seniai baigęs dalyvavimą projekte.
2. Lytis: vyras, moteris.
3. Dalyvio gyvenamoji vietovė: miestas, kaimas (rajonas).
4. Lietuvos regionai: Dzūkija, Suvalkija, Aukštaitija, Žemaitija.

Interviu klausimyną sudarė 24 klausimai, suskirstyti į 6 temas: įžanga, prisijungimas prie projekto, patirtis projekte, rezultatai (nauda), pabaiga (Priedas Nr. 2).

Informacija surinkta iš 584 dalyvių bylų. Į tyrimą buvo įtrauktos visos užbaigtų (uždarytų) atvejų bylos ir į bendrą sistemą sukelti visi tyrimui naudoti dokumentai. Duomenys rinkti iš šių, bylose buvusių dokumentų: Dalyvio apklausos anketa, Sutikimo dalyvauti projekte forma, paskutinis Individualios veiklos planas.

Dokumentų analizei buvo parengta duomenų registravimo anketa, sudaryta iš 29 kintamųjų (Priedas Nr. 3).

2. Jaunuolių ir JGI koordinatorių tyrimo rezultatų analizė

Kokybinio tyrimo temos arba analizės pjūviai:

Kokius darbo su jaunimu tikslus sau kėlė JGI koordinatoriai ir kokių lūkesčių projektui turėjo į jį ateinantys jaunuoliai?

Kokius rezultatus mato ir vertina JGI koordinatoriai ir kaip savo asmeninius pokyčius įvardija jaunuoliai?

Naudingos ir nenaudingos projekto veiklos. Kas prisidėjo, padėjo pasiekti jaunuolių pokyčių?

Kuo šis projektas skyrėsi nuo kitų projektų, paslaugų, programų, jei tokiose dalyvavo?

Projekto modelio vertinimas: gerieji aspektai ir tobulinimo sritys – JGI koordinatorių ir jaunuolių pasiūlymai.

2.1 JGI koordinatorių keliami tikslai

Pagrindinis projekto tikslas, arba rezultatas, kurio siekiama – grąžinti jaunuolį į švietimo sistemą arba darbo rinką, tačiau jei būtų lengva tai pasiekti, nereiktų ir šio projekto. Daliai jaunuolių darbas ir studijos – labai dideli ir tolimi tikslai, nes jiems pasiekti yra daug kliūčių. Todėl JGI koordinatoriai, paklausti apie tai, kokius tikslus kelia savo darbui su jaunuoliais, sako, kad link „didelių tikslų“ jie eina „*mažesniais žingsneliais*“ (K1) – pirma siekia išspręsti tai, kas jaunuoliams trukdo mokytis ir (ar) dirbti. JGI koordinatorių įvardintus tikslus galima suskirstyti į dvi grupes: rezultatų tikslai, nukreipti į jaunuolių kokybinius pokyčius, ir instrumentiniai tikslai, susiję su pagalbos procesu, metodu, profesine laikysena.

1. Rezultatų tikslai, nukreipti į jaunuolių kokybinius pokyčius:

1.1. Įveikti baimės ir gėdos jausmus, įgyti drąsos bendrauti su nepažįstamais žmonėmis.

„...nu negali sakyti trikdys jie patys, bet trikdys yra jų baimės.“ K6:

„...visų pirma išsisprendžiam tuos dalykus, kurie trukdo tą padaryti – drąsos gal nėra...“ K1:

„Jie bijo, daug priešasčių būna. Pačios pagrindinės – tai bijo, kad juos atstums, bijo, kad jie nesupras ir kiti supras, kad jie nesupranta, bijo vėl nusivilti. Va tokios pagrindinės. Ir dažnai bijo pasirodyti, kad nesupranta, jiems atrodo, kad paklausti tris kartus yra žiauriai gėda.“ K3

1.2 Jaustis naudingiems visuomenei, prisidėti prie jos gerovės.

„Tai tas darbas toksai jiems padėti būti naudingiems visuomenei.“ K3

1.3 Atrasti save ir būti laimingiems.

„...ir aš dar sakau visada: būti laimingiems, kad save realizuot mokėtu, <...> aš noriu, kad jie rastų save ir būtų laimingesni kiek įmanoma.“ K3

1.4 Patikėti, kad gali. Suvokti, kad patys atliko jiems paskirtas užduotis, pasiekė sau keltus tikslus, todėl gali savarankiškai toliau keliauti per gyvenimą.

„Tai va mano ir misija tokia, kad tą gerą postūmį padaryti. Ir dar noriu, kad jie galvotų, kad jie čia patys tą postūmį pasidarė. Nu kažkaip man taip atrodo ir jie turi taip suprasti, kad jie čia patys padarė.“ K3

„...kai tiesiog visą individualios veiklos planą įvykdė ir jisai nu jaučiasi, kad sako „žinai, aš galiu savarankiškai toliau eiti, va dabar bandysiu ten, į užsienį, ar dar kažką, ir gerai.“ K5

1.5 „Auginti“ jaunuolį, lavinti jo socialinius įgūdžius, kad pokyčius matytų jis pats ir artimieji, kad įgytų pasitikėjimo savimi.

„...mes turime galimybę tą jaunuolį auginti, jam padėti keltis pačiam savo akyse, artimųjų akyse, kur tuos socialinius įgūdžius ugdyti.“ K5

„...savim pasitikėty, tai va toks ir darbas.“ K3

1.6 „Ne kiekybė, o kokybė“, ne kuo daugiau jaunuolių, o kuo kokybiškesnių paslaugų, ir ne paviršutiniškų, o gilesnių pokyčių.

„...mūsų administracija žiūri, kaip bebūtų, kad turim įgyvendinti tikslus, ne tiek į kiekybę, kiek į kokybę, kad dalyvis, iš tikrųjų, gautų tą tikslingą pagalbą, nesvarbu ar po mėnesio, ar po pusės metų.“ K4

1.7 Kai kurių jaunuolių situacijos yra tokios sudėtingos ir kompleksinės, kad JGI koordinatoriai teigia, jog didelių pokyčių nesitikti ir lūkesčių, kad jaunuoliai įsidarbins ar eis mokytis, net neturi, ir dirba su jais socialinį darbą.

„...kompleksinis atvejis, tai ten aš didelių pokyčių dažniausiai arba lūkesčių į tą žmogų neturiu...“ K6

2. Instrumentiniai tikslai, susiję su pagalbos procesu, metodu, profesine laikysena:

2.1 Suprasti nedarbo, nesimokymo priežastis, kas konkrečiai trukdo.

„Mano tikslas – iš tikrųjų išgirsti jaunuolį, jį suprasti, ir būtent suprasti jo pagrindinę problemą: kodėl jisai yra vadinamas NEETsas, kodėl jisai nesiima jokių veiksmų daryti kažko. Kas viduje, kokia problema atsitiko ar kažkoks gyvenimo įvykis, kad jisai sustojo?“ K6

2.2 Užmegzti pasitikėjimu grįstą ryšį su jaunuoliu.

„...atėjus laikui, kai jau yra pasitikėjimas, jau tada galiu daryti įtaką.“ K1

2.3 Jaunuolį priimti tokį, koks yra. Jo nevertinti, nesmerkti, neprimesti savo ar visuomenės vertinimo standartų, laikyti jį sau lygiu, pripažinti jo išmintį, kad yra savo situacijos ekspertas.

„...priimti taip, kaip yra, kad tas žmogus jaustųsi toks, koks yra, ir jam nereikėtų slėpti kažkokių savo negerovių ar nepasirodyti, koks jisai iš tiesų yra ir kad aš priimčiau jį kaip žmogų, visų pirma, kaip žmogų. Ir tie patys iš įkalinimo įstaigų grįžę, o kas sakė, kad jie neverti pagarbos. Arba ten, nežinau, turėjau ir mergingą, kuri pardavinėjo savo kūną, bet tai buvo tam tikros priežastys, tai ar ji neverta pagarbos. Tai su kiekvienu bendrauti, kaip sau lygiu ir nesvarbu, kad tau septyniolika metų, man trisdešimt devyni, bet tai nu bendraujam tai mes lygūs: ir tu esi savo amžiuje išminčius ir aš esu savo amžiuje išminčius.“ K1

2.4 Dirbti su motyvacija: motyvuoti, stiprinti ar palaikyti jų motyvacijos keistis lygi.

„...tai dažniausiai dirbi su jų motyvacija, kad susimokėty ir kartais tenka manipuliuot per šeimą. Sakyti, kad žinai, jeigu tau kas nors atsitiktų, kas tada? Tavo skolos nukris kažkam kitam, jeigu ten vaikų turi, tai nu kažkam. Kažkaip sukiesi, nes nu žinai, kad niekur tie antstoliai nedings ir jiems kažkaip reikia tai perteikti.“ K2

„Ne visi suvokia, kad jiems reikia, kiti nesuvokia. O aš tai jiems sakau, kad susiimti reikia.“ K3

2.5 Sudaryti galimybes: kai kuriais atvejais tai gali būti vien tiktai pokalbiai apie galimybes, praplečiant matymo lauką, o kitais atvejais – galimybės gauti konkrečių paslaugų, pagalbą:

„...jam stengiuosi suteikt galimybę tiesiog, sakykim, gydytis priklausomybę, tai visada paaiškinu, kokie būdai yra gydymo priklausomybės. Kad vat mes (projektas) galim sudaryt tau tokią galimybę pasikonsultuot su priklausomybių konsultantu ir jeigu tikrai nori gydytis ir suvoki, kad tau to reikia, tai net ir suorganizuoti į kokį nors priklausomybių centrą reabilitaciją nuvažiuot.“ K2

„...arba net neįdarbini, bet jisai žino, ko nori. Galbūt nori savo verslą kurti. Ir tu randi jiems galimybių, iš kur galima gauti vienas ar kitokias galimybes įsteigti tą savo verslą.“ K5

2.6 Įgalinti jaunuolius: „įveiklinti daryti dalykus“.

„...kažkaip įgalintj jį, kad jis kažką pradėtų, kažkokį pokytį padarytų gyvenime.“ K2

2.7 Laiku užduoti tinkamus klausimus, būti tinkamoje vietoje tinkamu metu.

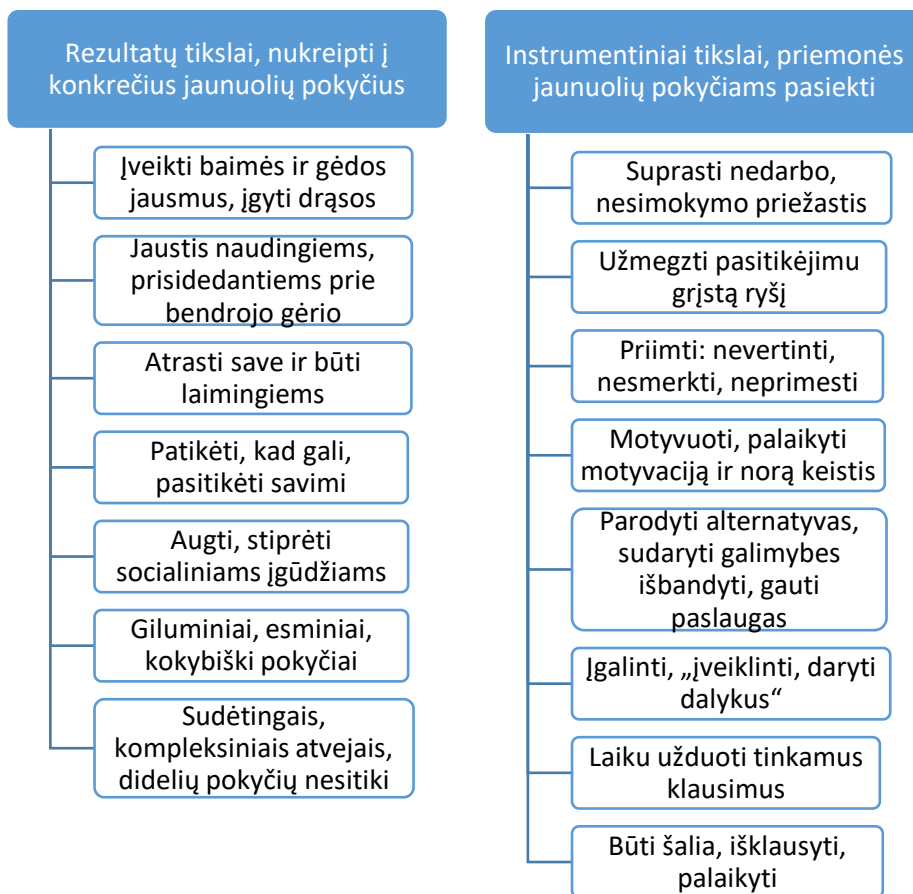
„Tiesiog skyriau užduotį jai iki tos konsultacijos, tiesiog uždaviau klausimą: susigalvok alternatyvą, jeigu nepavyks išvažiuot ten, ką tu veiksi.“ K2

„Tai vat tas toks atsirasti tinkamoj vietoj, tinkamu laiku ir pasakyti tinkamus žodžius tam jaunam žmogui, ateičiai, jis prisimins, jis panaudos ir nukreipti ten, kur jam reikia tuo metu, o ne kad laukti kažkokių stebuklų.“ K1

2.8 Būti šalia, kai reikia patarimo, pastiprinimo, palaikymo. Būti „čia ir dabar“, klausytis, išbūti, kol atslūgsta jaunuolių emocijos.

„...kai kuriems jaunuoliams yra viskas gerai, jie ėjo ir nuėjo ir pamiršo, kad tave turėjo tokį JGI koordinatorių ir aš nesistengiu, kad jie prie manęs prisirištų. <...> Bet yra jaunuolių, kur praėjo daug metų, bet jis vis tiek turi turėti, į ką kreiptis patarimo, pastiprinimo kažkaip tai, va. Vis tiek vat jam tai yra svarbu, nes jie neturi nieko kito.“ K3

„Nuo [psichologės pavardė] laikų man šitas įkalta, tai aš su jais kalbuosi. Su juo kalbėdavausi, ten tas pokalbis valandą, pusvalandį, bet matai, kad tas impulsyvias mintis pavyksta nuslopint.“ K2

2.1 pav. JGI koordinatorių darbo su jaunuoliais tikslai

2.2 Jaunuolių lūkesčiai projektui

Jaunuoliai labai įvairiai įvardijo savo lūkesčius projektui. Buvo tokių, kurie sakė, kad konkrečių lūkesčių neturėjo, nes nežinojo, ko tikėtis (D1, D10, D26), taip pat buvo prisijungusių dėl privalomojo socialinio draudimo (D14, D22). Apibendrinant galima sakyti, kad prieš įsitraukiant į projektą būta įvairių lūkesčių, kuriuos galima suskirstyti į dvi grupes: tiesiogiai ir netiesiogiai su įsidarbinimu arba studijomis susijusius.

1. Tiesiogiai su įsidarbinimu arba studijomis susiję dalyvių lūkesčiai:

1.1 Atrasti, kur nori mokytis ir pradėti tai daryti (D9, D19, D30).

„Aš galvojau, kad per projektą aš susirasiu kažką ir įstosiu mokytis, <...> surasiu, ką noriu vėl mokytis ir bandyt.“ D19

*„Pasakysiu keistai. Šiaip labai noriu įstoti pagaliau studijuot ir **nustot, kaip pasakyt, nu pasakysiu paprastai, grybą pjaut tiesiog**, reikėjo kažkokio postūmio, kažkokio, kaip pasakyt, palaikymo, kaip, tarkim.“ D30*

1.2 Gauti pagalbą darbo paieškose (D6).

„Atėjo tas metas, kai reikėjo susirast darbą, bet buvo gana sudėtinga, todėl žiūrėjau eee kas galėtų man padėt greičiau ir efektingiau susirasti darbą. <...> Užimtumo tarnyba man nesugeba paaiškint tam tikrų dalykų, tai prisijungiau pas [JGI koordinatoriaus vardas]. Jis išaiškino, ką ten padarė man, tai, ko man trūko, tai, ko man reikėjo, tai man žymiai greičiau padėjo.“ D6

1.3 Stiprinti esamus ir įgyti naujų įgūdžių. Dalis jaunuolių neįvardijo, kokius įgūdžius norėjo stiprinti, o kiti įvardijo, pvz., mokytis groti gitara, anglų kalbos, projektų rengimo (D11, D12, D17, D18, D20, D21).

„...kažką pasitobulinti, kompetencijų naujų įgyti, nu, patobulint save, kaip sakant.“ D20

„...bet mane labiausiai ten domino, nu dėl savo ateities, kad žiūrėtis perspektyvas, kurti savo darbo vietą, savo darbo vietą, rašyt tuos projektus norėjau išmokti.“ D21

2. Netiesiogiai su įsidarbinimu arba studijomis susiję dalyvių lūkesčiai:

2.1 Ieškojo kitų žmonių pagalbos, palaikymo, pastūmėjimo link aktyvumo ar (ir) pokyčių (D5, D15, D?, D15).

„Aš paskaičiau, ką siūlė, tiesiog pagalbą siūlė, aš tuo metu kaip tik ieškojau savęs galbūt, galbūt to tokio pastūmėjimo.“ D5

„Nu, mažu kažkas man pagelbės ar dar kažką, atves į protą ir panašiai.<...> Nes, suprantat, su tėvais labai mažai bendrauju. Nėra to spyrio į šikną, taip sakant.“ D15

2.2 Tikėjosi gauti siauros srities specialistų paslaugas, konkrečiai buvo paminėta tikrai psichologinė pagalba, o kitos įvardijamos apibendrintai (D17, D23, D24).

„...aš dalyvauju dėl to gal, kad nu iš tikrųjų yra daug paslaugų, kuriomis gali pasinaudoti.“ D23

2.3 Pažinti save, suprasti, pasirinkti patinkančias veiklas ir darbus (D11, D20, D21).

„Nu tiesiog atrast, ką noriu veikt. Galima sakyti, kažkiek ir save pažint.“ D11

2.4 Kažką daryti su savimi ar savo gyvenimu, išjudėti, nestovėti vietoje (D7, D21).

„Tas jausmas, kai jau metų metus vietoj sėdi ir norėjosi, ką nors bandyti, daugiau išbandyti.“ D7

2.5 Susipažinti su kitais žmonėmis, projekto dalyviais, pabendrauti su jais (D2, D3, D12).

2.6 Neturėjo aiškių lūkesčių, bet buvo smalsu, įdomu, todėl buvo atviri nuotykiui, kelionei (D4, D8, D13, D24).

„Aš tokių, labai tokių įsitikinimų neturėjau. Bet aš sakiau, jeigu viskas normaliai prasieis, tai tada aš sakyčiau, kodėl tiesiog nepabandžius tenais prisijungti ir pasižiūrėti, kaip ten maždaug viskas vyks.“ D13

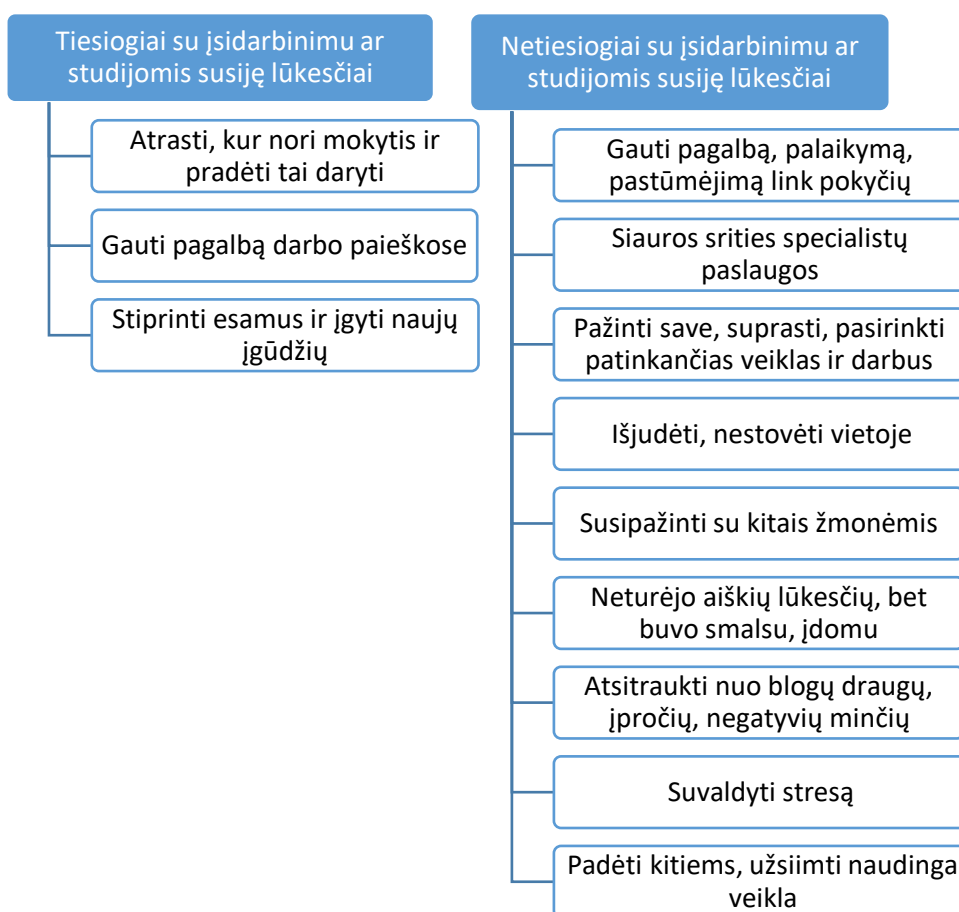
2.7 Atsitraukti nuo blogų draugų, įpročių, negatyvių minčių (D2).

„Tikėjaisi, kad atsitraukšiu nuo veiklos, kurioje buvau, nuo negatyvo, pamatysiu save [...] toks atsistatymas sau pačiai.“ D2

2.8 Suvaldyti stresą (D25).

2.9 Padėti kitiems, užsiimti naudinga, galbūt savanoriška, veikla (D1).

„...tiesiog, šiaip, labai norėjau tiesiog kažkam kažką kažkaip padėt va taip vat ir nežinau net... savanoriaut, tikėjaisi, kad ten reikės kažką padėti.“ D1

2.2 pav. Jaunuolių lūkesčiai projektui

2.3 JGI koordinatoriai apie jaunuolių pokyčius – projekto rezultatus

„Yra didelių rezultatų ir mažų rezultatų“ – kiekvienu atveju pokyčiai, arba rezultatai, yra skirtingi. Į projektą patenka jaunuoliai, turintys labai įvairios patirties, su skirtingomis gyvenimo situacijomis, gebėjimais, negaliomis; vieni daugiau, o kiti – mažiau pažeisti. Todėl pasiekti rezultatai priklauso nuo jaunuolio pažeistumo. JGI koordinatoriai vertina jaunuolių poreikius, drauge su jaunuoliais formuoja asmeninių pokyčių tikslus, parenka paslaugas, palydi ir stebi pokyčius. Pašaliniam žmogui gali atrodyti, kad pokytis yra nedidelis, tačiau jaunuoliui ir su juo dirbančiam JGI koordinatoriui jo dydis ir reikšmė priklauso nuo pradinio taško, nuo tos būsenos, kurioje jaunuolis buvo projekto pradžioje.

„Yra dideli rezultatai ir maži rezultatai. Pavyzdžiui, vieniems reikia išmokyti, kad reikia nusiprausti, save prisžiūrėti, <...> turėjau vieną tokį, kur sakau: „Matai, kelnės suplyšę, tai kaip dabar tu eisi pas darbdavį“. O kitą kartą jis ateina susiukęs, nu matau, kad jis stengiasi susitvarkyti tas vaikas. Tai va, jau man čia yra gerai, jau kažkoks. O su kitu rezultatas, kaip su [Vardas], kad jinai pradėjo dirbt ir mokytis įstojo ir šventai tikiu, kad jinai pabaigs ir kad su ja viskas bus labai gerai.“ K3

„...Šitas projektas keičia žmonių gyvenimus.“ K1

„...su protine negalia, pavyzdžiui, tu to rezultato [įdarbinimo] gali ir nepasiekti, bet tie mažiukai pasiekti rezultatai, kurie galbūt kitų akimis yra nematomi, tai aš manau, kad jie yra neįkainojami.“ K4

„...tiek emocinis pagerėjimas būklės ir laisvesnis bendravimas, kad ir žalingų įpročių atsisakymas, tai man ir tokie rezultatai ir dideli. Nes aš sakau, jie ir pradeda po to skatinti tikrųjų rezultatų ir pradėti gyvenimą.“ K4

Lengvi ir sunkūs atvejai. Skirstymas į lengvus ir sunkius atvejus yra susijęs su jaunuolių situacijos, patirties ir problemų kompleksškumu. Todėl vieni jaunuoliai projekto „JUDAM“ rezultatus gali pasiekti greičiau – įsidarbinti arba įstoti mokytis, o kitiems iki įsidarbinimo reikia įveikti daugybę sunkumų, pvz., priklausomybes (alkoholio, narkotikų, kompiuterinių žaidimų), baimes. Šiuo atveju laukia ilgas kelias, reikalaujantis daug kantrybės ir abipusių pastangų. Lengvais yra laikomi tie atvejai, kai jaunuoliai projekto rezultatus pasiekia, pvz., per pirmus du mėnesius, jiems užtenka pagalbos išsigrininant tikslus, parengiant CV, JGI koordinatoriaus tinkamai suformuluoto klausimo, padaršinio, pastūmėjimo.

Sunkūs atvejai reikalauja didelio, ilgo ir nuoseklaus darbo. JGI koordinatoriams tenka nusivilti, pvz., jei jaunuoliai atkrenta arba po poros mėnesių vėl netenka darbo. Bet jie turi pasitikėti, kantriai laukti ir tikėti, kad jaunuolis gali pasikeisti:

„...[jaunuolio vardas] tokiu, aš jau jį buvau peržegnojus kelis kart mintyse, galvoju, viskas, nebėgiu nieko čia nebus [juokiasi], nu bet ir vėl... tai va. Tai vakar į mokyklą užpildėm prašymą profesinę <...>, tai gydymas nuo alkoholizmo, jisai sutiko koduotis, mes jį buvom nuvežę su jo sutikimu. Jis buvo nuvykęs į [miesto pavadinimas] centrą, gydėsi, bet po dviejų dienų pėsčias pabėgo žiemą, išėjo į [miesto pavadinimas]. Ir va praėjo pusė metų, daugiau, ir [jaunuolio vardas] supranta, kad jam vis tiek reikia koduotis, ir sako, kaip vat būtų gerai dabar jau būti užsikodavus.“ K3

JGI koordinatorių įvardytus jaunuolių pokyčius galima išskirti į dvi grupes: projekte numatytiems rezultatams būtini įgūdžiai ir projekto rezultatus pasiekti padedantys pokyčiai.

1. Projekte numatytiems rezultatams būtini įgūdžiai.

1.1 Sustiprėja darbo paieškai būtini įgūdžiai. Jaunuoliai išmoksta kitiems, rodos, paprastų, bet jiems – sudėtingų dalykų, pvz., tinkamai parengti CV, išdrįsti paskambinti ir susitarti dėl darbo pokalbio, tinkamai apsiręngti einant į darbo pokalbį, nebijoti kalbėtis su darbdaviu, pasiruošti galimiems klausimams.

„...kuri gyvenimo aprašymo nemokėjo rašyti, tai ta prasme jos gyvenimo aprašymas buvo labai keistas, su gyvenimiškais faktais, kurie darbdaviui visiškai nereikalingi.“ K1

„Tai dirbi realiai, tuo atveju, kaip įdarbinimo specialistas, tai pradedam CV rašymais, baigiam darbo pokalbių simuliacijom ir panašiai.“ K2

1.2 JGI koordinatoriai pastebėjo, kad svarbu **ne tik padėti jaunuoliui įsidarbinti, bet ir išsilaikyti tame darbe ar studijose, kad po poros mėnesių neiškristų ar neprarastų darbo**. Pasibaigus dalyvavimui projekte, JGI koordinatoriai susisiečia su jaunuoliais po mėnesio ar dviejų, pasiteirauja, kaip sekasi. Projektas taip pat suteikia galimybę jaunuoliams sugrįžti į projektą, jei jiems nepavyksta įsitvirtinti darbo rinkoje ir po kelių mėnesių netenkama darbo.

1.3 „Darbas nėra žmona, su juo galima be pasekmių išsiskirti“. **Jaunuoliai mokosi iš sėkmingo darbo paieškos proceso: jei pavyko susirasti darbą vieną kartą, atsiranda pasitikėjimas, kad pavyks ir kitą**. Yra svarbu, kad jaunuoliai pasitikėtų savimi, nebijotų keisti darbo, ieškotų aukštesnio atlygio, geresnių sąlygų, suprastų, kada yra išnaudojami.

„Darbas nėra žmona, jis su juo gali be pasekmių išsiskirti. Man svarbus yra pats darbo paieškos procesas, kad jie nebijotų ieškotis darbo ir tas įgūdis išliktų, ta prasme, nu vis tiek jauną žmogų įdarbini, jis ten kokiam makdonalde įsidarbina, tai sakau: „Nebijok keist darbo“. Tai man svarbu, kad jis su įgūdžiu išeitų, tai darbas belieka projekto rezultatam. Ta prasme, aš to nesiekiu ir vat turiu tokių atvejų, kad net projekte būnant jie įsidarbina vienam darbe, bet po to pakeičia tą darbą, tai aš džiaugiuosi, nes jie pradeda darbo rinkoj judėti ir turi būt būdinga jauniem žmonėm. **Tai man svarbu įgūdis suformuotas kažkoks, kad <...> atėjo pas mane žmogus nepasitikėdamas, nežinodamas, kaip ieškot to darbo, ką daryt, nežinantis žingsnių darbo paieškos. Bet, sakykim, jeigu jis išeina ir matai, kad jis drąsiai jaučiasi, tada būna tikrai malonu.**“ K2

1.4 Legaliai įsidarbina. Dalis jaunuolių dirba šešėlinėje darbo rinkoje. Kaimo vietovėse galbūt nėra kitos išeities ar pasirinkimo, kaip tik dirbti sezoninį ar pagalbinį darbą ūkiuose, statybose ir pan. Kartais gal trūksta ir savimonės ar savisaugos, kad svarbus ne tik atlygis, bet ir sveikatos draudimas ar kitos legalaus darbo garantijos. Todėl – didelis pokytis, jei pavyksta šį įsitikinimą pakeisti, keisti arba pašalinti kitas legaliam darbui trukdančias priežastis, pvz., įsiskolinimus antstoliams.

„Tas... kaimo vietovėse labai populiarus nelegalus darbas, <...> ir kaip faina, kai atranda jaunuolis kitą išeitį. Pokytis, kai iš ten, kur tu lyg ir „oi aš čia taip gerai gyvenau“ [juokiasi], pereina į tą tokį geresnį gyvenimą, kad jau ir draustas, jau čia su juo skaitosi. Ir sakau, tas parodymas, kaip turėtų būti kažkas.“ K1

„...kai kurie turi antstolių, ir daug, tai jie dirba nelegaliai ir dienos laikotarpiu tu jų nesugaudysi.“ K2

2. Projekto rezultatus pasiekti padedantys pokyčiai. Kad jaunuoliai įsidarbintų ar mokytųsi, reikia ne tik naujų įgūdžių, bet ir elgesio, įpročių, įsitikinimų apie save bei kitus ir pan. pokyčių.

2.1 Priklausomybių pripažinimas ir pastangos jas gydyti.

„Priklausomybės pripažinimas – jau tai yra rezultatas. Kad vėlgi vienas iš pavyzdžių, kai buvo priklausoma mergina ir kaip priklausomi žmonės dažnai atsisako psichologų, psichiatrų, jiems tiesiog tai yra per daug, ir mano rezultatas buvo tas, kad aš dirbau metus laiko tam, kad įgyčiau tiek ir jos pasitikėjimą, tiek ir jinai išgirstų, ką aš kalbu, ir jinai išgirstų, kad reikalingas sakykim ir priklausomybių konsultantas ir ėjimas į tą 12 žingsnių programą, kad jinai turėtų nuolatinį palaikymą, nes kai ateis momentas, kad jinai būtų stipri. Pasiruošus.“ K6

„Jo, pradeda suvokt, sakykim, pokalbių metų jam nušvinta, kad, o, tikrai, čia galbūt tikrai per daug vartoji to alkoholio ar panašiai, tai būna pagrindas, o po to, jeigu jau tai suvokia, nu tai yra medžiaga tolimesniam darbui ar gilesnei intervencijai.“ K2

„...su jaunuoliu, kuris yra be galo uždaras ir išpešti iš jo žodį reikalinga ilgiausiai ieškoti vat kažkokių kabliukų, kad tu galėtum prieiti prie to žmogaus ir padaryti teigiamą įtaką, pavyzdžiui, galų gale, atitraukti nuo kompiuterinių žaidimų.“ K1

2.2 Sustiprėjęs pasitikėjimas savimi, išsilaisvinimas iš vidinio susikaustymo, baimių, trukdančių bendrauti su kitais žmonėmis, darbdaviais.

„...su vienu bendrauji, kuris visko bijo, jam visur yra kažkokia stresinė situacija, bijo atidaryti duris kabineto, bijo paskambinti darbdaviui, nors tu duodi telefoną, susitari iš anksto, kad pas tave ateis, paskambins, net duodi adresą, nuveži į vietą, bet jis vis tiek bijo, tai su tom baimėm.“ K1

„Jisai nebendraudavo su niekuo, jam net pakelti akis į žmogų yra iššūkis, <...> stebiu per langą ir žiūriu, jie kalbasi, negaliu patikėti, jie kalbasi, jie rado apie ką pasikalbėti. <...> Taip lašas po lašo.“ K3

„...tiesiog akivaizdūs pokyčiai, kai ateina žmogus, jau ne nenuleidęs galvą, o jisai tiesiai į tave žiūri, o ne kai žmogus prakaituoja kalbėdamas, kai žmogus jau gali užkalbinti kitus, yra jau šalia ir jaučia tą pasitikėjimą, jisai gali net prarasti, kokią vieną užduotėlę ar nežinau, kažkokį mini renginuką, tai va čia yra pasiekimas.“ K6

2.3 Elgesio pokyčiai, pvz., suvaldo agresyvumą, nesivelia į muštynes, nepatenka į policijos akiratį.

„Tai asmenybės pokytis, kad wow, mėnesį laiko tu nieko nesusilaužei, priimamasis tave pamiršo, policijos nebuvo iškvietos ekipažai, kur dažniausiai po du važiuoja į tą vietą, tai va, ta čia mėnesį laiko, tai čia yra didžiulis pokytis.“ K1

2.4 Padidėjęs savarankiškumas ir atsakomybės už save bei kitus priėmimas. Savarankiškumas pasireiškia įvairiomis formomis. Pvz., jaunuoliai pradeda tvarkyti reikalus su „valdiškais namais“: užsiregistruoja į gydymo įstaigą, tvarkosi dokumentus neįgalumo lygiui nustatyti, kreipiasi į nakvynės namus ir pan. Arba – supranta, ko nori, išdrįsta savo nuomonę ne tik turėti, bet ir ją pasakyti. Arba – JGI koordinatoriai jaunuoliais rūpinasi, globoja, jie kaip nuo tėvų priklausomi vaikai būna, o po kurio laiko tiek sustiprėja, kad gali rūpintis savimi savarankiškai.

„Jinai nuėjo, o pradžioj tai neidavo, žinokit, netgi į nakvynės namus. Nebuvo kur gyvent, nu nenuėina ir viskas. O dabar jinai pradeda nueit ir supranta, kad nieks už ją nepadarys, aš nedariau už ją, mes kartu darėm viską. <...> tai va šitą va išspaudi, išmokini, čia jau rezultatas, kad jau žmogus pats pradeda tvarkytis, <...> **Jinai labai ilgai nesusiruošia, maištauja, kad vėl čia viską iš naujo tvarkytis, atsibodo, bet pamato, kad nieks nesutvarkys ir tvarkosi.**“ K3

„Vat su tuo pasirinkimu kelio: „gal eikim į kairę“, tai jau buvo atsakymas nebesvarstant, tai buvo spontaniškas atsakymas, tai reiškia jau žmogus mąsto, jau renkasi, tai jisai savarankiškėja, tai wow. Nu čia sakiny, vienas sakiny per pusmetį, kuris nu va viskas galvoju: „aha čia jau labai daug“. K1

„...kai jisai sako: „nu tikrai, viskas čia man labai gerai buvo, ir aš jau galiu būti savarankiškas“, nes mes kalbamės apie tai, kiek tu gali jau gali sau vat, kad būtų, jeigu manęs nebūtų, tai pasišnekame apie tai.“ K5

„Arba tas jaunuolis, kuris laukiasi vaikelio, tai jisai be galo stengtis pradėjo: ieško kažkur užsidirbti, kambarį remontuojasi.“ K1

2.5 Pakeitė aplinką, išvažiavo į kitą miestą. Dažnai jaunuoliai yra priklausomi nuo aplinkos, kuri juos varžo arba nesuteikia galimybių, pvz., gyvena kaime, neturi galimybių įsidarbinti. Arba gyvena nedideliame mieste, kur visi vieni kitus pažįsta ir žino, kad tas vartojo narkotikus, todėl nepriima į darbą arba vadina narkomanu, netiki, kad jis gali nevartoti. Dar kitais atvejais jaunuoliai negali išsivaduoti iš draugų, kurie vartoja alkoholį, narkotikus, įtakos, įvelia į muštynes ar nusikalstamas veikas, ir vienintelis kelias yra pakeisti gyvenamą vietą, fiziškai nuo jų atsitraukti.

„Arba tu žinai, kad iš tos girtaujančios aplinkos pagaliau išvažiavo į kitą miestą pas giminaičius, na, sakykim, pakeitė aplinką.“ K1

2.6 Sustiprėjusi motyvacija keistis, ieškoti ir priimti pagalbą. JGI koordinatoriai susiduria su jaunuolių apatija, pasyvumu, motyvacijos trūkumu. Ne tik motyvacijos dirbti ar mokytis, bet motyvacijos apskritai – kažką gyvenime keisti, išjudėti iš esamos, kaip jiems atrodo, saugios situacijos – į nežinomą, nepažįstamą. Taip pat ir gydytis priklausomybes, depresiją, priimti siūlomą specialistų pagalbą:

„...tai tikrai eina žmonės, kurie du tris metus nieko neveikę, užsisėdėję ir tu su jais padirbi... pasidarbuoji, juos užsimotyvuoji darbui, paskatini, padirbi su jų motyvacija, sakykim, jeigu į darbo rinką integruotis.“ K2

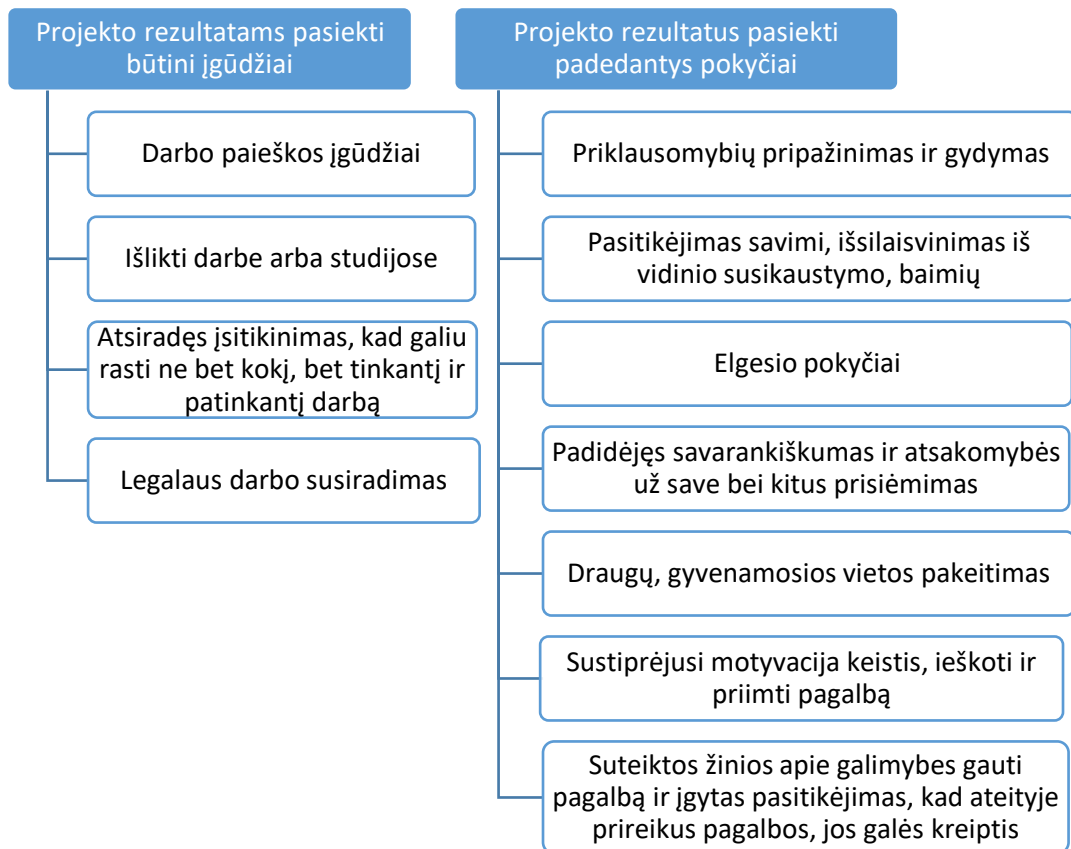
„Tai yra tam žmogui reikia tiesiog visų pirma atsiverti, atsiverti pasauliui, atsiverti kitąkart pačiam sau, leisti pagalbą, kad jam kažkas suteiktų, kad jisai pats sau galėtų truputėlį struktūrizuoti, kad jisai mokėtų susiplanuoti, kad mokėtų laikytis tam tikrų atsakomybių, atrasti tą tokį, bandyti kažkaip save atkasti, kas, kas man gerai.“ K5

„...priklausomybė, tai darbas dažniausiai būna su jo motyvacija, kad gydytųsi tą priklausomybę, kad jis suvoktų, kad yra priklausomas.“ K2

2.7 Suteiktos žinios apie galimybes gauti pagalbą ir įgytas pasitikėjimas, kad prireikus pagalbos, ateityje jos galės kreiptis. Kartais JGI koordinatoriai supranta, kad negali pakeisti jaunuolio, jei jis pats nepanorės, be jo sutikimo ir įsitraukimo. Gal jis dar nepasirengęs, gal dar neatėjo supratimas ir metas? Tokiais atvejais JGI koordinatoriai stengiasi suteikti informacijos, kur galima rasti pagalbą, atskleisti projekto teikiamas galimybes, jie atsitraukia ir laukia. O jei jaunuolis įsitraukia į projektą ir naudojasi jo teikiamomis paslaugomis, atsiranda tikėjimas ir pasitikėjimas, kad pagalbos reikia ieškoti ir kad ją galima gauti.

„...nenori gydytis, tai tokiu atveju aš nieko negaliu padaryt, **aš nesu Haris Poteris, burtų lazdele nesumosiu burtazodžio ir ta depresija nedings**, ten reikia gydymo, jeigu jinai yra sunki ar vidutinė. Tada aš dirbu su tuo jaunuoliu, jam aiškiai išsakau, kaip ta liga gydoma, ko tau reikia ir panašiai, kad gal būtų vaistai tau... nu.. medikamentinis gydymas turbūt reikalingas ir kartu psichologų pagalba ir panašiai, jam išaiškinu visas galimybes, kur tą pagalbą gali gaut, pasiūlau savo pagalbą, kad aš tave palydėt galiu ir panašiai. Tai vat ai jau viską pasakau, **kai jau nėra galimybių dirbt ir matau, kad jaunuolis nejuda, tai tiesiog tada duodu jam laiko ir aiškiai ištransliuoju jam žinute, kad kreipkis tada, kai norėsi tos pagalbos.**“ K2

„Iš tikrųjų matai pasitikėjimo, koks lygis yra išaugintas, tai kaip ir tu matai, kad tu ir ateityje su tuo jaunuoliu gali kažkaip tai kad dalyvauti jo gyvenime, bet ta prasme jisai jaus pasitikėjimą ir nebijos prašyti pagalbos, klausti.“ K5

2.3 pav. JGI koordinatorių įvardyti jaunuolių pokyčiai

2.4 Jaunuolių suvokimai apie projekto metu įvykusius asmeninius pokyčius

Tyrimo metu jaunuolių buvo prašoma apibūdinti, kaip jie pasikeitė vykstant projektui, kuo dabartinis jaunuolis skiriasi nuo to, kuris atėjo į projektą. Ši klausimo formuluotė nekreipė jaunuolių minčių konkrečia linkme, bet sudarė galimybę jiems kalbėti apie tai, kas pirmiausia ateina į galvą, ir tuo pačiu – apie tuos asmeninius pokyčius, kuriems patys suteikė didžiausią vertę ir reikšmę. Atsakymams į šį klausimą įtakos turėjo ir ta aplinkybė, kad dalis tyrime dalyvavusiųjų nebuvo baigę dalyvauti projektinėse veiklose. Jaunuolių įvardintus pokyčius galima suskirstyti į keturias grupes: pagrindinių projekto rezultatų, asmenybės augimo ir tobulėjimo, tarpasmeninių ryšių kūrimo ir atsivėrimo nežinomybei.

1. Pagrindiniai projekto rezultatai yra tiesiogiai susiję su šio projekto tikslais – padėti jaunuoliams integruotis į darbo rinką, švietimo sistemą arba įsitraukti į visuomenei naudingą veiklą – savanorystę.

1.1 Suprato, kad reikia dirbti legalų darbą (D15).

„...niekada negalvočiau apie valdišką darbą. Aš iš viso esu tingus žmogus, <...> daėjo iki to, kad aš matau, kad to reikia, <...> jau reikėtų dabar jau susiimti ir ieškoti gero pajamų šaltinio.“ D15

1.2 Suprato, kad gali sukurti sau darbo vietą ir iš jos pragyventi Lietuvoje (D21).

„Dabar pasikeitimai tokie, kad žinau, kad nenoriu kažkur į užsienį išvažiuoti gyvent. <...> domėjausi savo darbo vietos sukūrimu, tai sužinojau apie visokius finansavimus. <...> Labiau užsikūriau čia likt.“ D21

1.3 Baigė mokyklą. Dalis projekto dalyvių mokykloje mokėsi sunkiai, nespėdavo, nesuprasdavo, sulaukdavo nepakankamo mokytojų dėmesio, pagalbos. Kita dalis neturėjo motyvacijos mokytis, todėl apleido mokslus ir blogai išlaikė valstybinius egzaminus arba visai jų nelaikė. Todėl projekto metu naudojos mokytojų paslaugomis ir mokėsi matematikos, kitų dalykų, kad pasirengtų abiturų egzaminų perlaikymui (D16).

„Persilaužiau, perlipau labai daug per save, nes, <...> daug dalykų sakydavau „ne“, o kai atsidūriau projekte, tiesiog pagalvočiau, kad, nu, ir tą mokyklą baigiau ir nebuvo to tokio spaudimo gal, nu, nemoku įvardinti.“ D16

1.4 Rado patinkantį darbą. Retas projekto dėka įsidarbinęs jaunuolis apie įsidarbinimą kalbėjo kaip apie svarbiausią asmeninį pokytį, tačiau apie įsidarbinimą pirmiausiai kalbėjo tie, kuriems atrastas darbas labai tiko ir patiko, kuriems projekto metu susiformavę darbo paieškos įgūdžiai sudarė sąlygas ne tik įsidarbinti, bet nesustoti viename darbe, o toliau ieškoti, kol atras tokį, kuris tinka ir patinka (D22, D26).

„Galimybę gavau, nes jeigu jinai [JGI koordinatorė] nebūtų man pasiūlius, gal ir nebūčiau aš pati pastebėjus to, kad būtent tas darbo skelbimas yra, tai irgi kai įsidarbinau dėkojau jai, niekam daugiau.“ D22

„Va jau į tą vieną pirmą darbą su pagalba įsidarbinau, o jau kitus va pakeičiau jau be pagalbos, jau pati.“ D26

2. Asmenybės augimas (tobulinimas). Jaunuoliai daug ir įvairiai kalbėjo apie pokyčius, susijusius su augimu, branda, sąmoningumu, savarankiškumu, įpročių ir įsitikinimų pokyčiais. Be šių pokyčių nebuvo įmanoma pasiekti pagrindinių projekto rezultatų, jie sudarė pagrindą savarankiškumui ir asmeninei atsakomybei už save bei savo pasirinkimus.

2.1 Labiau pasitiki savimi, įgijo drąsos (D1, D2, D4, D5, D11, D12, D18, D19, D20, D25, D26, D27, D29).

„180 laipsnių [pasikeitė]. Kokia atėjau ir kokio dabar esu, žiauriai pasikeičiau, nes atėjau baili, nedrąsi.“ D20.

„Žinokit pagrindinis dalykas, kas pasikeitė, aš kadangi labai nedrąsi buvau ir bijojau savo idėjas pateikt, judėt į priekį, va kas mane labai stabdydavo, bijodavau kalbėt, tai persilaužiau per save ir dabar yra daug lengviau, dar yra sunkumų kartais šiek tiek, bet daug lengviau. Nepabijau pasakyti savo minties, jeigu kažką sugalvoju, <...> o anksčiau būčiau tylėjus ir nesakius nė žodžio, tokios drąsos daugiau, pasitikėjimo savimi gal labiau.“
D4

„Aš dabar darbą turiu ir pasiryžau dirbt, nes prieš tai <...> toksai užsisklendęs kažkur saugiai, savo komforto zonoj, darantis savo veiklą, <...> o po projekto, <...> kai reikėjo į naują darbo vietą nueit, ko nė karto nedariau, tai buvo tokios biški įtampos ir dabar tą prasilupau.“ D19

2.2 Įgijo savarankiškumo. Pasitikėjimas savimi, drąsa imtis užduočių, rodyti iniciatyvą, yra glaudžiai susiję su sustiprėjusiu savarankiškumu. Jei jaunuoliai bijo, jie vengia tam tikrų veiklų, pvz., susitikimų su darbdaviais, skambinimo ir pokalbių telefonu (bendravimas tik žinutėmis), apsilankymų įvairiose įstaigose: poliklinikoje, socialinių paslaugų centre ar net mokykloje dėl egzamino perlaikymo ir pan. Projekto metu JGI koordinatoriai padrąsina, pamoko, simuliuoja darbo pokalbį, palydi. Teigiamos patirtys suteikia pasitikėjimo ir skatina savarankiškumą, kurio visuomenė tikisi iš brandaus suaugusiojo. Sustiprėjusį savarankiškumą įvardijo negalias turintys projekto dalyviai, kiti dalyviai minėjo finansinį savarankiškumą, galimybę save išlaikyti ir tapti nepriklausomais nuo tėvų (D10, D25, D29).

„D25: Pati valgyt pasidaryt. Ir maisto pasigamint pačiai reikia. Kad aš įrodyčiau, kad žinau maisto gaminimus <...>. Nemėgstu to – valgyt daryt, bet kai reikia, tai jau reikia. O ką padarysi. Tyrėjas: Mhm. Tai dabar jau pati tą tokį įprotį įgavai daryti tą maistą, taip? D25: Nu taip, taip, taip.“

„...labai sau daug dalykų įrodžiau, kad galiu, nors ir atrodo, kad <...> aš tokia biški baltarankė, bet nu buvo toks: o aš irgi galiu tokius dalykus, nu toksai kažkoks sau įsirodymas, kad tu gali.“ D10

„Ne nu tiesiog omeny, kad jiems visą laiką mane išlaikyti irgi reikia ir finansinių pinigų, o kai pats pradėsiu dirbt, tai galėsiu kažką pasimąstyti, galėsiu jiems kažką padovanoti ir visa kita.“ D29

2.3 Sustiprėjo atsakomybės jausmas. Savarankiškumas yra susijęs su atsakomybės jausmu. Jei jaunuoliai imasi savarankiškai atlikti užduotis, darbus, tai pamažu ir prisiima atsakomybę už save, savo ateitį, savo veiksmus (D16, D19).

„...atsakingiau į viską žiūrėt...“ D16 arba *„...ir tokio labiau atsakomybės jausmo...“* D19

2.4 Pažino save. Šiame amžiaus tarpsnyje turime priimti daug svarbių sprendimų, atlikti tolimesniam gyvenimui svarbius pasirinkimus. Jaunuoliai yra spaudžiami rinktis, tačiau kaip rinktis, jei jie nežino, ko nori, kas jiems įdomu, patinka. JGI koordinatoriai daug dėmesio skyrė pokalbiams apie tai, kur jaunuoliai jaučiasi stiprūs, kokio darbo norėtų ir ką reikėtų padaryti, kad šį darbą galėtų gauti. Taip pat svarbu buvo norus derinti su galimybėmis, gebėjimais, pasitikrinti, ar jie atitinka (D1, D8, D10).

„Žinau savo stipriąsias puses.“ D1 arba *„Labiau supratau, ko tiksliai noriu.“* D8

2.5 Pagerėjo psichologinė savijauta. Savo savijautą iki patekimo į projektą jaunuoliai apibūdino kaip skendėjimą tamsoje, depresijoje. Pasaulis jiems atrodė priešiškas, bloga linkintis. Aplinkoje ir savyje jie įžvelgė tik sau nepalankias situacijas, negatyvius savasties ir santykių aspektus, be šviesos ar galimybės pozityviai ateities perspektyvai. Šios būsenos susijusios su sudėtingais santykiais ir trauminėmis patirtimis šeimose, pvz., atotolio šeimos (tai šeimos, kuriose vienas tėvų arba abu tėvai ir vaikas (vaikai) gyvena skirtinguose

namų ūkiuose, dažniausiai skirtingose šalyse), smurtauojantys ar nuteisti tėvai, tėvų skyrybos, motinos turėjo daug sugyventinių, todėl vaikai buvo nuo skirtingų tėvų, emociškai apleisti ir pan. Nuo sunkių išgyvenimų šeimose ir psichologinio skausmo jaunuoliai bėgo arba gynėsi naudodami alkoholį, narkotikus, traukėsi į virtualų pasaulį, kompiuterinius žaidimus. Bet toks pabėgimas nuo tikrovės yra laikinas, nes ateina blaivumo momentas, kuris dar labiau išryškina tikrovės nepakeliamumą, sudėtingumą, beviltiškumą. Jaunuolių kelionė iš tamsos į šviesą, iš neviltingos į viltį yra ilga ir sunki, apie tai daug kalbėjo ir tyrime dalyvavę JGI koordinatoriai. Pokyčiai yra sunkiai pasiekiami, bet yra labai vertingi ir reikšmingi jaunuoliams, projektui, visuomenei. Dalis šių jaunuolių yra gabūs, apdovanoti gebėjimais ir talentais, pvz., mokykloje labai gerai mokėsi, bet nėjo laikyti abiturų egzaminų, tapo nuostabius ir perkamus paveikslus, bet jiems reikia pagalbos įveikiant trauminių patirčių pasekmes bei priklausomybes (D2, D7, D9, D13, D17, D27).

„...grįžau į save...“ D2

„Kaip asmenybė pasikeičiau, faktas, kad taip. Nežinau, ne tik ant mokslų, bet ir mąstymas gal kitoks, <...> būdavo pastoviai <...> daugiausia matėsi negatyvas, o dabar tiesiog, tikrai, pozityvas.“ D9

„...kai dar neprisijungiau, buvo ganėtinai gili depresija, tiesą pasakius. Eee, veikti praktiškai mažai kada ką norėjau. Nelabai kažkur ir išeidavau. Bet dabar tas projektas kažkaip tai privertė kitaip pažiūrėti į viską.“ D13

„Sakyčiau, mažiau savižudybės (juokas) minčių, nes prieš tai tai užpuldavo, būdavo, kad neišeinu iš namų savaitę, dėl to ir gerdavau ahhh pamiršt realybę. Šiaip jaučiuosi normaliai dabar. Prieš metus aš nebūčiau su jumis kalbėjęs tikrai, turiu omeny, kad lengviau su žmonėm bendraut. <...> Nes man būdavo toks pyktis, nes aš girdėdavau, pavyzdžiui, kad žmonės juokiasi, autobusų stoty sėdžiu ar ką, man toks vaizdas, kad iš manęs juokiasi, noras toks sumušti būdavo, dėl mano vaikystės čia dabar dalykai. Tai ir dabar girdžiu, kad juokiasi, bet pyktis taip neima. Vis tiek jaučiu, žinau, kad ne iš manęs juokiasi, bet...“ D27

2.6 Sustiprino emocinį intelektą, pvz., gebėjimą valdyti savo emocijas, rūpintis savimi. Emocinis intelektas yra susijęs su agresijos, pykčio impulsų, nepagrįstos baimės valdymu, taip pat ir su depresyvių minčių atpažinimu ir pastangomis jas įveikti, suvaldyti (D6, D22).

„...išmokau sakykim dirbt su savim, su emocijom, su viskuo...“ D6

2.7 Nutraukė ryšius su neigiamai veikusia aplinka. Priklausomiems, delinkventinio elgesio jaunuoliams yra labai svarbu ne tik nebevertoti, nustoti „pjauti grybą“, „daryti nesąmones“, bet dar svarbiau yra pakeisti draugus, kurie vis dar vartoja, pakeisti gyvenamąją vietą, kur tave visi pažįsta ir žino tavo praeitį. Susirasti naujų draugų, susikurti naują įvaizdį aplinkinių akyse (D27, D30).

„D27: Nustot bendraut su blogais, blogą įtaką darančiais žmonėmis, tokių buvo pas mane gyvenime. Tyrėja: Ir sakei nebegeri jau metus? D27: Jo, nebegeriu, vaistus pradėjau vartot.“

„...aš pagaliau nustojau pjaut grybą ir pagaliau pradėjau telktis į tai, kas yra svarbu ir kas ateity bus svarbu, o ne gyvent momentu. Ir tiesiog be, kaip mano ta, kaip tas nuostabus žmogus [JGI koordinatorė], apie kurį aš jums kalbėjau, yra man pasakęs: „vėjas nepučia tam, kas neturi uosto“, – tai būtent tuo aš ir vadovaujuos.“ D30

2.8 Pasikeitė požiūris į gyvenimą ir suvokimas apie ateitį. Požiūris į gyvenimą keitėsi dėl įvairių priežasčių, pavyko įveikti negatyvias, sunkias mintis, o džiaugsmingi išgyvenimai padėjo pasijausti laimingiems. Kitu atveju požiūris keitėsi dėl suteiktų galimybių ir skatinimo nebijoti pabandyti. Kaip vienas iš JGI koordinatorių

sakė: „Darbas – ne žmona.“ Pamažu keitėsi jaunuolių požiūris, kad jie darbą renkasi ne visam gyvenimui, kad gali išmėginti įvairius darbus, veiklas. Tik bandydami sužinos, koks darbas ar veikla jiems patinka ir kokiame kolektyve gali jaustis gerai (D2, D6, D11, D14).

„...neužsisukau savyje ir esu laiminga, pozityviau mąstau...“ D2

„Bendru atveju, tokiu nu kitą kartą tu pagalvotum ar tu tikrai ten eisi, tai tą tokį požiūrį įteikė, kad nu nueik ir pabandyt, nepatiks, tai nepatiks, bet svarbu žinosi, kas nepatiko, o gal ir patiks.“ D11

2.9 Išmoko planuoti laiką. Laiko planavimas yra svarbus įgūdis tiek darbui, tiek studijoms (D16).

3. Tarpasmeninių ryšių kūrimas. Bendravimo ir tarpasmeninių ryšių kūrimo sunkumai yra dar viena projekto dalyviams būdinga savybė. Į projektą dauguma atėjo susigūžę, užsidarę, nedrąsūs, bijantys, nepasitikintys savimi ir (arba) kitais. Projekto specialistų ir JGI koordinatorių paslaugos, susitikimai su kitais dalyviais, stovyklos ir kitos bendros veiklos sudarė galimybes įgyti teigiamos bendravimo patirties, užmegzti naujas pažintis, įsitraukti į savanoriškas veiklas, kurių metu stiprėjo bendravimo kompetencijos. Visgi patys stipriausi, intensyviausi ir reikšmingiausi jaunuolių pokyčiams buvo santykiai su JGI koordinatoriais.

3.1 Išmoko pasitikėti nepažįstamais žmonėmis. Projekto dalyvių pasitikėjimas kitais žmonėmis yra pažeistas. Kai kurie sakė, kad jie iš viso niekuo nepasitiki, nes, pvz., kiti žmonės vien tik siekia asmeninės naudos sau. Per nuoširdžius, nevertinančius, nesmerkiančius santykius JGI koordinatoriams pavyko šį pasitikėjimą įgyti (D16, D30).

„Kol patikėjau [JGI koordinatorė], žinokit, nemeluosiu, nes nemėgstu meluot, reikėjo laiko. Vis tiek visus žmones vienu ar kitu gyvenimo tarpsniu yra kažkas sužeidęs ir tie žmonės atsimena, kad negalima pasitikėt niekuo ir taip laikui bėgant kažkaip, ne visai taip yra, ne visais, yra tam tikri.“ D30

3.2 Turi žmogų, kuriam jaunuolis rūpi ir kuris palaiko. Jaunuoliams ryšys su JGI koordinatoriais yra labai svarbus ir reikšmingas, nes suteikia pagrindą stengtis ir siekti pokyčių. Šiuos santykius jaunuoliai apibūdina kaip šiltus, artimus, nuoširdžius, patikimus, jaunuoliai jaučia JGI koordinatorių rūpestį. JGI koordinatorės lygina su mamomis, teikiančiomis šimtaprocentinį palaikymą ir rūpestį, o kiti sako, kad iš savo mamų nėra patyrę tokio rūpesčio ir palaikymo, kokį patiria dabar (D24, D30).

„Nes realiai gyvenime aš, nu, per gyvenimą, sakau, santykis su tėvais, šeima ne koks tai. Eee, kažkaip to tokio rūpestingumo negavus, o dabar aš jį gaunu visu šimtu procentų. Tai vat realiai galiu dabar išvis neabejot, kad galiu paskambint, galiu pasikalbėt, galiu... Nu tiesiog toks grynai kaip artimas žmogus šalia.“ D24

*„Na iš tikrųjų ji [JGI koordinatorė] yra vienas iš nuostabiausių žmonių, kuriuos esu sutikęs. **Galėčiau pavadinti netgi, kaip antra mama, taip, drąsiai, nes tokį nuoširdų susirūpinimą, tokį nuoširdų dėmesį kažkas skirtų gyvenime, dar neteko sutikti, net pasimetęs buvau šiek tiek.“ D30***

3.3 Susipažino su naujais žmonėmis, susirado naujų draugų. Dalyvaujant projektinėse veiklose (pvz., stovyklose, grupiniuose užsiėmimuose), jaunuoliai susidraugavo su kitais dalyviais, tačiau dalis ir JGI koordinatorius priskiria prie naujai surastų draugų. Tai patvirtina ir po projekto palaikomi ryšiai ar kontaktai. JGI koordinatoriai teiraujasi, kaip jaunuoliams sekasi, o kartais ir patys buvę dalyviai parašo arba paskambina JGI koordinatoriams, norėdami drauge pasidžiaugti, pasiguosti arba šiaip pasikalbėti (D20, D29).

„...nauji žmonės, susipažinau per projektą naujų draugų. Dar va įgūdžių laboratoriją važiauvau, ten vėl susiradau draugų iš to pačio projekto JUDAM, kur dalyvavo [mieto pavadinimas], nauji draugai, kaip sakant.“
D20

„...žiauriai gerai yra, kad susipažįsti su naujais žmonėmis, realiai, tu su jais tiesiog bendrauji ir jei, kažkas patinka ar nepatinka, paskui gali išsakyti ir niekas dėl to tavęs nepeikia, tas labai yra gerai.“ D29

3.4 Lavino bendravimo įgūdžius. Bendravimo su kitais žmonėmis pokyčius ir stiprinančius šios srities įgūdžius atskleidžia keletas aspektų. Vienas jų – tai pasitikėjimas savimi ir kitų žmonių vertinimo baimės įveikimas, taip pat gebėjimas suprasti neverbalinės kalbos ženklus ir į juos tinkamai reaguoti (D16, D23).

„...iš žmonių, nu nežinau, kaip čia pasakyti, ne gestų, bet kalbos ee... tos tokios išraiškos žmogaus, ką galiu sakyti, kiek galiu, nu taip, atsirenki tą informaciją, kiek galima... <...> Ką aš darydavau anksčiau trumpais sakinukais <...> dabar, jau kai aš atsirišu, tai jau mane sunku užrišti <...> man dabar, tai dovana kažkokia.“
D16

3.5 Lengviau bendrauja su kitais, susivaldo. Susivaldymas yra dar vienas jaunuoliams svarbus mokėjimo bendrauti su kitais žmonėmis aspektas. Bendravimui svarbus emocijų valdymas, nesmurtinė komunikacija, taip pat – gebėjimas klausyti ir išgirsti pašnekovo nuomonę. Gebėjimas įsijausti ir matyti situaciją iš pašnekovo perspektyvos (D3, D14, D23).

„Tai tiesiog nu išmoksti bendrauti su kitais žmonėmis tiesiog atvirai. Bandai kalbėti, bandai nešaukti. Tiesiog bendravimo išmokina gražesnio gal. <...> Tiesiog ramiai bendrauti gali, nebūtina ten šaukti ir panašiai.“ D23

„Mano charakterį kažkiek, nes prieš projektą aš buvau labai... labai... net nežinau kaip pavadinti... Užsispyrusi tokia, nieko neklausanti. Bet per projektą palaipsniui palaipsniui viskas ir susitvarkė.“ D14

3.6 Išmoko atsiverti, atvirai kalbėtis su žmonėmis. Atvirumas yra svarbus nuoširdiems, pasitikėjimu grįstiems santykiams (D3, D16, D18, D25).

„...padėjo atsiverti...“ D3 arba *„...išmokau atvirai kalbėti...“* D16

4. Atsivėrė nežinomybei. Dažnai jaunuoliams trūksta informacijos apie galimybes, jiems skirtus projektus ir paslaugas, tačiau yra dar viena svarbi kliūtis, trukdanti ieškoti pagalbos – tai yra tam tikri klaidingi įsitikinimai. Kai kurie jau buvo paminėti, pvz., kad „visi žmonės iš manęs juokiasi“ arba kad nėra nesavanaudiškų santykių („visi, kurie su manimi bendrauja, kažko nori iš manęs sau“). Dar vienas stereotipinis įsitikinimas liečia psichologus ir psichologinę pagalbą: „aš ne psichas“, „aš pats galiu susitvarkyti“, „ką kiti apie mane pagalvos, jei sužinos, kad einu pas psichologą“ ir pan. Dėl šių įsitikinimų ne kiekvienas jaunuolis sutinka susitikti su projekte dirbančiu psichoterapeutu. JGI koordinatoriams tenka ilgai įkalbinėti jaunuolius atsiverti šiai pagalbai, nes kai kurių emocinės žaizdos gilios dėl traumuojančių patirčių, ir tas žaizdas būtina gydyti, kad pokyčiai būtų esminiai ir negrįžtami.

4.1 Priėmė psichologinę pagalbą.

4.2 Sužinojo naudingos informacijos, kur ir kokią pagalbą gali gauti (D5, D12).

„Jo, sužinojau, kad tiesiog yra tokia pagalba jaunimui, kas yra labai gerai, yra kur kreiptis, aš taip galvoju.“
D5

„...praplėčiau pasaulėžiūrą...“ D5

4.3 Išėjo iš namų, atsivėrė pasauliui ir pagalbai (D5, D11).

„Išvedė mane iš namų, nes šiaip praktiškai namuose visą laiką būdavau, o su visokiom veiklom iš namų labai išėjau.“ D11

Pagrindiniai / tiesioginiai projekto rezultatai

Atrasti, kur nori mokytis ir pradėti tą daryti; Pagalba susirandant darbą; Gauti PSD; Gauti siauros srities specialistų pagalbą; Atsakyti į rūpimus klausimus

- Suprato, kad reikia dirbti legalų darbą;
- Suprato, kad gali sukurti sau darbo vietą ir iš jos išgyventi Lietuvoje;
- Baigė mokyklą;
- Įsidarbino, rado patinkantį darbą.

Asmenybės auginimas / tobulinimas

Gauti norimus kursus, užsiėmimus, įgyti naujų žinių; Pažinti save; Atsitraukti nuo blogų minčių, negatyvo; Suvaldyti stresą; Pastūmėjimas, palaikymas

- Labiau pasitikėti savimi, įgijo drąsos;
- Įgijo savarankiškumo;
- Sustiprėjo atsakomybės jausmas;
- Pažino save;
- Pagerėjo psichologinė savijauta;
- Sustiprino emocinį intelektą, pvz., kaip suvaldyti savo emocijas, rūpintis savimi;
- Pakeitė draugus, gyvenamąją vietą;
- Pasikeitė požiūris į gyvenimą ir suvokimas apie ateitį;
- Išmoko planuoti laiką.

Tarpasmeninių ryšių kūrimas

Padėti kitiems, užsiimti naudinga veikla; Susipažinti su kitais dalyviais

- Išmoko pasitikėti nepažįstamais žmonėmis;
- Turi žmogų, kuriam jaunuolis rūpi ir kuris jį palaiko;
- Susipažino su naujais žmonėmis, susirado naujų draugų;
- Lavino bendravimo įgūdžius;
- Lengviau bendrauja su žmonėmis, susivaldo;
- Išmoko atsiverti, atvirai kalbėtis su žmonėmis.

Atsivėrimas nežinomybei

Neturėjo lūkesčių; Smalsumas, atvirumas; Išbandys kažką naujo, nestovės vietoje

- Priėmė psichologinę pagalbą;
- Sužinojo naudingos informacijos, kur ir kokią pagalbą gali gauti;
- Išėjo iš namų, atsivėrė pasauliui ir pagalbai.

2.4 pav. Jaunuolių lūkesčiai projektui ir jų pačių įvardyti pokyčiai

2.5 Jaunuolių subjektyvūs projekto veiklų (ne)naudingumo vertinimai

Projekto veiklos ir paslaugos yra organizuojamos atsižvelgiant į individualius jaunuolių poreikius ir norą dalyvauti, įsitraukti. Su visais jaunuoliais tiesiogiai dirba JGI koordinatoriai, jie kuria asmeninius santykius su jaunuoliais, pristato projekto veiklas, paslaugas bei galimybes, vertina jaunuolio situaciją, poreikius, drauge su jaunuoliu formuluoja pagalbos tikslus ir priemones. Tyrime dalyvavę jaunuoliai daugiausia kalbėjo apie asmeninius susitikimus, pokalbius, santykius su JGI koordinatoriumis, taip pat apie individualias siauros srities specialistų paslaugas, tačiau apie grupines veiklas, stovyklas buvo užsiminta labai mažai. Taip atsitiko dėl objektyvių priežasčių, nes iki tyrimo šia paslauga buvo pasinaudoję tik 20 dalyvių.

Jaunuolių buvo klausiama, kokiose projekto veiklose dalyvavo, kokių specialistų paslaugomis pasinaudojo ir ar jos buvo naudingos. Projekto dalyviai įvardijo ugdomojo vadovavimo (*koučingo*), psichologines, sveikos gyvensenos specialistų konsultacijas, anglų kalbos ir matematikos pamokas. Apskritai, jaunuoliai gerai atsiliepė apie visų projekto specialistų darbą, o gautas paslaugas vertino kaip naudingas.

„Aš lyg tai pirmiausia turėjau su šita... pirmiausia turėjau ne su koučere, o pirmiausia turėjau su šita... su psichologe lygtais. Tai va tai turėjau psichologę, ėjau pas psichologę [vardas], aš nepamenu, lygtais ji dailės terapija vadinosi, kad kažkoks kitoks dalykas. <...> Va, va, taip, karjeros konsultantas.“ D10

„Nu, kaip CV parašyti, motyvacinį kaip parašyti, suteikė koučingą pas koučingo trenerę, ten koučingo paslaugos, psichologija, psichoterapeutė, nu tai apie psichologinę pagalbą suteikė ten jautiesi toks, socialines paslaugas ten, jei kažką reikia padėti su maistu tau trūksta paramą, tada maisto va duodavo, nu, žodžiu, paslaugos ten nusiuntimas pas reikalingus specialistus, pagalba ten jeigu kažko reikia, nu visokią pagalbą gavau. <...> Aš daugiausia su koučingo treneriais dirbau, su koučingo trenere dirbau, su kuratore dirbau.“ D20

„Kas patinka? Tai žinokit vat tokie specialistai, kaip jūs [tyrėja], todėl, kad visi esat labai malonūs ir labai labai tinkamai atrinkti savo pasirinktam darbui, kadangi, nežinau, malonu yra bendrauti.“ D30

„Tai... labai daug aš kažkaip ten buvau pasiėmus psichologės konsultacijas, bet po kelių ten šitų konsultacijų pasirodė, kad gal vis gi kažkaip pačiai reikia tvarkytis. Koučingo konsultacijos irgi buvo, bet iki šiol pasilikau tik su JGI koordinatore ir anglų kalbos man atrodo vat labai naudinga ir vertingos šitos dvi konsultacijos.“ D17

„Bendravau su sveikos gyvensenos specialistu, psichologe ir JGI koordinatore ir dar kalbėjau dėl savanoriavimo, bet ten buvo tik pokalbis, niekur nesavanoriauau. Buvo dar bendri susitikimai su kitais dalyviais. Su siauros srities specialistais sekėsi bendrauti neblogai, radau bendrą kalbą, pirmas pokalbis su psichologe buvo neįdomus, nes buvo nuotoliu, bet paskui greitai rado bendrą kalbą ir tolimesni susitikimai buvo naudingi. Sveikos gyvensenos specialistas davė daug gerų patarimų, motyvacijos, įsikvėpiau nuo jo. Teigiamai atsiliepiu, buvo naudinga.“ D2

Labai teigiamai apie projekto partnerių vykdytas stovyklas atsiliepia jose dalyvavę jaunuoliai. Jos lavino savarankiškumo įgūdžius, jaunuoliai mokėsi gaminti maistą, dirbo su medžiu ir pan. Kai kuriems tai buvo pirmos išvykimo iš namų patirtys ir atsiskyrimas nuo tėvų globos bei rūpesčio.

„Aš grubiai sakyčiau, kad gal mane labiau taip paveikė ta stovykla, bet čia ne dėl to, kad susipažinau, bet tiesiog toksai super savarankiškumas, nes aš apie save galiu papasakoti tiek, aš tėvų lizdely gyvenu, tas yra labai negerai, ir pripratęs prie to komforto, o ten kai išvažiauju, nu, galvoju grynai paragausiu ant savęs, o ne tai, kad sėdėt, tai aš asmeniškai sakyčiau, kad netgi ta „lgūdžių laboratorija“ stipriausią man ir paliko per tas dvi savaites, kai aš buvau...“ D19

Projekto metu organizuojami užsiėmimai ir veiklos suteikė galimybių bendrauti su žmonėmis, specialistais ir kitais jaunuoliais. Projekto dalyviai vertina šią galimybę pabendrauti, sutikti bendraminčių, atsiskleisti, truputėlį pasitempti.

„Gal vien tas bendravimas su žmonėm buvo naudingiausias. Nu, aš taip manau, nes tuo metu grįžęs toks atrodė gal net kažkiek ir iš kažkokios depresijos ištraukė. Nu, man taip atrodė, nes vis tiek judi, kažkur nueini ir turi nueiti pasišnekėt ar padaryt kažką, toks... tai jau priverčia į kažkokį rėmelį save pasistatyt.“ D21

„Mhm, daugiau žmones sujungia ir va taip susirandi daugiau bendraminčių.“ D3

„Šiaip iš tikrųjų spėju, kad gal labiausiai tai pati gitara ir pats koučingas, nes labai tiesiog per gitarą susirandi žmones, kurie panašiai mąsto, o per koučingą labiau pats atsiveri ir save pažįsti, ta prasme, tiesiog padeda tau išsiaiškint tą, kas pas tave galbūt ilgai ir nuobodžiai tau nedavė ramybės, tiesiog padeda tą ramybę atrast ir tiesiog pats pradedi, kaip pasakyt, daugiau bendraut.“ D11

Dalyviai vertino koučingo užsiėmimus, nors tai vertė galvoti apie sunkumus, kalbėti ne tik apie malonius, bet ir apie sunkius išgyvenimus bei patirtis. Jaunuoliai matė tame prasmę ir naudą:

„Šiaip viskas bendrai ir tas koučingas, tas analizavimas irgi kėlimas problemų, apie kurias nemalonu kalbėt, kai kažkas tau skaudu ar nemalonu, nu, viską šiaip viską...“ D19

„Nežinau, aš šiaip pas psichologą nesilankius, tai nežinau iš tos perspektyvos kažko, o čia toks smagus reikalas, nu, smagu dėl to, kad tu gali tiesiog apie viską, nesvarbu, kad tau šiandien bloga nuotaika, tu gali apie tai pasišnekėt, kas tau neduoda ramybės, jeigu tau gera diena, gali pasidalint, kas tau pasisekė, va tokio stiliaus.“ D11

Kaip didelė projekto nauda buvo išskirta **galimybė užsiimti tyrimo dalyviui naudinga veikla, leidžiančia įgyti reikalingų gebėjimų:**

„Naudinga ten, kad pasportavom tenais, sveikatai naudinga, kad pakeliavom į muziejus ten ir kad buvo ten ekonomikos tenais specialistė ir psichologijos tenais irgi žiauriai įdomu ir kad ten buvo atvažiavę ir koučingas buvo irgi labai įdomu. Ir apie muziejus sužinot ten, tas konsultacijas su profesinio mokymo irgi labai naudingos. Labai padeda ten, kur klausimų gali dėl darbo paklaust, kad padeda, pataria, kad gali greičiau darbą rast irgi labai padeda.“ D11

„Naudinga anglų kalba, tikrai, buvo, nes atrodė, kad nu kaip mes čia susiskambinsim, kaip mes čia nuotoliniu būdu bendrausim, bet tikrai šiaip gerai pramokau angliškai ir dabar su vyru kartais tiesiog angliškai šnekam, kad neužmiršt. O... nenaudos, nu, nebuvo iš tikrųjų.“ D18

„Sunku pasakyti, kas labiausiai patiko, nes visi trys dalykai, kuruos turėjau buvo savotiškai skirtingi, naudingi ir įdomūs ir man tuo metu pasitarnavo jie, geriau jaučiausi, daugiau žinių gavau ir buvo toks, kaip sugrįžimas į save ir atrodė tada, kad ne viskas prarasta, ne tokia jau ir bloga mano situacija, kaip man atrodė, ir visose veiklose tas pabendravimas su specialistais, su žmonėm – padėjo. <...> Nauda buvo tas sugrįžimas į save, atsiribojimas nuo negatyvių minčių, nuo užsisukimo praeitame gyvenimo etape. Gera buvo pasikalbėti ir su psichologe ir su sveikos gyvensenos specialistu ir tas išsikalbėjimas buvo naudingas, tas dėmesys. Kažko nenaudingo nebuvo, kaip tik pagalvoju, kad reikėtų dar labiau gilinti žinias tiek pas psichologą, tiek sveikos gyvensenos specialistą.“ D2

Tyrimo dalyvavę jaunuoliai negalėjo įvardyti nenaudingų, nereikalingų veiklų ir paslaugų. Pirma dėl to, kad veikos nebuvo privalomos ir primetamos, pvz., projekte numatyta, todėl būtina dalyvauti. Antra, JGI koordinatoriai atidžiai vertino jaunuolių poreikius, atskleidė galimybes, bet leido patiems spręsti ir rinktis, kokių paslaugų norėtų, kokiose veiklose sutiktų dalyvauti.

„Ne, nebuvo. <...> Tiesiog kalbėjomės su JGI koordinatore, ko man nereikėjo, nepiršo, nesiūlė, tai iš tikrųjų pagal poreikius gavau paslaugą, kurios man reikėjo.“ D4

„Iš tikrųjų, tai gal, net ne gal, o tokių dalykų tikrai nebuvo, nes tu eini, kaip ir, savo noru ir jeigu tau kažkas nepatinka aš manau, kad galima ir visada nutraukti, bet jeigu... nu kaip aš viską išbaigiau, viską padariau, viską gavau ir lūkesčius mano visus kaip ir visus pateisino, tai tokių, kad nepatiko ar neigiamų dalykų, tai nebuvo. Tikrai nebuvo. Nes viskas, žinokit, naudinga, bent jau man viskas naudinga, pradedant mokytojais ir baigiant bendravimu su naujais žmonėmis, naujom pažintim...“ D16

Trečia, dalyviai žinojo, kad bet kuriuo metu gali iš projekto pasitraukti. Ir buvo tokių atvejų, kai jaunuoliai tiesiog dingdavo, neatsiliepdavo į JGI koordinatorių žinutes ir skambučius, tai rodo JGI koordinatorių ir projekto dokumentų analizės tyrimai.

„Nenaudinga... nelabai ką įvardinčiau, gal kažkas buvo, kad man girdėta buvo ar iš kažkur kitur, bet šiaip neįvardinčiau, kad nenaudinga, mes visada galim, jeigu mum tas kažkas nepatinka, mūsų ten nieks nelaiko. Aišku, jeigu jau piktybiškai neini, nesilankai, nu, tada jo projektas kaip ir neturėtų, bet šiaip, jeigu neįdomu, tai tiesiog neįdomu, nedalyvaudavo, nėra taip, kad dalyvavimas [privalomas] <...> kažkiek iniciatyvos parodydavom, paklaust, pasakyt kas ko reikia, na, atsižvelgia į tai, kad kažko nenaudinga neįvardinčiau, dabar taip pagalvojam.“ D19

Ketvirta, susitikimai su JGI koordinatoriais buvo privaloma dalyvavimo projekte sąlyga, tačiau šie susitikimai dalyviams buvo vertingi, prasmingi, naudingi:

„Kad ne, aš sutinku, kad reikėjo susitikti su JGI koordinatoriais, bet aš neturėjau nieko prieš ir tas pabendravimas, pasivaikščiavimas tikrai buvo įdomus, prasmingas, o kad daugiau dėl informacijos, tai tikrai nebuvo kažko nereikalingo, bent jau man, tikrai buvo naudinga.“ D14

Iš esmės, jaunuoliai buvo patenkinti paslaugų kokybe arba paslaugas teikusių specialistų darbu. Buvo vos keletas atvejų, kai jaunuoliai liko nepatekinti paslaugos kokybe arba nesuprato paslaugos naudos. Bet ir tais atvejais jie bandė pateisinti specialistus:

„Kažkaip tai su [specialisto paslaugų sritis] man asmeniškai buvo sunkiausia, nežinau kodėl, tiesiog, gal kažkaip tais, gal dėl pačio asmens, ne dėl... <...> Nu aš negaliu pasakyti mažiausiai naudingas, gal man tiesiog buvo sunkiausia, nes dėl asmenybės žmogaus, bet čia toks jau labiau psichologinis dalykas. Nes jinai irgi atrodydavo, kad labai stengiasi, visokių testų paruošdavo ir klausdavo, kas svarbu. Gal tiesiog asmenybių prasme susikirto, nepasakyčiau, kad čia projekto kaltė ar kažką.“ D10

„...iš [specialisto paslaugų sritis] pusės ten ir... negaliu pasakyti, kad man nepatiko, bet aš pajaučiau gal, kad geriau neverta, gaisčiu laiką kažkaip <...> ten, nesiklostė kalbėti ir nežinau... <...> Na, galbūt ir tai ir iš specialisto neįėjau tokio susidomėjimo...“ D17

Kalbėdami apie naudingiausias ar labiausiai projekte „JUDAM“ patikusias veiklas, tyrimo dalyviai buvo linkę akcentuoti, kad **daug gavo iš projekto ir jis buvo labai naudingas**.

„Psichologiškai atsigavau, labai daug psichologiškai atsigavau ir patikėjau, kad galiu rasti tą darbą, nors žinau, kad kelias bus ilgas ir duobėtas, bet tikrai pasitikiu jėgom, nebijau eiti, sakyti, išdrąsėjus esu, atsigavau, nes prieš tai atėjau į projektą labai užsidarius, bijojau žmonių, o vat iš šito projekto labai daug psichologiškai atsigavau ir dabar pasitikiu savo jėgom labai.“ D20

Tyrimo dalyvavusių jaunuolių pasakojimai leido atskleisti kelias **su projekto veiklų organizavimu susijusias problemas**. Dėl karantino neįvyko daug planuotų ar projekte numatytų veiklų. Jaunuoliai suprato šias objektyvias priežastis ir priėmė kaip neišvengiamybę.

„...ten šiaip labiau daugiau buvo siūlęs pats projektas, kad bus kažkokie ten išvažiavimai, ten į žirgynus, dar kažkur. Nu, žodžiu, tokie, bet kažkaip nu neatsirado jie, nes tas karantinas čia pasimaišė. O šiaip tai jo, vat tokių planų visokiausių buvo. Tai kažkaip vat ir laukėm, buvom, atrodo, ir kažkaip nu neužsivedu. <...> Nu nėra

ir nereikia. <...> Iš tikrųjų, nes dabar toks laikotarpis bausis, kad nelabai ką ir nuveiksi, nelabai kur ir nu išvažiuosi.“ D24

Karantinas draudė gyvus susitikimus, o jaunuoliai **norėjo susitikinėti „gyvai“, nuotolinių psichologinių konsultacijų metu nebuvo lengva užmegzti ryšius. Taip pat nepatiko sportuoti namuose su nuotolyje esančiu treneriu.**

„Gal man nepatiko, kai ,sakykim, ten su tais specialistai darbas per nuotolį. Su [JGI koordinatoriaus vardas] viskas tvarkoj, gyvai susitinkam, kai reikia ir nuotoliniu, bet vis tiek gyvai susieinam, o kaip ten būna geriau kontaktinis. Nu nuotolinis, nu man kažkaip naudos nebuvo, nes norėjau sportuoti, bet per nuotolinį būdą sportuoti, nu, man labai nepatiko, tai tiesiog net nepradėjau. Aš norėjau gyvai susitikt su žmonėm.“ D6

„Aaahh, kad šiaip gal ne, tiesiog, kad tas toksai, kad norėjosi tokio gyvo kažkokio, kažką. Ar susitikti, ar gyvai kažką pasiplanuoti išvykti ta prasme. Nes buvom čia planavę čia prie [ežero pavadinimas] važiuoti, bet vieną savaitgalį mum ten oras netiko, paskui dėl karantino gal kažkaip, nu vienu žodžiu.“ D8

Vienas tyrimo dalyvis minėjo turintis **poreikių (planų), kuriems įgyvendinti nėra specialistų arba nesusirenka ta pačia veikla norinčių užsiimti jaunuolių grupė:**

„<...> aš norėjau labai pradžioj grafinio dizaino, nes man patinka piešti ir dar ką, ne tik fotografuoti, nes galvojau... Šiaip siūlė ne tik fotografiją paimt, bet aš fotografiją jau baigęs, man nelabai apsimoka. Tai aš labai norėjau grafinio dizaino, <...> sako, pasižiūrėsim, bet aš kaip supratau, neatsirado antro žmogaus, nes minėjo, kad, jeigu būtų du žmonės norintys, du jaunuoliai ar kas nors, tada pavyktų rast mokytoją, o kai nesurado, tai nelabai.“ D1

Projekte nebuvo jaunuoliams nereikalingų, nenaudingų veiklų ir paslaugų, nes JGI koordinatoriai įsigilina į jaunuolio situaciją, poreikius ir pasiūlo tik tas paslaugas, kurios, jų nuomone, galėtų būti naudingos konkrečiu atveju. Tai, kad projekte atsirado siauros srities specialistų paslaugų, taip pat susiję su dalyvių poreikiais: šios paslaugos atsirado palaiptiesiems, atpažinus jaunuolių poreikius ir tikslus. Toks projekto paslaugų jaunuoliams organizavimo modelio aspektas yra tikrai geras, tinkamai sumanytas ir sukonstruotas.

2.6 Jaunuoliai apie JGI koordinatorių vaidmenį

Didžiausią darbą projekte atliko JGI koordinatoriai ir jų sugebėjimas užmegzti ryšius bei kurti pasitikėjimu grįstus santykius su jaunuoliais. Tyrimo dalyviai santykį su JGI koordinatoriais vertino labiausiai – tiek reikšmingumo, tiek naudingumo prasme.

*„Naudingiausia buvo [JGI koordinatoriaus vardas] nu, ta prasme, kuris daugiausiai dirbo su manim ir kuris **daugiausiai padėjo man**, daugiausiai. Jo dėka tiesiog man padėjo labai, <...> kaip sakant, atsidavęs darbui tikrai.“ D6*

Kai kurie jaunuoliai JGI koordinatorius laikė savo draugais arba santykius su JGI koordinatoriais prilygino santykiams su draugais. Vertino, kad JGI koordinatoriai nespaudė, nevertė, leido laisvai rinktis, bet vis tiek išlaikė ribas, nepamiršdavo tikslų, susitarimų ir apie juos primindavo, paklausdavo.

*„...tas **žmogiškumas visiškai**, netgi be projekto buvo tokių dalykų, kad su JGI koordinatorė kažkur nuvažiuodavom pabūt, nu **kaip draugai tiesiog pabendraudavom**, toksai, nu, tas toks **šiluma** ir visas tas tikrai labai daug rūpesčio ir ta laisvė, **tikrai nespaudžia**, kad jau vėluoji, ar užsirašei, jau būtinai turi ateit, nu, gali dalyvaut visur **labai gražiai savanoriškai**, toks... aš net gi gal vienu žodžiu įvardinčiau tą **tokį žmogiškumą ne per daug griežtą, nespaudžia baisiai**. Ir irgi nėra, kad **visiškai paleidžia ir tu gali daryti ką nori, ne, irgi paspaudžia, paklausia, kaip sekasi, bendrauja**, tas toks, sakau, aš tai įvardinu žmogiškumu tokiu, kad... nu **atsižvelgia į tavo kaip tu jauties**.“ D19*

Tyrimo dalyviai, neturintys artimų santykių su tėvais, JGI koordinatorių atliekamą vaidmenį prilygino tėvų vaidmeniui, kurie, pvz., pabara, paragina, pamoko, su kuriais gali pasikalbėti apie reikšmingus dalykus, drauge pasvarstyti apie tai, kas tau svarbu. Ir mintis, kad yra kitas, kuriam esi svarbus, padėjo, sustiprino, nuramino.

*„Taip galvojau, kad kažką kitą. Nu, mažu kažkas man **pagelbės ar dar kažką, atves į protą ir panašiai** <...>. Nes, suprantat, su tėvais labai mažai bendrauju. **Nėra to spyrio į šikną**, taip sakant. <...> Tiesiog vat tas, ko man ir trūko, kad **galiu su žmogum pasikalbėt apie tai, ko negaliu pasikalbėt, tarkim, su draugais**. Bet, tarkim, kai kuriuos dalykus apie planus ir panašiai. <...> **Psichologiškai, iš tikrųjų, ten daug padeda. Kur vienas mąstyti, o kur turi kito pagalbą, iš tikrųjų**.“ D15*

JGI koordinatoriai domėjosi jaunuolių rūpesčiais, kėlė sunkius, kartais nepatogius, verčiančius susimąstyti klausimus, bet tuo pat metu suteikė palaikymą.

*„Man tai patiko ir tikrai atrodė, kad buvo naudinga, toks, atrodo, **turėjau tą palaikymą, gilinosi į tai, ką tu nori daryti gyvenime ir tokius nu tokius svarbius klausimus kėlė** ir man kažkaip buvo ir **svarbu ir net gal kartais sunku, kad reikėdavo apie tai vat taip galvot**.“ D10*

*„...tiesiog... pastūmėjo, parodė, kaip, e... nemoku paaiškint. Parodė, kaip ką maždaug daryt, kad nu žinočiau. **Užvedė ant tikslų savo**. Kiti galbūt čia nesugebėjo šito.“ D26*

Nebuvo lengva jaunuolius įtikinti priimti psichologinę pagalbą, t. y. pasiryžti psichologinėms konsultacijoms ar psichoterapijai, tačiau dalis jaunuolių kalbėjo, jog JGI koordinatoriai atliko psichologų ir psichoterapeutų vaidmenį, kad šie pokalbiai turėjo psichoterapinį poveikį. Šiuo atveju svarbu ne kokių intencijų turėjo JGI koordinatoriai, o kaip bendravimą su jais suvokė, patyrė ir interpretavo jaunuoliai.

„...o mano JGI koordinatorė man buvo tokia kaip psichologė. Tokia, nu ta prasme, viską galėdavau papasakoti, kas man blogai, paskambinti, paverkti. Mes su ja ir piešdavau, bet neatsimenu, kaip vadinasi tie piešiniai, kur sugalvoji, kas blogo ir ko norėtum atsikratyti ir pieši... fraktalai, va. Fraktalus piešdavom ir šnekėdavom labai ilgai...“ D18

„Buvo susitikimai [su JGI koordinatore], tai daugiau atsiskleisdavom iš asmeninės pusės, ir tokia kaip **psichoterapija būdavo pasikalbėt, išsipasakot, nusiramint**, nes nu tuo metu man tikrai buvo ir sunku, ir kažkaip neplanuodavau toliau nieko, kad kažką sau skirt. <...> Toks išsikalbėjimas būdavo.“ D22

2.5 pav. Kaip jaunuoliai patyrė santykius su JGI koordinatoriais: subjektyvūs JGI koordinatorių vaidmens vertinimai

2.7 Projekto modelio vertinimas: gerieji aspektai

Kas yra gerai, kas veikia?

Labai gerai, kad projekte yra daug ir įvairių sričių specialistų. Galimybė gauti įvairių paslaugų džiaugiasi ir jaunuoliai, ir JGI koordinatoriai. Prie jaunuolių pokyčio prisideda visa jam pagalbą teikianti komanda, vienas JGI koordinadorius negalėtų pasiekti ilgalaikių pokyčių ir rezultatų.

„...kaip į JUDAM projektą atėjau, tai čia tiek tų paslaugų, kad viską tik spėk dar virškinti, tik spėk dar ten. To nori išbandyt, čia vėl vasarą pasiūlė tą „Ilgūdžių laboratoriją“ prisijungti, nu tai dar pasiūlė stovyklą, kad nuvažiuoti, ir draugų susiradau naujų, naujų pažįstamų.“ D20

„...mūsų jėga va kad mes galim ir mokytojus pasamdyti kur ką reikia, žodžiu, čia yra jėga, čia yra labai gerai.“ K3

„...papildoma ir specialistų intervencija, taip, ir partnerių, tarkim, darbas yra tai tokia su nu daug sudedamųjų dalių, kas paskui iš tikrųjų ir daro jaunuolių pokytį. Tikrai nedirščiau sakyti, kad jeigu su manimi [JGI koordinatoriumi] pasikalba, tai jau tikrai aš čia kažkas, tai čia ir jame pasikeičia, matau akyse. <...> Ne, tikrai aš už tai, kad būtų labai labai toksai, kuo įvairesnis procesas ir ta pasiūla, kurią galime jaunuoliui duoti, tai tuo yra geriau.“ K5

„...aš galvoju, pats didžiausias ir geriausias gėris šitam projekte, kad yra mobili komanda, kaip aš pavadinau, jie priklauso nuo, kokių paslaugų jaunuoliui reikia, bet, jei tik būčiau aš, kaip JGI koordinatore, tai kažin, ar būtų tas pokytis.“ K6

Jaunuoliai palankiai atsiliepia apie projekto „JUDAM“ paslaugų organizavimo ir koordinatorių darbo su jaunuoliais ypatumus. JGI koordinatoriai stengiasi išsiaiškinti, kokio darbo jaunuolis norėtų ir padeda ieškoti tokio, kuris atitiktų jaunuolio išsakytus lūkesčius, kriterijus:

„...projekte nu tai vis tiek, daugmaž ten atsižvelgia į tavo, nežinau, susidaro į tavo kriterijus kažkokius, ko ko ko ieškai, ko tikiesi ir pagal tai visa tai vyksta.“ D8

„JUDAM“ koordinatoriai padėjo jaunuoliams: mokė parengti CV, tinkamai save pristatyti ir atskleisti turimas kompetencijas.

„JUDAM“ JGI koordinatoriai skiria daug asmeninio dėmesio kiekvienam dalyviui, įsigilina, išklauso, padeda pasiruošti susitikimui, palydi, jei jaunuolis nediršta vienas pats eiti. Asmeninio santykio su JGI koordinatoriumi reikšmė ir dėmesys individualiai jaunuolio situacijai buvo ypač svarbūs lyginant su kitais švietimo, sveikatos, socialinių paslaugų sistemų specialistais.

*„Tai čia gal labiau susikoncentruoja į žmogų ir kažkaip jaučiasi, kad vat, nu, individualumas tas labai padeda, nežinau <...> individualiai dirbi, tai daugiau išgirsti, daugiau patarimų tau individualiai duoda, o ne grupei visai, tai man tai visai patiko, <...> man tai patiko, kad čia labiau individualiai tave gali kažkur pakreipt, bet ko galėtum paklaust ten, **kad tuo momentu per projektą paklaustum ir tave nukreiptų ten eik, ten klausk ar kartu netgi nuvažiuotų netgi paklaustų.**“ D17*

Asmeninis dėmesys – labai svarbus skirtumas mokyklos mokytojų ir projekto koordinatorių, siauros srities specialistų darbe. Jaunuoliai sako, kad mokykloje tam tikrų dalykų nesimokė, nes nepatiko mokytojai, nes dėl triukšmo klasėje negalėjo susikaupti, nes nediršdavo klausti, jei nespėdavo, nesuprasdavo, kol mokytojas aiškino visai klasei. Projekte dirbantys mokytojai (siauros srities specialistai) mokė individualiai, tokiu tempu, kuris tiko jaunuoliams, ir jaunuoliai galėjo klausti tiek kartų, kiek reikėdavo pamokos medžiagai suprasti.

„Man lietuvių mokytoja iš viso nuostabi papuolė, tiesiog perlaužė jinai mane su lietuvių kalba, kurios tikrai nemėgau mokykloje. Galbūt man mokykloje ir mokytoja nepatiko ar kas, bet projekte mane tiesiog lietuvių mokytoja įtraukė į tą visą lietuvių kalbą. <...> Su anglų taip pat, nepatiko man niekada, nu, gal ne tai kad niekada, bet kai tai yra klasė ir tas visas šurmulyš, nu, tiesiog nėra susikaupimo ir to dėmesio mokytojos <...>. Tai man labai patiko, kad projekte [JUDAM] mokytoja, nu, tas visas dėmesys, supratingumas ir gali klausti, nebijoti, tau paaiškina, kiek nori kartų gali klaust, tau vis tiek paaiškins, padės.“ D16

Jaunuoliai ne tik gauna paslaugas, bet ir gali eiti savanoriauti. Projektas bendradarbiauja su organizacijomis, priimančiomis jaunuolius savanorystei, kurios metu įsitraukiami į visuomenei naudingas veiklas, o taip pat – lavinamos kompetencijos ir stiprinamas pasitikėjimas savimi.

„Netgi ne tik siauros srities specialistai, taip pat ir savanorystė, taip pat ir partneriai, nereikėtų pamesti ir partnerių, nes ką aš darau, tai mano praktiškai visi dalyviai, jie ir turi siauros srities specialistus, ir eina pas partnerius, ir bando savanoriauti.“ K6

Dar vienas projekto privalumas – JGI koordinatorius yra visus specialistus ir organizacijas, kuriose jaunuoliai savanoriauja, jungianti grandis. Jis palaiko santykį su jaunuoliu visos kelionės projekte metu, užtikrina ne tik pagalbos tęstinumą, bet ir nuolatinį jaunuolio palaikymą. Ši sistema geresnė nei kad vieno specialisto nukreipimas. Perduodamas jaunuolį kitam specialistui, JGI koordinatorius, viena, gali stebėti jaunuolio progresą, antra, fiksuoti atkryčius ir ieškoti kitų paslaugų, kitų pagalbos būdų, trečia, tartis su specialistais, kaip geriausiai galima padėti konkrečiam jaunuoliui. JGI koordinatorius šiame projekte atlieka atvejo vadybininko vaidmenį.

„...kad jei pas vieną specialistą, ko nors nerasi tuom ir baigiasi viskas. Tas, kas nors tau nepavyksta ar ne, tai tuo ir pasibaigia. Ir grįžti į tą pradinį tašką, tada tiesiog jau vėl, kuriem jau reikia labiau. Kad ir tam projekte atbuvai, beet būtent nepatikdavo tas, kad. Pavyzdžiui, va, su „Judam“ projektu skirtumas, kad man iškilo problema, aš noriu klausti, išsiaiškinti ar man kas nors gali padėti. Pavyzdžiui, su tais ankstesniais projektais tokių galimybių visiškai nėra, ką turi tą turi, o jei, ko nors nori daugiau čia tavo problema. <...> Man labai patiko, kad yra galimybė tą pasirinkti, kad galimybės tiesiog pasirinkimo galimybė yra, kad yra ko pasiūlyti ir tikrai gerai, kaip čia geriau pasakyti ne tai, kad atsainiai, o sąžiningai dar darbuojasi tai.“ D7

„...ir visa ta puokštė žmonių [specialistų] dirba su tuo žmogumi, ir kadangi tu vis tiek nepaleidi jį pas tos siauros srities specialistą, bet tu su juo ir kontaktuoji: „kaip tau sekasi su juo dirbti, ar tu kažką pastebėjai, pamatei?“ Ir tas bendras, sakykime, visų specialistų tikslas tam žmogui vienam padėti, tai čia va yra didžiausia projekto jėga. <...> bandom, bandom, bandom, ir tada ieškom geriausio to varianto. Kai daug žmonių padeda, iš šonų daug palaiko, jįsai tada sustiprėja ir gali eiti pirmyn.“ K6

„Tik kad aš, jei galėčiau ją pavadinti taip, tai kad mobili komanda reikalinga, JGI koordinatorius, tas, kuris jungia, jis mokosi, jįsai užmezga tą sakykime tokį asmeninį ryšį stipresnį, matydamas vieną ar kitą problemą, nukreipti pas žmogų ir ją spręsti, galbūt jau nemezgant ten su kiekvienu tos asmeniško ryšio, bet tiesiog sprendžiant problemas. O aš tai jau toksai, sakau, palaikymas visą laiką iš šono, kada jie jau turėtų į kur atsiremti.“ K6

Jaunuoliai taip pat labai vertino šį santykių su JGI koordinatoriais aspektą. JGI koordinatoriai suteikė jaunuoliams palaikymą, padrąšinimą, paskatinimą viso projekto metu (*Plačiau apie tai – 2.6 skyriuje*).

„...o kitas dalykas turi dar ir žmones, į kuriuos gali atsiremt, jeigu tau būna negerai.“ D11

Gerai, kad yra visai Lietuvai bendra specialistų grupė, nes dideliuose miestuose yra daug su jaunimu dirbančių organizacijų, yra specializuotų paslaugų arba specialistų, dirbančių su specifinėmis problemomis, pvz., priklausomybėmis, savižudybėmis ir pan., o regionuose specialistų trūksta, nes ir gyventojų ten mažai.

„Na, Vilniuje galbūt ir galėtų eit atskiru srautu sakykim, žmonės, tarkim, [organizacijos pavadinimas] yra skyrius ten [vardas] dirba su grįžtančiais iš įkalinimo įstaigų, mes neturim tokių resursų [miesto pavadinimas]. <...> tas tokia specializacija specialistų jinai, sakykim, Vilniuje, Kaune, gal Klaipėdoj veikty, bet, sakykim, ne mažesniuose miestuose, kur trūksta specialistų. Ir čia [miesto pavadinimas] iš viso su tuo jau trūksta darbo žmonių, kurie dirbtų su bet koku jaunuimu, čia trūksta paslaugų ir labai didelė skylė.“ K2

Projekte dalyvauja įvairūs jaunuoliai: stipriai pažeisti, išgyvenę traumą, turintys priklausomybių, negalių ir psichikos sutrikimų. Todėl labai gerai, kad projekte yra psichoterapeutų, kurių pagalbą jaunuoliams JGI koordinatoriai gali pasiūlyti. Žinoma, jei jaunuoliai sutinka ją priimti. Taip pat ir JGI koordinatoriai gali pasitarti su psichologais dėl galimų jaunuolių sutrikimų ir tolimesnio darbo su jais.

„Mums, JGI koordinatoriams, aš taip manau, kas yra sudėtinga, labai yra svarbu nepradėti terapinti. <...> Tai dėl to aš tų terapijų prisivengiu ir, jeigu tik pajaučiu, kad reikia, tai aš siūlau tada visokias pagalbas kitokias, specialistus, bet čia projekto stiprybė, kad galim jiems pasamdyti, bet vėlgi – jie turi sutikti. <...> tokio va įvertinimo tikrai reikia, nes aš tikrai kartais neatskiriu. Pavyzdžiui, šizofrenija, nu, tu nesuprasi tai beprotybės ir genialumas, tokia siaura riba ir, kur suprasti kas čia vyksta, paskui tu gali pradėt pats terapinti ir taip nusiterapinti, kad nežinosi kaip išsisukti, žmogų dar į blogesnę situaciją įvaryti. Tai manau, kad komandoj turi būti privalomai šitas specialistas.“ K3

Projekto JGI koordinatoriai kartą per mėnesį turi privalomas supervizijas, į kurias gali „atsinešti“ ir aptarti savo išgyvenimus, sunkius atvejus ir gauti pagalbą. Jomis labai džiaugiasi ir vertina:

„...**ne veltui pas mus yra supervizijos privalomos**, va kas pas mus privaloma. Tai vat ten jau tu nori ar nenori tu išgirsti kitų istorijas, nes yra... gal man ši diena tokia rami ir viskas tvarkoj, bet pas kitus yra kažkoks kosmosas. Ta prasme yra dalyvių, kurie labai labai sudėtingi atvejai ir žmonės atvažiuoja su bėdom, pasikalbam, išsisprendžiam, kitą kartą jau aš galbūt atvažiuoju su tuo verdančiu katiliuku ir sakau: žiūrėkit aš jau nebežinau, ką daryti ir padėkit man.“ K1

„Turime supervizijas, tarpusavyje, irgi supervizijos puikus dalykas, kai tu **gali truputį išgaruoti. Gali truputėlį pažiūrėti iš kito kampo į tą situaciją...**“ K5

JGI koordinatoriai palaiko ryšius, kreipiasi vieni į kitus informacijos apie galimybes rasti pagalbą jaunuoliams už projekto ribų, prašo pasidalinti patirtimi, sprendžiant panašius atvejus, jei tokių turėjo.

„... ir nu man pagalba tai iš tikrųjų būna, kad ir tie, ir **su kolegom tarpusavyje**, kaip tu šitoje situacijoje gal tu turėjai tokią situaciją. Turime bendrą grupą, kur irgi susirašome.“ K5

„...būna tokių labai sunkių situacijų, tai dėl to mes turim kalbėtis visada su kažkuo tai <...> ir **su kitais JGI koordinatoriais mes visi turim, ko gero, savo būrelį, su kuo bendraujam ir dalinamės.**“ K3

„Tu atsineši kažkokią situaciją, kurią tau padeda išspręsti, tu tariesi, pasitari, yra kiti kolegos, kurių yra išsilavinimai psichologiniai ir visą kitą, tai tariamės, kaip būtų geriausia. <...> Tai va, tai **komanda yra patariantysis balsas.**“ K1

JGI koordinatoriai džiaugiasi ne tik kolegu, bet ir projekto administracijos pagalba.

„...tai kolegos iš viso mano nuostabūs, administracija, tai irgi mes, nu jeigu yra kažkokia bėda, gali pasiskambinti, parašyti.“ K5

JGI koordinatoriai neturi aiškių darbo valandų ir laiko struktūros. Vieni dalyviai „nubunda“ tik po pietų, kiti anksti ryte, o treči iš viso neprognozuojami – su jais bet kas, bet kada gali nutikti, pvz., patekti į ligoninę ar policiją. JGI koordinatoriai savo dieną planuoja, tačiau turi lanksčiai reaguoti į dienos įvykius ir aplinkybes.

Todėl kiekviena diena skirtinga, nėra aiškios darbo pradžios ir pabaigos. Jaunuoliai skambina, rašo žinutes tada, kai jiems reikia ar šauna į galvą.

„Nuvažiuoji pas dalyvį, dirbi žemam slenksty, nes kitaip neįmanoma būna. Važiuoji į namus ir matai: tavo dalyvį išveža greitoji, nes rankas susipjaustė, ir kaip tik atvažiuoji, nes turi vykt konsultacija, o jį greitoji išveža ir panašiai.“ K2

„Nu čia tokia tikslinė grupė, jie kitų reikalų turi. <...> jie, ta prasme, neturi grafikų, jie gali pasakyti, vat aš penktą atsikėliau, o tu baigi darbą, <...> kai kurie turi antstolius, ir daug, tai jie dirba nelegaliai ir dienos laikotarpiu tu jų nesugaudysi.“ K2

„...labai plačios tos mūsų dienos ir labai skirtingos, aš taip pavadinčiau. <...> iš tikrųjų, nebėra tos tokios rutinos, kad ryte dokumentai ir po pietų dalyviai. Turiu nemažai dalyvių, kurios turi vaikučius, tai šitos dalyvės keliasi anksti, nes vaikučiai keliasi, tai pas jas gali nuvykti, tai tiesiog dėl to, kaip man ir dalyviams patogiau.“ K4

„O susirašinėjimas – tai irgi turbūt vyksta nuolat, jie bet kada gali man parašyti, <...> o kai grįžtu namo, tai dar papildomai čia susirašinėjimai, būna ir dvyliką valandą parašo ten kažką, kas rūpi vakare.“ K5

Todėl iš esmės – bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis ir organizacijomis yra būtinas JGI koordinatorių darbe:

1. Jaunuolių, kuriems projektas galėtų padėti, paieškose bendradarbiaujama su seniūnijomis, Užimtumo tarnybos ir probacijos specialistais, socialiniais darbuotojais.

„...mes turime ir pagalvoti apie tarpžinybinius susitikimus su institucijomis, kad turėtumėme tą labai stiprų branduolį, kad galėtumėme rasti jaunuolius.“ K6

„Mes labai gerai bendradarbiaujam [miesto pavadinimas] su Užimtumo tarnybos tokia yra [vardas], jinai mum tikrai jų atsiunčia tų jaunuolių daug. <...> būna, kad jinai juos išmeta ir duoda žinių, kad išmetė. <...> arba, tarkim, sako, kad neina dirbt, nieko nedaro ir tada gal paimsit?“ K3

„...būna, kad probacija paskambina, kokia nors organizacija, kad atsirado dalyvis. Visaip iš tikrųjų, labai labai skirtingų situacijų atėjimo į projektą dalyvių. Ir mes vis apie save primenam organizacijom, papasakojam, kas pas mus naujo, kad turim daugiau siauros srities specialistų.“ K4

„...realiausiai, kad atvažiuoju pas seniūną ir sakau: „Ar turite tokių žmonių, kurie nedirba, nesimoko, nieko neveikia, vat gal yra?“ Tai būna aišku, dažniausiai atmetimo tokia: „Ne nėra pas mus, visi čia dirba, visi mokosi“. Nu, sakau, pažiūrėm per kiekvieną namą. Galbūt, sakau šitam name, gal kažkas. Gal gal, sakau, gal jūsų šeimoje yra tas dvyliktokas, pasibaigęs kažkokią specialybę arba nepasibaigęs, nežino, kur stoti. Jo, yra, ir tik kai pradedi žmonėms labiau aiškinti.“ K5

„Visai neseniai buvau [miesto pavadinimas] moterų įkalinimo įstaigoj, sakiau kalbą gal dvidešimt keliom moterim apie projektą JUDAM. <...> Derinomės su darbuotoja įkalinimo įstaigos, tai vat, jau tampa komanda, kad sakykim einam mes vienu tikslu, jį surinko pagal kriterijus pagal amžių ir pagal tai, kad greitai išeis iš tos įstaigos jaunos moterys, panelės ir, kad jų ausis pasiektų ta informacija, kad kai jos išeina tai jau jos žinotų. Žinau, kad [miesto pavadinimas] jau kolegė susisiektė ir mergina iškart atėjo ir pati nori dalyvauti...“ K1

2. Vertinant jaunuolių situaciją ir ieškant galimų pagalbos būdų, bendradarbiaujama su socialiniais darbuotojais, NVO, kurios priima jaunuolius savanorystei.

„Todėl, kad man būna neaiški, tarkim, situacija ir aš žinau, kad yra kažkoks socialinis šalia ir aš, tarkim, negaliu be socialinio padėti ir aš tada jau skambinu ir sakau, klausykit, yra toks žmogus, ir taip ir taip, ir nu tada mes

kalbamės, kokios buvo iš ten paslaugos siūlytos, pasitariam ką mes galim, ką ji gali, <...> tai tos aplinkos jos čia nori – nenori, būna.“ K3

„O ką mes kuriam ta tarpž – mes žodžiu susikuriam sau tokias sąlygas per tarpžinybinį tinklą, per viską, kad galėtumėm dirbt ir padėti tiem jaunuoliam, kuo geriau apčiupinėjam savo aplinką ir dirbam susiradę tuos jaunuolius. <...> mes labai gerai susidraugavom su socialinio centro darbuotoja viena [vardas]. <...> mes pasikalbam, jinai žino tuos žmones ir nukreipia, <...> jie geriau žino daug ką, jie seniau pažįsta tą jaunuolį.“ K3

3. Bendradarbiaujama ir su verslo įmonėmis, kurios sutinka jaunuolius priimti bandomajam laikotarpiui arba daugiau papasakoti apie profesijos ypatumus, darbo pobūdį, kad jaunuoliai geriau įsivaizduotų, koks darbas jų laukia, sąlygos, darbdavio lūkesčiai ir pan.

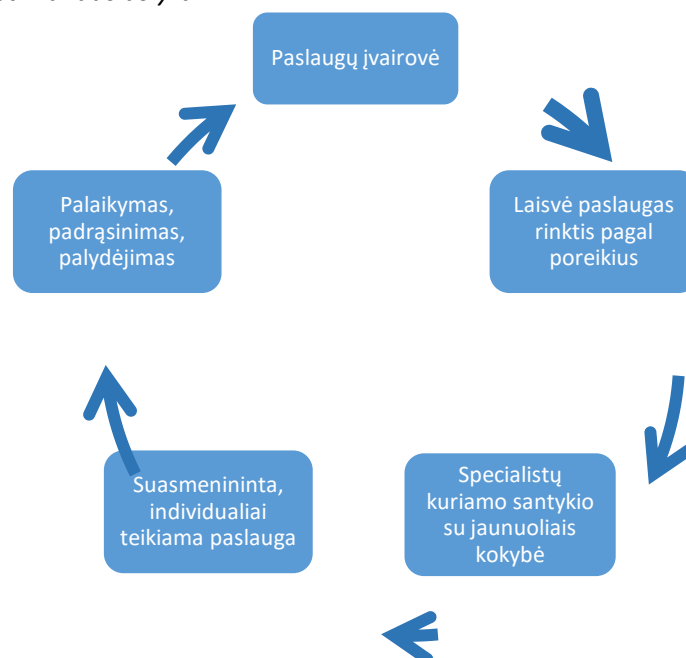
„...su verslo įstaigomis, kurias jau pažįstam, su kuriomis užmezgę kontaktą, kad jeigu dalyviui padėti darbą susirasti. <...> Žinoma, verslo įstaigos tikrai ne visos nori bendradarbiauti, mes tikrai norėtumėm, kad daugiau dėmesio būtų, bet čia jų asmeninis pasirinkimas, priversti mes jų negalime.“ K4

„...tarkime, nori informatika, su informatika sieti, bet bijo to padaryti. Tai aš susitariam su ta įmone arba rodome, kaip ta diena atrodo informatiko, ar jiems tikrai tiktų metodika. Galbūt net vieną kitą pokalbį suorganizuoju su tos srities specialistu, kad jie gautų vis daugiau to padrąsinimo, galėtų daug daugiau klausimų atsakyti, kad jie įgytų tos drąsos ir kažką darytų.“ K6

4. Teigiamai vertino projekto pasirinkimą samdyti specialistų komandą, kuri apimtų visus projekto dalyvius. Iki koronaviruso pandemijos nuotolinės konsultacijos buvo neįprasta praktika, tačiau pandemijos metu ši nuostata pasikeitė ir nuotolinis darbas tapo įprasta, kasdiene praktika.

„Nea, tai vat čia teigiama kovido pusė projektui, kad ir apskritai turbūt pakeitė darbo suvokimą turbūt šita.. nu kovido pandemija, kad nu... žmonės turbūt kitaip dabar dirbs apskritai.“ K2

„Taip, taip, ten konsultacijos nuotolines per messengerį ar kokį zoom'ą būnų ir... tokią pagalbą kol kas turim. Aš patenkintas iš esmės, nes jeigu čia kiekvienoj apskirty rinkti komandą savo specialistų, tai ir būtų sunku surinkti ir pernelyg tas projektas iš administracinės pusės išsipūstų ir bankrutuotumėm turbūt. Tai toks modelis turbūt optimaliausias yra.“ K2

2.6 pav. „JUDAM“ projekto modelio sėkmės elementai

2.8 Jaunuolių pasiūlymai projektui „JUDAM“ tobulinti

Tyrimo metu jaunuolių klausta, kaip būtų galima projektą patobulinti, kad šis taptų dar naudingesnis. Retas tyrimo dalyvis turėjo pasiūlymų – dažniau teigė, kad projektui nieko netrūksta, kad iš jo gavo viską, ko norėjo.

„Nu, jeigu tiesą pasakius, tai aš nelabai norėčiau kažką tai keisti. Man taip atrodo, kad ten viskas ir taip labai gerai.“ D13

„Jo, kiek man reikėjo, kiek va pasiėmiau, tai mane tas tenkino.“ D22

Buvo keletas pasiūlymų projekto naudingumo didinimui – projektas būtų naudingesnis, jei jame būtų ne savanorystė, o praktika. Jaunuoliui atrodė, kad darbdaviai nevertina savanorystės, kad darbdaviams būtų patraukliau, jei CV būtų įrašyta, kad jaunuolis atliko praktiką.

„<...> man pasigedo tos tokios praktikos <...> atrodo, leidi tą laiką ir, atrodo, nu dėl to, kad ten apie save ar savanoriauji, tu netampai kažkuo, nu, vis tiek tu esi bedarbis tuo metu ir tu netampai kažkuo patrauklesnis darbdaviui, <...> tokios didesnės praktikos, kažkokios ee... nežinau, kaip pasakyti, nu nes, pavyzdžiui, kai rašiau tą CV, nu taip, aš galiu įrašyti, kad projekte JUDAM ir savanoriauju, bet <...> nu toks kažkoks jausmas kad kažkokios praktikos, bet negaliu įvardinti tiksliai, jeigu ten kažkokiu būdu jina yra įmanoma.“ D10

Praktinė veikla, tyrimo dalyvių nuomone, ne tik padarytų juos patrauklesnius potencialiems darbdaviams, tačiau ir padėtų geriau suprasti savo gabumus bei atrasti labiausiai patinkančią veiklą:

„Bet vat, juk kad žmogus tiesiog matytų, ar jisai, ar jam tikrai to reikia. Ar jisai tikrai to nori, ar jisai tikrai eina link ta linkme. Nes, nu, tu vis tiek galvoji, kad tu gali ten ar tą, ar aną daryti, ar dar kažką. Bet kai tu pradedi daryti, tau, atrodo, pradeda nepatikt.“ D24

Galėtų būti organizuojami susitikimai su konkrečių profesijų, specialybių atstovais, kurie papasakotų apie praktinius savo darbo aspektus. Ši galimybė ne tik patenkintų smalsumą, bet ir padėtų geriau suprasti, ar toks darbo pobūdis jaunuoliui būtų priimtinas.

„Nu dar galėtų pakviest ten dar specialistų, kad atvažiuot galėtų, irgi ten būtų laba įdomu ten iš savo srities papasakotu kaip jiems sekasi darbe ar kur, vis tiek būtų naudinga informacija. <...> būtų įdomu jų tas patirties išgirsti, kaip ten dirbt, ar ten parduotuvės, ar psichologijos, ar šiaip kokių specialistų irgi būtų įdomu.“ D12

Dalyviai vardijo specialistus, kurių jie galbūt norėjo, bet projektas negalėjo pasiūlyti: tai kompiuterinio raštingumo (D17), ispanų kalbos (D18), socialinio darbuotojo (D20) ir „tiesiog su laiku, jeigu tai būtų ilgametis projektas, tiesiog, kad daugiau įvairių sričių specialistų prisidėtų.“ D4

„...manau, labai geras projektas ir būtų gerai, jeigu jisai gyvuotų kiek įmanoma ilgiau, nes tikrai tokio projekto reikia. Gal daugiau reikia informavimo, nes ne visi gal žino ir ... nu jo, pavyzdžiui, Užimtumo tarnyboj man minėjo apie šitą projektą, bet aš daugiau pamačiau per skelbimą, per reklamą, per tokius dalykus, tai tiesiog gal labiau viešinti šitą projektą, kad daugiau jaunimo prisijungtų. Kiek pastebiu, kai pabaigia mokyklą ir toliau nežino, ką nori veikt, ką daryt, tai toks geras variantas, kad nešvaistyt laiko, o patirties gaut.“ D6

Nemažai tyrimo dalyvių siūlė skirti **daugiau dėmesio informacijos sklaidai apie projektą „JUDAM“**, nes internete pateikiama informacija neatskleidžia teikiamų paslaugų įvairovės. Be to, daug informacijos apie įvairius renginius sužinoma iš projekto „Facebook“ grupės. Tačiau kad apie šią grupę sužinotų ir į ją patektų, jaunuolis jau turi dalyvauti projekte. Jaunuolių nuomone, projektas „JUDAM“ jiems asmeniškai buvo labai naudingas, tačiau gali būti, kad dalis jaunuolių, kuriems jis būtų padėjęs, tiesiog apie jį nežinojo. Pavyzdžiui, viena tyrimo dalyvė teigė, kad:

„Aš išvis nustebau, kad dar yra toks projektas, <...> nes gal tiesiog ne taip, kaip čia pasakyt, neišreklamuotas tik tai gal, nes aš nemanau, kad daug kas žinančių yra. Na gal vat jeigu užėini į Užimtumo tarnybą, tada sužinai, bet ir tai, aš manau, kad čia priklauso nuo darbuotojo, kuris gal jeigu pasakys tau... nes va mano vyrui pasakė Užimtumo tarnyboj, tai jisai iš karto pradėjo domėtis, kas čia per projektas ir sako, kodėl gi ne, kodėl nepasinaudot.“ D18

Kai kurie tyrime dalyvavę jaunuoliai turėjo ir konkrečių pasiūlymų, kokiais būdais būtų galima viešinti informaciją apie projektą „JUDAM“.

„Galima, nu, mokyklose, gal atvyksta atvirų durų dienos, universitetai, kolegijos, tai tokius galima daryt, šnekėt arba su mokyklų socialiniais darbuotojais, per tokius kanalus, kad pačius mokinius labiau gyvai negu per reklamas, nes pamato ir nueina, o kai gyvai būna, tai tada visai kitaip.“ D6

„Aš manau, kad apie šitą projektą reikėtų, nežinau net, ar mokyklose, ar kažkur apie tai pakalbėti. Nes aš tai kas nežinojo, kas nesilankė tam karjeros centre, tai jie kaip ir nežinojo net apie tą projektą, kai aš pradėjau ten dalyvauti ir kai pradėjau dalyvauti, net nežinojo daug kas apie tai. Iš pradžių irgi nežinojau, nežinojau, kur čia veliuosi, bet kaip į tą visą įsijungiau, man labai patiko, <...> man labai padėjo, bet daug jaunimo ar nu nebūtinai jaunimo, tiesiog daug mažai žmonių žino apie tokį projektą, kad toks yra, kad tokios galimybės suteikiamos jauniem žmonėm. <...> Tai galbūt reikėtų į mokyklas kažkokias pavažinėti papasakoti, kad tai vyksta ir kad tokie, nu, kad toks projektas yra, nežinau.“ D16

Dalis jaunuolių minėjo, kad jiems **trūko intensyvesnio „gyvo“ kontakto su JGI koordinatoriumi**. Dėl privalomo karantino sumažėjus socialiniams kontaktams, dalis jaunuolių susidūrė su išaugusiu vienatvės jausmu. Galima pastebėti, kad kalbėdami apie intensyvesnį „gyvą“ kontaktą su JGI koordinatoriumi, dalis jaunuolių minėjo, kad norėtų turėti **grupinių užsiėmimų su kitais projekto dalyviais**.

„...daugiau tų tokių susitikimų, tų užduotėlių tokių bendrų, bendro bendravimo su grupe tiesiog. Kiek ten dalyvauja tų žmonių, tiksliai nežinau. Na, bet kai mes susitinkam su JGI koordinatorė [vardas], tai būna keli žmonės, kurie taip pat dalyvauja šiame projekte. Tai nežinau, gal labiau tokio daugiau bendravimo, daugiau tų užduotėlių tokių, nežinau. Nes su JGI koordinatorė [vardas] mes ne taip dažnai ir susitinkame. Nes kiek supratau, tai [miesto pavadinimas] taip pat yra šitas projektas ir ji tenai taip pat turi bendrauti su grupe.“ D23

„Net nežinau... aišku, čia aš nelabai buvau tarkim [miesto pavadinimas], kai važinėjau eee susitikti su visais dalyviais, o [miesto pavadinimas], kai buvau manęs klausdavo, ar jūs nesusitikdavot visi kartu, sakau, ne, tai gana keista, bet turbūt čia dėl karantino nesusitikdavo visi. O... šiaip, ką pakeisčiau, kad visi dažniau susitikty, šiaip aš nežinau, gal jie ir susitinka, tiesiog toks laikotarpis buvo...“ D5

„Mmmm, iš tikro net nežinau, gal kažką vat kuo daugiau bendrai, ne tiktai atskirai su JGI koordinatorėm ar JGI koordinatoriais bendraut, bet ta prasme, kad šiaip kažkokių veiklų, kad bendrai būtų, nu kad ir tie patys susiskambinimai ar vat kažkas tai, nu va tokie, kad grupėj būtų.“ D8

Tyrimo dalyvių nuomone, projekto sėkmei reikia, kad ir pats jaunuolis rodytų susidomėjimą konkrečia veikla, o JGI koordinatoriai sudarys galimybes ja užsiimti.

„...dabar jaunimas iš tikrųjų keičiasi su kiekviena diena. Jau ten man kuo pagelbėtų dar labiau? Nežinau, dar pinigų pradėtų mokėt, bet čia aš, aišku, juokauju. Nežinau, čia... čia tiesiog pats jaunuolis turi norėt eit tenais, kažkur pažint, kažką daryt ir viskas, jeigu jis norės, jeigu visi tie jaunuoliai pradės norėt, tai nereikės tų projektų, užteks galbūt tų darbuotojų, sakyčiau.“ D21

2.9 JGI koordinatorių iššūkiai

Siekiant geriau identifikuoti projekto „JUDAM“ modelio sritis, kurias reikalinga tobulinti, tyrimo metu JGI koordinatorių buvo paprašyta pasidalinti, su kokiais sunkumais jie susiduria savo darbe. JGI koordinatorių paminėtus iššūkius galima suskirstyti į kelias grupes: (1) sunkumai, susiję su projekto įgyvendinimo ypatumais, (2) iššūkis išlaikyti profesinio santykio su jaunuoliu ribas, (3) iššūkių, susiję su bendradarbiavimu su kitais paslaugų teikėjais ir (4) iššūkių, susiję su JGI koordinatorių funkcijomis bei veiklos pobūdžiu, (5) profesinio perdegimo rizikos.

2.9.1 Su projekto įgyvendinimo ypatumais susiję iššūkiai. Netolygiai išplėtotą paslaugų jaunimui infrastruktūrą, ji geresnę dideliuose miestuose nei regionuose ir kaimo vietovėse.

„Be jokios abejonės, lengviau būtų, jeigu aš dirbčiau Vilniuje, nes kita infrastruktūra tiek specialistų, sakykim, vis tiek, bet koku atveju sieki, kad jie gautų kokybišką paslaugą ir kalba eina apie kreipimą kažkur, nu čia neturim mes vat tokių paslaugų, neturim per daug alternatyvų, kur jaunimas galėtų nueiti ir panašiai, <...> kur [regioninio miesto pavadinimas] su neįgaliu žmogum padirbėt, kur jis ten gyvena kokiam [kaimo pavadinimas] ir ką, kaip jį įveikinti? Jis neturi galimybės, kaip nuvažiuoti į tuos [regioninio miesto pavadinimas]. Arba, sakykim, <...> gyvena žmogus vienišy neįgalus, autobusai nevažiuoja, niekas nevažiuoja, tai ką jam daryt, tai tu būni šventė jam realiai.“ K2

JGI koordinatorių teigimu, į skirtingas darbo sąlygas ir galimybes miestuose bei rajonuose turėtų būti atsižvelgiama ir vertinant jų darbo kokybės rodiklius:

„Aš manau, kad žiūrint į ateitį, projekte neturėtų būti nustatomi vienodi rėmai, vienodi kokybės rodikliai kiekvienai apskrčiai, nes didmiestį lyginti su mūsų [miesto pavadinimas] apskritim, nu tai čia neprotinga. Ir sąlygas dirbti su jaunuoliais tikrai turėjom visi skirtingas. <...> mes turėjom tik mažą kabinetuką savo pagrindiniuose [miesto pavadinimas] ir mūsų visi išvažiuojam į kitus miestus, tai mes visur pačios susiradom, kur mumis priims, kur mes apsisostim, tai tas tikrai apsunkina darbą.“ K4

Kitas JGI koordinatorių įvardytas iššūkis buvo **netinkamai apskaičiuotas JGI koordinatorių poreikis skirtingo dydžio savivaldybėms**, kai rezultatus JGI koordinatoriai turi pasiekti vienodus.

„...vienas JGI koordinatorius turėtų aptarnauti tam tikrą gyventojų skaičių, nes dabar projekte yra problema, <...> Vilniuje trys JGI koordinatoriai dirba, [pavadinimas] apskrity du JGI koordinatoriai dirba ir Vilniuje gyventojų skaičius nu begalinis, apskritai, mes kalbam apie apskritį, o [pavadinimas] apskrity 120 tūkst. gyventojų ir mes turim tą patį rodiklį pasiekti, tai čia, nežinau, ta prasme, ir pats projektas parašytas, bet neatsižvelgta į tokius vat, neapskaičiuota.“ K2

„...visgi reikėtų daugiau mūsų JGI koordinatorių, nes tada ir jaunuoliams prieinamumas bus didesnis, nes šitaip, kol atkasei, mes jau kitą kartą, mes nors žinome, kad nors mes turime apsikrovę ten 20 ar 11 žmonių, tai, tarkim, tai mes ir neieškome naujų ir ir tik nuo pusiau uždarytom akim vaikštome, kad tai nepajudintų dar nei koks vienas neateitų (juokiasi) saugant save, ir aišku priimam, bet kuriuo atveju, jeigu jau kreipėsi, tai priimi, bet bet neieškai.“ K5

Su tuo susijusi ir kita JGI koordinatorių kelta problema – dėl skirtingo jaunuolių skaičiaus jų kuruojamose savivaldybėse, skiriasi darbo krūviai ir atvejų skaičius, su kuriais vienu metu dirbama. Pateiktuose pavyzdžiuose atvejų skaičius skiriasi beveik dvigubai: 5 ir 9 atvejai. JGI nuomone, vienu metu vienas JGI koordinatorius kokybiškai galėtų dirbti su 5 jaunuoliais, o JGI koordinatorių turėtų būti kiekvienoje savivaldybėje. Tai leistų ne tik pažinti jaunuolius, bet geriau juos suprasti ir lengviau bendradarbiauti su kitose įstaigose ir organizacijose dirbančiais specialistais.

„24 ar kiek ten yra dalyvių, yra per daug. Tie skaičiai gal dar yra toksai minusėlis, to reikėtų sumažinti arba turėtų būti daugiau žmonių, kurie dirba, tai tada galbūt ir ta kokybė išliktų.“ K6

„...mes supervizijoje su kolegomis diskutavome, ir vienas kolega turėjo devynis žmones, o mes – penkis, šešis, ir mes sakėm, „nesąmonė, tu su devyniais, nu čia, nu čia žiauru“. Tai yra penki, šeši, yra maksimumas, kai tu vieną jaunuolį turi per dieną ir galėjai su juo, ta prasme skirti jam tą visą laiką. Tai vat ir mes kalbėjome, kad optimaliausias ir yra penki–šeši, kai tu tikrai nori visame kame ir su juo, ir gali jam laiko skirti, kad ir visą dieną.“ K5

„...daugiau jaunuolių galėtų gauti paslaugas, jeigu JGI koordinatorių turės kiekviena savivaldybė. <...> ir aš kalbėjau ir su partneriais, ir su Jaunimo reikalų JGI koordinatoriais savivaldybėse, tai jie sakė, kad net tikrai matydavau naudą didesnę, kai būdavo JGI koordinatorius, savivaldybėje, kada jis čia vietoje ir reaguoja su tais jaunuoliais praktiškai, kuriuos jau pažįsta ir dirba su specialistais, tais, kuriais, kurie yra vietoje. Ir tada jau kažkaip tu esi labiau matomas, o ne tai, <...> aš matausi tik tai su jaunuoliu ir varau atgal.“ K5

JGI koordinatorių nuomone, būtų tikslinga **iš naujo įvertinti projekte teikiamas paslaugas, nes kai kurios iš jų laikomos neaktualiomis**. Paslaugų aktualumas taip pat skiriasi miestuose ir rajonuose. Rengiant projektą buvo sunku numatyti visas aplinkybes ir visus galimus poreikius. Pavyzdžiui, kaip žemiau minimu atveju, numatyti, kad jaunuoliams gali būti reikalingi vaistai, kuriems šie neturi lėšų įsigyti:

„[atsidūsta] Šiek tiek mes esam įsprausti į reimus dėl tam tikrų reikalavimų, mmm.... pavyzdžiui, dabar turime papildomų paslaugų, galime, tarkim, išsinuomoti dviratį, taip kaip ir dabar nėra labai aktualu, nes dabar populiariu paspirtukai. Tai vat jaunam žmogui atvažiavus iš kaimo, kuris dviračiu ir taip važiuoja pas karves melžti, tai jam tas dviratis išsinuomoti tai pffft. Kažkokia nesąmonė. Tai kartais realiai ko reikia, kas vyksta šiai dienai, tas tikrasis poreikis ir vat, na, sakykim, na, dabar man reikia nupirkti jaunuoliui vaistų, nes žinau, kad nieks nenupirks, neturi pinigų, tai aš einu ir nuperku tų vaistų, tai man tai yra mano asmeninis toks elgesys, tai vat... Tai, kas yra realybė ir tai, kas yra teikiama, kartais neatitinka poreikio.“ K1

JGI koordinatorių teigimu, sunkumų kelia **ilgai trunkantys administraciniai procesai**, pavyzdžiui, savanorystės sutarčių, socialinio draudimo sutvarkymas. Kai kuriais atvejais ilgas laukimas – nuo kreipimosi iki paslaugos gavimo – gali mažinti jaunuolio motyvaciją keistis, o tai kenkia darbo su jaunuoliu rezultatams.

„...savanorystė, laukė savanoris mėnesį laiko, kol akreditavo instituciją. Tai aš žinau, kad jis niekur nepabėgs, nes jis turi neįgalumą, bet kiti? Pavyzdžiui: „Tai kiek aš čia savanoriausiu?“ „Šešis mėnesius.“ „Tai penki mėnesiai dokumentų tvarkymas ir mėnesį aš savanoriausiu?“ Ta prasme, jau tokie juokai jau prasideda pačių jaunų žmonių. Ir tu turi tada išlaviruoti tarp tų reikalavimų ir jauno žmogaus, kuris laukia. Ir dabar jam reikia. Arba socialinis draudimas, jeigu pavėluojam užregistruoti jauną žmogų, kas trunka tris, penkis ar daugiau dienų, kas yra kvaila, sistemoj, nu, jam, pavyzdžiui, jis dabar susilaužė kažką ar jam reikia pas gydytoją ir jis turi laukti kol bus apdraustas, kol įeis į tą programą, jeigu išmestas iš Užimtumo tarnybos, neturi visiškai pinigų.“ K1

Išankstinis papildomų paslaugų planavimas projekte yra sudėtingas, nes jas numatyti, planuoti lėšas reikia labai iš anksto. O planuoti mėnesį ar du su šiais jaunuoliais sudėtinga, nes per tą laiką visko gali nutikti. Jie gali persigalvoti arba jau būti išėję iš projekto.

„... atsirado čia tos papildomos paslaugos projekte, bet aš nežinau, jomis nepasinaudos, nes turi labai numatyti viską į priekį ir ten iš anksto pranešti, kad ten eis į kiną su kažkuo ar ten kažkaip tai, nu žodžiu tokių, <...> kad būtų daugiau laisvės su jais nueiti ir pamatyti, parodyti, be tų va tokių išankstinių, kažkoks finansavimas būtų šitiem dalykam. Ar kad ir į tą kiną nueiti, bet kaip aš galiu numatyt su savo NEET-ais, kad aš eisiu dabar po dviejų mėnesių ten su Maryte ir Jonuku į kiną. Gal jis nebus šalia, gal jos nenorės eiti į tą kiną

ir iš viso gal nebus tokio filmo, kad būtų aktualu pasižiūrėti, tai čia žinot... tai va, tai vat tokių vat dalykų man labai trūksta šitam projekte.“ K3

Apskaitomos ir neapskaitomos darbo su jaunuoliais valandos. JGI koordinatorių darbas su jaunuoliais vyksta ne tik kontaktinių konsultacijų, bet pokalbių telefonu, susirašinėjimų žinutėmis metu. Ši komunikavimo su jaunuoliais dalis nėra pripažįstama, nėra apskaičiuojamas tam skiriamas laikas.

„[individualiame plane] įrašomi tiktai gyvi susitikimai, ta prasme, kiek mes suplanuojam konsultacijomis, vadinamomis, bet niekada niekas nerašo, kiek yra valandų skaičius susirašinėjimo, kiek yra skambučių ir taip toliau, tai šitų mes nefiksuoju, kas iš tikrųjų, prašėme ir valdžios truputį, kad bandytų fiksuoti, kad tą mišrųjį mūsų konsultavimą, nes tai jo metu irgi vyksta, vyksta procesas, vyksta darbas. Tai, bet kol kas fiksuojame tik tuos gyvus susitikimus arba jau suplanuotas nuotolinės konsultacijos su, ir su įrašymais, ir taip toliau.“ K5

2.9.2 Iššūkis išlaikyti profesinio santykio su jaunuoliu ribas. JGI koordinatoriams kilo problemų dėl profesinių santykių su jaunuoliais ribų nustatymo ir jų laikymosi. Kaip užtikrinti, kad profesiniai santykiai nevirstų asmeniniais? Kartais, dirbant su pažeistais jaunuoliais, yra laviruojama ant labai siauros ribos tarp vieno ir kito. **Santykių ribos gali turėti įvairių išraiškų arba aspektų.**

JGI koordinatorius nustato arba susitaria su jaunuoliu, kuriuo paros metu jis yra pasiekiamas, ar pasiekiamas savaitgaliais ir atostogų metu. Dažnai jaunuoliai skambina, rašo ne darbo valandomis, o tada, kai jiems reikia. Ir tai koordinatorių sprendimas – atsiliepti ar neatsiliepti po darbo valandų. Kyla dilema, ar jaunuolio reikalas gali palaukti, ar jam tikrai reikalinga skubi pagalba ir jis negali palaukti.

„...reikia brėžt ribas kartais ir pasakyt, kad nu dabar savaitgalis ir aš turiu ilsėtis. Tik ne visada pavyksta.“ K2

Ribų klausimas iškyla tada, kai susiduriama su agresyviais, neadekvačių reikalavimų ir lūkesčių turinčiais jaunuoliais. Kai jaunuoliai nesivaldo, manipuliuoja aplinkybėmis. Dilema, kaip išlaikyti pagarbų elgesį, kai jaunuoliai demonstruoja nepagarbą, priešišumą ir pan.

„...visi žino, bet visi kalba aukštom frazėm ir nieks nepasako, tai aš pasakiau viską, ką realiai galvoju ir kad jai reikia gydytis į ligoninę psichiką, kad yra blogai, kad mes irgi privalom save gerbti, nieks neturi teisės nei ant socialinės, nei ant JGI koordinatoriaus kolyt, keikti ir mes visi toliau šokinėjam, turi būt ribos ir jaunuolis turi turēt ribas, nes jai buvo 15, po to 16, ir aš sakau, ką jūs visi darysit, kai jai bus 18? Tą dieną, kai jai sueis 18, visi nuo jos nusisukt. <...> negalima perdėtai šokinėti, tai kas, kad nepilnametis, negalima augint ragus šitaip, turi išmokti dirbti ir ta socialinė, pažiūrėjau, kaip tas vaiko teisių specialistas apie ją kalba, nusižėminus ir visaip kitaip, negalima. Labai sunku, aišku, tas ribas žinoti. Tai mes turim iššūkių, labai daug, kartais turim pajausti.“ K3

„Su vaikiniais irgi, ta prasme. Kitos ribos. Jie ten prisigėrę skambina, ten turiu vieną, kur prisigeria ir jisai eina žalotis... Žalojimas, ta prasme, tai turėjau gal tris atvejus, tai vienas prisigerdavo ir skambindavo man, kad jis ten nusižudys ir panašiai.“ K2

Draugiškus JGI koordinatoriaus santykius jaunuoliai gali klaidingai interpretuoti. Dėl JGI koordinatoriaus rodomo rūpesčio, dėmesio ir palaikymo jaunuoliai gali per daug prisirišti, gali kilti fantazijų apie galimus romantinius santykius su JGI koordinatoriumi. Pažeidžiamiems jaunuoliams nuolat reikia priminti, kad draugiškas, empatiškas JGI koordinatoriaus elgesys nėra romantinių santykių išraiška. Šis santykių aspektas svarbus tiek JGI koordinatoriams vyrams, tiek moterims.

„...taip, kalbam apie romantinį santykį. Jeigu aš būnu empatiškas darbo aplinkoj, tai po to reikia aiškinti, kad tai yra mano darbo instrumentas, aš toks esu, bet nebūtinai gyvenime toks esu ir nu kai merginos, jos pažeidžiamos, ir gauna tos empatijos, tai labai dažnai reikia apsibrėžinėti tas ribas ir aiškiai pastatyti. <...> Prisiriša ir pasitiki, ir tas prierašumas dažnai tampa toks, kur jau reikia aiškiai pasakyti, ne, mes ne draugai,

mes ne dar kažkas, aš esu žmogus, kuris tau padeda, pagelbėja, bet ne daugiau. Tai su tuo susiduriu, tokie asmeniniai su merginomis dirbant.“ K2

Pandemijos sąlygomis susitikimai su JGI koordinatoriumi buvo vieninteliai pažeidžiamų jaunuolių socialiniai kontaktai, todėl jie ieškojo būdų, kaip susitikti nepažeidžiant karantino reikalavimų.

„...turėjau per karantiną, tiesiog, tokių išimčių, kad susitikti su jaunais žmonėmis lauke ir kažką daryti, nes psichologiškai buvo jauniems žmonėms sunku labai, sako, su manim nenori draugai susitikti, nenori giminaičiai, tai nors tu susitik. Tai o ką daryti žiemą, kai minus dvidešimt, tai lipdėm besmegenį senį, buvo gniūžčių mūšis ar čeburekų valgymas stotelėj, bet tas padėjo išgyventi.“ K1

2.9.3 Iššūkiai, susiję su JGI koordinatorių bendradarbiavimu su kitais paslaugų teikėjais. Bendradarbiavimas su kitais specialistais yra labai svarbus pagalbos procesui ir **jaunuolio sėkmei**. Dėl šios priežasties yra svarbu, kad norą padėti jaunuoliams turėtų ne tik JGI koordinatoriai, bet ir kitas paslaugas teikiantys specialistai, įvairių švietimo, sveikatos, socialinės apsaugos organizacijų darbuotojai, darbdaviai. JGI koordinatorių bendradarbiavimas su kitais specialistais yra labai įvairus ir geriausiai bendradarbiauti sekasi su tais, kuriems jaunuoliai rūpi.

„Jaunimo užimtumo centras [miesto pavadinimas]. Jisai yra labai stiprus ir ten dirba tokia [darbuotojos vardas], tokia mergaitė iš idėjos, <...> mes jau toliau su [darbuotojos vardas] ir supildėm [jaunuolio vardas] dokumentus ir aš jau žinau, kad atidaviau į geras rankas, kad [darbuotojos vardas] bus ne tas pats ir jinai ir paieškos ir paskambins ir parašys ir va.“ K3

Tikėtina, kad būtent dėl nuoširdaus rūpesčio jaunuoliais, JGI koordinatoriai gan daug dėmesio interviu metu skyrė **kitų paslaugų teikėjų ar specialistų darbo kokybės aspektams**. JGI koordinatoriai dalijosi neatsakingo, nekokybiško darbo pavyzdžiais, informacijos apie jaunuolių situaciją slėpimo, įstaigų darbuotojų abejingumo, atmetinai vykdomų funkcijų atvejais. Visa tai ne tik apsunkina JGI koordinatorių darbą, bet ir sumažina jaunuolių galimybes gauti reikiamą pagalbą.

K1: Mažai kam rūpi. Ta prasme, einant institucijų klausimu, tai žmonės kiti turi aštuonias valandas atidirbti ir jie atidirba tas aštuonias valandas. Tu gali susitarti, gali žadėti, bet nieko nedaro. Tiesiog yra dideli pažadai. Arba vat tas nusistatymas „tai turiu [jaunuolių, kuriems galiu rekomenduoti dalyvauti projekte JUDAM], bet iš jų nieko nebus“. Tai gerai, galbūt iš tų dešimties vienas kažkaip pagalvos gal kažką, gal jam kaip tik reikia va tokio vat nu vat, kad gali būt gyvenimas kitoks. Ne ne jo nieks nepakeis. Tai gerai, bet mes gal galim nuvažiuoti pas vieną, pas kitą pasikalbėti, jeigu jūs nenorite dalyvauti pokalbyje galiu aš. Ne ne iš jų nieko nebus. Suprantat, darbuotojų nusistatymas, kad... viskas čia yra, nežinau, nurašyti žmonės. <...> Praktiškai yra 100 proc. darbuotojo kompetencija, sąžiningumas. Kažkodėl į vieną į tą pačią instituciją paskambini sakau: „Atsiprašau, nu vat taip ir taip ką galime padaryti?“ Sako: „Nieko, nieko mes negalime padaryti“. Paskambini į kitą miestelį, aš tuo pačiu klausimu, ką mes galim padaryti, ojjj tai mes galim tą, tą ir šitą. Tas pats darbuotojas, užimantis tas pačias pareigas, ir ta pati situacija, bet yra skirtingas požiūris ir tas elgesys tai.“ K2

„Tu žinai, kad tam miestelyje jie yra, bet tau nieks apie juos nešneka, nes yra slepiama vidinės problemos. Kitos savivaldybės net neteikia informacijos, kad jie tokių turi jaunų žmonių, kurie yra neaktyvūs. Nes jie bando viduj susitvarkyti su šia problema, kad nu vat turi tokių žmonių. Ir tas labai liūdna, esu susidūrusi su darbuotojais, kuriems atrodo, kad aš tikrinu jų darbą, nors tai tikrai ne mano darbas, ir ta baimė iš karto užkirto kelią susisiekti su jaunais žmonėmis. Ta baimė, kad tai dabar patikrins, kad aš kažko galbūt nepadariau, kodėl jis vis dar toj situacijoje ir aš negaunu informacijos apie jį, yra slepiama.“ K1

„Pradžioje buvo tarpžinybiniai susitikimai, bet iš jų kažkaip, bent jau man labai didelės naudos nebuvo, nes kai tu susitinki su krūva žmonių iš įvairių įstaigų ir ir pasakai, kad nu va yra toks projektas jaunuoliams toks ir toks, kai, atrodo, uždegi ir supranta, to naudą, bet kažkaip tai grįžimo atgal labai nedaug.“ K5

2.9.4 Iššūkiai, susiję su JGI koordinatorių funkcijomis ir veiklos pobūdžiu. JGI koordinatorių teigimu, svarbu gebėti laviruoti tarp administravimo veiklų, formalių taisyklių, reikalavimų ir tiesioginio darbo su jaunuoliais. Ypač tuomet, kai administraciniai reikalavimai tampa kliūtimi padėti jaunuoliams. JGI koordinatorius negali iš karto pradėti dirbti su jaunuoliu, nes turi laukti, kol bus patikrintas šio atitikimas formaliems projekto reikalavimams.

„Turim mes vat tų tokių suvaržymų arba reikalavimų, kuriuos turim išlaikyti, administracijai atsiskaityti arba susidėlioti, bet realiai tai labai didelė atkarpa yra kartais, nuo to kaip yra ir nuo to, kaip mes turim padaryti, tai tas dar ne tik kad su tais dalyviais ar aplinka ar institucijom turim išlaviruoti, bet dar laviruojam tarp administracijos ir realaus darbo. <...> yra tokių dalykų, kur tikrai jie yra neadekvatūs ir laukt jaunuoliui, jis dabar už pusvalandžio turi būti registruotas, o ne kad laukti. Tu matai, kad jam dabar jau reikia tavo pagalbos, bet tu negali suteikti, net nelendi gilyn, nes tu lauki, kol jį užregistruos, jeigu užregistruoja, tada reiškia taip, jis tinkamas, ir galiu dirbti, suprantat. Kol neužregistruotas, tai kaip ir aš neturiu teisės su juo dirbti.“ K1

Jaunuoliui įsidarbinus, įstojus mokytis, jo dalyvavimas projekte dažniausiai iš karto stabdomas, tačiau pažeistiems jaunuoliams neretai reikia padėti įsitvirtinti ir išsilaikyti darbe ar studijose. Kartais pirmi mėnesiai būna lemtingi adaptacijos sėkmei naujoje vietoje ir naujame vaidmenyje, o JGI koordinatoriaus palydėjimas ir palaikymas gali prie tos sėkmės prisidėti. JGI koordinatoriai šias situacijas sprendžia peržengdami ribas, jie projekto dalyvių bylas uždaro, bet toliau palaiko ryšius su jaunuoliais, galima sakyti, dirba neatlygintinai, savanoriškais pagrindais.

„Tai eee... kai kurių dalyvių, sakyki, tiesiog dar ta tokia minusas didelis, pavyzdžiui, pasiekia rezultatą – eina mokytis ir baigiasi planas už mėnesio laiko ir aš už to mėnesio turiu nutraukti jo dalyvavimą, nes jis pasiekė rezultatą, tą vadinamą rezultatą. Bet kad jam reikalingas palaikymas. Jis sako: „Aš net nežinau, nuo ko man pradėti ir kaip čia man susitvarkyti“. Ir aš, na, mano rankos surištos, aš negaliu jam suteikti tokios pagalbos, nes tai aš jau turiu naują žmogų imti, turiu ieškoti naujų dalyvių, jau šitas kaip ir pasiekė rezultatą, nu tą tokį statistinį rezultatą, bet realiai jis nėra pasiruošęs, vat dar kas yra, kai turim tokių dalyvių, kur tu palaikai tą kontaktą, nors jis ir nebe dalyvis ir projektas baigsis ir tu palaikysi tą kontaktą, nes tu negali to žmogaus tiesiog palikti, neleidžia vidus palikt to žmogaus.“ K1

Visgi svarbu pažymėti, kad jei dalyviui, kuris pradėjo mokytis ar dirbti, nustatomas didelis pagalbos poreikis, atvejis nėra uždaromas ir vykdomas palydėjimas.

Būna, kad jaunuolių patirtys ir situacijos yra labai sudėtingos. JGI koordinatoriams nėra lengva rasti sprendimus ar išeitis. Sugalvoti, kaip padėti jaunuoliams išsivaduoti iš juos slegiančių rūpesčių, toksiškos aplinkos, priklausomybių, nepasitikėjimo, motyvacijos trūkumo ir kt. Vis tik JGI koordinatoriai nepraranda optimizmo, ir savo darbe remiasi principu, kad „**Nėra neįveikiamų iššūkių**“.

„Sunku būna, kol nesu... nu būna, tarkim, tokia sunki situacija, kad nebežinau, ką daryti. Matau, kad sunku, prislegia ir nebežinau, ką daryti. Ir man būna sunkus tas momentas, kol aš nesugalvoju, ką aš toliau darysiu. Tai tada kaip sakau tos, žargoniškai sakant, lomkės. <...> Sugalvoju. <...> vis tiek ateina, vis tiek yra langas, kiekvienam žmogui yra langas atidarytas, jei durys užvertos.“ K3

„...daug tų trikdžių gali būti, tik kaip požiūrio klausimas, kaip tu j tuos trikdžius reaguoji. Tai gali nuleisti rankas ir kažkaip, tai palikti taip, arba nepasiduoti ir eiti.“ K6

2.9.5. Profesinio perdegimo rizikos. JGI koordinatoriai minėjo perdegimo ir pervargimo jausmus, kurių riziką didina būtinybė kurti ir palaikyti artimus santykius su jaunuoliais. Pažeisti jaunuoliai turi daug nepatenkintų

psichologinių, emocinių ir socialinių poreikių, kuriuos, siekdamas projekto rezultatų, JGI koordinatorius turi patenkinti. Kyla darbo ir poilsio pusiausvyros išlaikymo problema.

„...tikrai šitas darbas išvargina ir atima energijos, ir psichologiškai būna sunkių laikotarpių, kada plaukioji <...> mes dauguma ant ribos dirbam, ant perdegimo. Tai labai svarbu tą jausti, išlaviruoti ir laiku kartais atsitraukt, kartais ramesnę savaitę turėt, kartais paimti savaitę pailsėt. Ir būtina, vat aš ruošiuosi dviem savaitėm išeiti atostogų, nes šiais metais neturėjau dar tokių rimtesnių.“ K2

JGI koordinatoriams būtina pagalba, supervizijos ir intervizijos, padedančios spręsti sunkius atvejus, užtikrinančios palaikymą. Susitikimai, pokalbiai su veiklų koordinatorė taip pat suteikia galimybes pasikalbėti apie patiriamus sunkumus, pasidalinti išgyvenimais. Ši pagalba mažina perdegimo riziką.

„...ką labiausiai akcentuočiau, kad realiai tokiam projekte būtinai turi būti psichologas arba kuočingo specialistas ne dalyviui, bet JGI koordinatoriui. Nes tikrai, ta prasme, būna, emocijų susikaupia tiek daug, kad šitas darbuotojas būtų tikrai reikalingas.“ K4

Psichologinė pagalba, palaikymas ir parama JGI koordinatoriams yra būtini ne tik sprendžiant sudėtingus jaunuolių atvejus, bet ir išgyvenant nesėkmes, jaunuolių netektis. Stiprius ir sunkius jausmus JGI koordinatoriai patiria, kai projekto dalyviai nusižudo, padaro sunkius nusikaltimus, atkrenta iš priklausomybių gydymosi kelio, vėl pradeda vartoti ir pan.

*„Nu tai ta prasme čia darbas apie tai ir yra, kažkiek apie nesėkmes, nes, **būna, tikrai dirbi su jaunuoliu visus metus, o jis paima ir nužudo žmogų**, tai ką... toks darbas, tai yra darbo dalis, tos nesėkmės <...> turim nesėkmių kur, sakykim, dalyvis išeina [nusižudo].“ K2*

*„...galbūt ne sudėtingiausias atvejis, **bet patirtis sudėtingiausia, sakykim, baigėsi mano dalyvės mirtimi**. <...> Tai sudėtingiausias, tai ir yra nesėkmės atvejis, kai jau... <...> Bet jinai kažkaip laikėsi, laikėsi ir, ir čia ne taip seniai ten jinai išsiskyrė su draugu savo, ir jai to užteko, matyt, ir viskas.“ K6*

*„...bet **sunkiausia dirbti yra su priklausomais žmonėmis, nes nu tai yra toks uždaras ratas**, kai jisai euforijoje viskas, ko nori, viską gali, viską, einame pas daktarus, norim gydytis, norim viską. Bet staiga kokį vakarą gaunu žinutę, kad noriu aš, žinok, aš jau čia petį susilaužiau, persimečiau per mašiną čia, nors va taip toliau ir, aišku, pavartoju. Ir vėl mūsų susitarimai krenta, nes jau reikia vėl iš naujo daryti gal tuos pačius žingsnius vos ne, tai man su tokiais labai sunku. Aš nežinau tokių, kaip kai tu su juo dirbi metus laiko, atrodo, atiduodi, tik **pradedi svirti rankos**, nu svirti rankos, nes nu supranti, kad tai liga yra, tai tokia net, nežinau, nepagydoma, ko gero, **nes aš neturiu jau tikėjimo**. Tai tiesiog palaikai, kai matau, kad tikrai nieko nebus, bet palaikau.“ K5*

„...be galo svarbu psichologas, bet kitą kartą net ne pačiam jaunuoliui reikėtų, bet ir mums, bet mes tokios galimybės neturime. Kartais tikrai atrodo, kad tu esi kažkokioje tai vat uždaroje erdvėje ir ir neturi su kuo, jauti, kad tau reikia psichologo, galbūt kažkokio tokio su, nu tiesiog pasikalbėjimo.“ K5

Iššūkliai, susiję su projekto įgyvendinimo ypatumais	• Netolygiai išplėtota paslaugų infrastruktūra • Dėl skirtingo savivaldybių gyventojų skaičiaus, skiriasi darbo krūviai ir atvejų skaičius, su kuriais koordinatoriais dirba vienu metu • Keitėsi nedidelės dalies paslaugų aktualumas • Ilgai trunkantys administraciniai procesai
Iššūklis išlaikyti profesinio santykio su jaunuoliais ribas	• Dilema, ar atsiliepti į jaunuolių skambučius ir žinutes tiksliai darbo metu, ar ir po darbo valandų • Neadekvatūs jaunuolių reikalavimai ir lūkesčiai • Per didelis jaunuolių prisirišimas ir įsivaizdavimo apie romantinius santykius su JGI koordinatoriais rizika • Kontaktinių socialinių ryšių poreikio tenkinimas karantino metu
Iššūkliai, susiję su bendradarbiavimu su kitais paslaugų teikėjais	• Projekto rezultatams pasiekti, svarbus bendradarbiavimas su kitais specialistais • Svarbus jų geranoriškumas ir noras padėti jaunuoliams • Jaunuolių nukreipimas į projektą ir pagalba jaunuolius surandant
Iššūkliai, susiję su JGI koordinatorių funkcijomis ir veikla	• Tiesioginio darbo su jaunuoliais ir administravimo darbų pusiausvyra • Kartais nepakanka jaunuolių įdarbinti, būtina jam padėti įsitvirtinti darbo vietoje • Sunkumai randant sprendimą sudėtingose jaunuolių situacijoje
Profesinio perdegimo rizikos	• Dideli krūviai, vienam JGI koordinatoriui tenkantis dalyvių skaičius • Darbo ir poilsio pusiausvyros išlaikymo problema • Nesėkmės ir jaunuolių atkryčiai • Projekto dalyvių netektys (savižudybės, nusikaltimai)

2.7 pav. JGI koordinatorių iššūkliai

2.10 JGI koordinatorių pasiūlymai

Šį projektą reikia tęsti, arba projektinės veiklos turi tapti pastovia, nuolatos veikiančia darbo su pažeidžiamais jaunuoliais sistema:

„...šitų projektų didžiausia problema, kad nėra nuoseklumo, nes darom nuo projekto iki projekto ir dabar, sakykim, praėjus projektui jau dviem metams, mes sistemą sukūrė, įsivažiavę, turim gana neblogą kvalifikuotą kolektyvą ir baigsis projektas, žmonės išsilakstys ir po to vėl kitas projektas prasidės, vėl istorija iš pradžių prasidės ir dalis tų žmonių, kurie kvalifikuoti, praėję daug mokymų, pasirengę, nu, negrįš. Ta prasme, nu nėra sistemos. <...> aš galvoju, kad šitą funkciją neturėtų atlikti kažkokie projektai, o tai turėtų būti valstybės prioritetas.“ K2

Projekte būtinai turi dirbti psichoterapeutas:

„...psichoterapeutas visada turi būti projekte. <...> ir galvoju, kad turėtų netgi būti numatyta privalomai pasikalbėti nors vieną kartą, kad įvertintų, todėl, kad mes nesam specialistai ir kartais... <...> psichoterapeutas gali ir pasakyti, ko jam reikia. Ar jam reikia, pavyzdžiui, pas mus dirba [vardas] ir jinai man yra pasakius, kad tam jaunuoliui reikia rimto gydymo psichiatru, va.“ K3

JGI koordinatoriai apie projekto „JUDAM“ kuriamą naudą ir vertę visuomenei:

„...bet tas jaunuolis įdarbintas po dviejų–trijų mėnesių jis valstybėj daug suteiks, po dviejų–trijų metų jis valstybei suteiks daugiau naudos, nei toliau sėdėdamas. Ir valstybė tau tikrai tiek pinigų nesumokės ten atlyginimui ar dar kažką. Kokią tai naudą, vertę atneš.“ K2

„Nu tai jeigu, kaip sakiau, mano ta mergaitė, jeigu jinai nebe... neįvyko kažkoks konfliktas namuose, kaimynai ramūs, nėra balius namuose mėnesį laiko, ar savaitę laiko, ar bent jau tą savaitę neįvyko kažkokių ten muštynių, ramybė yra tenai, tai nu jau tai aš matau naudą, kad jau apskritai saugiau pasidarė miestelyje, nes kažkoks aršiausias erelis nebevažinėja naktimis išgėręs.“ K1

„Mes turėsime žmonių, tų tokių Lietuvos piliečių, kurie lygiai taip pat, na, neturės nusikalstamų veikų, turės nuolatinį darbą, aišku, tie mokesčiai vėl kiek, neturėsime tų socialiai remtinų, gal ir tie socialiniai įgūdžiai, kai ugdomi, tai automatiškai tas žmogus išaugęs, jisai atsineša į šeimą savo, kurdama savo šeimą, jisai tuos įgūdžius savo šeimoje diegs, tai tikėtina, kad jisai tą, ką turi, savo ateinančioms kartoms irgi galės perduoti ir nes žmogus auklėtas taip, ir jau bus kažkaip pasikeitęs jo mąstymas. Tai tas pasikeitęs mąstymas ir parodys, kad man nereikia vogti tam, kad turėti geriausią ten telefoną, bet aš galiu užsidirbti ir kokia kokiais kokiom priemonėm, ir manau, kad labai šitas jaunuolis gali atnešti naudos, iš tikrųjų turėdamas potencialo, kurdamas nuosavą verslą, kad ir mažąjį, kažkokį, bet jisai gali realiai ateityje net ir tai darbo vietas sukūręs sau.“ K5

„Taip, tas suvokimas, išauginti suvokimą, kad nelegalus darbas nėra gerai, o tiesiog tai yra nauda tokia ir tokia rimta ir išauginti jį iki tos minties, kad tai iš tikrųjų yra gerai, o ne ne tik „kam aš čia mokėsiu mokesčius, man čia kas iš to“ ir taip toliau. Tai tų tokių nu didžioji dauguma, kad aš geriau nelegalius darbus dirbsiu, aš viską čia turėsiu ir viską va taip, ir tą suvokimą, netgi tą pasiekti yra ir iš tikrųjų manau, kad net naudinga ne tik mums, bet ir visai valstybei, nes mokesčių mokėtojais esame mes ir kai mes turime daug tokių žmonių, kuriuos reikia išlaikyti, tai vėlgi tai tokia savotiška nauda ir mums [juokiasi].“ K5

„Nauda tai labai didelė. Nauda labai didelė todėl, kad kiekvienas žmogus yra vertybė, o ypač jaunas žmogus, tai čia išvis yra svarbu. Jį laiku pasiekti ir jam padėti, tai tokių projektų turi būti, bet sakau, būtų faina, kad tai būtų ne projektai, nes jie ateina ir išeina, JGI koordinatoriai ateina ir išeina, a, ir kaip ten gyvens tie jaunuoliai, kuriems... nu mes juos realiai paliksim.“ K3

Reikalinga, kad projektas nesibaigtų arba kad projekto veiklos būtų tęsiamos ir paslaugos teikiamos nuolatos (taptų tęstinės).

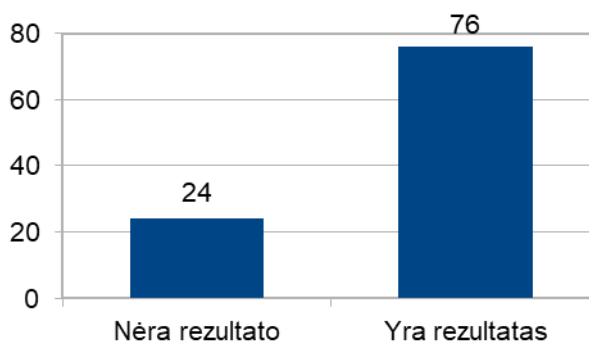
3. Dalyvių bylų kiekybinio tyrimo duomenų analizė

Projekte „JUDAM“ dalyvauja jaunuoliai, kurie susiduria su socialinės integracijos problemomis. Paprastai tai būna jaunuoliai iš sunkumus patiriančių šeimų, turintys problemų su teisėsauga, grįžę iš įkalinimo įstaigų, patiriantys pajamų ar kt. nepriteklių, turintys priklausomybių, gyvenantys ar jau išėję iš globos įstaigų. Projekto metu intervencijos ir aktyvumo skatinimo priemonės įgyvendinamos atsižvelgiant į jauno asmens poreikius bei galimybes. Atliktos analizės tikslas buvo įvertinti projekto poveikį projekto dalyviams, priklausomai nuo projekto dalyvių charakteristikų ir projekto veiklų.

3.1 Projekto dalyvių pasiekti rezultatai

Projekto metu vykdytų veiklų rezultatus galime suskirstyti į 2 grupes. Pirma grupė – tai konkretus pasiektas rezultatas. Į pirmą grupę pateko šie atvejai: projekto dalyviai pradėjo dirbti; pradėjo mokytis; išvyko gydytis priklausomybių; planuoja savarankiškai kurti verslą. Į antrą grupę pateko tie projekto dalyviai, kurie nepasiekė konkretaus rezultato, t. y.: išnaudojo visą galimą dalyvauti projektą laiką; išvyko į užsienį ar kitą miestą; pateko į įkalinimo įstaigą; neįmanoma susisiekti; atsisako toliau dalyvauti; tėvai nesutinka, kad jaunuolis tęstų dalyvavimą projekte; registravosi Užimtumo tarnyboje.

Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal pasiektus rezultatus (procentais) vaizduojamas 3.1 paveiksle.

3.1 pav. Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal pasiektus rezultatus (proc.)

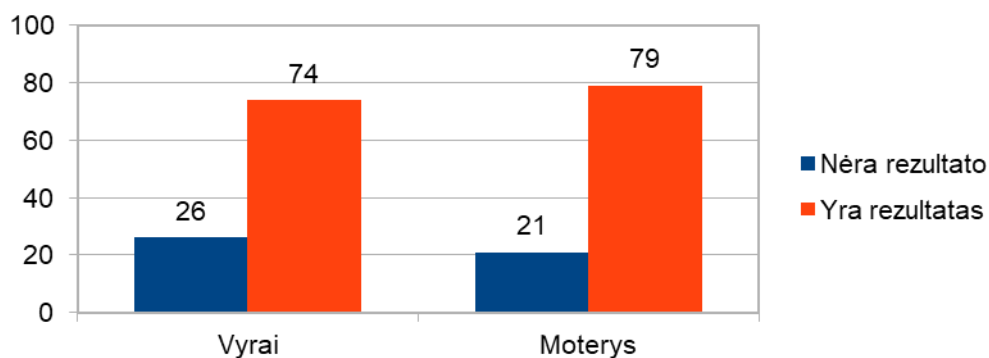
Dauguma – 76 proc. (417 projekto dalyvių) pasiekė projekte numatytus rezultatus. 24 proc. (132 dalyviai) jų nepasiekė. Apskritai vertinant, projektas prisideda prie jaunuolių socialinės integracijos.

3.2 Pasiekti rezultatai ir demografinės projekto dalyvių charakteristikos

3.2.1 Lytis

Lytis gali būti reikšmingas veiksnys, diferencijuojantis projekto dalyvius pagal pasiektą rezultatą. Gyvename visuomenėje, kur egzistuoja atitinkami su lytimi susiję socialiniai vaidmenys. Pavyzdžiui, tyrimai rodo, kad kalbant apie jaunimą, kuris nedalyvauja nei švietime, nei darbo rinkoje, vaikinai labiau žudosi (Lee, S. at al., 2019), merginos sunkiau integruojasi (Ranzani, M., & Rosati, F. C., 2013).

Projekte dalyvavo 351 vyras ir 198 moterys. Tai, kokie projekto dalyvių rezultatai buvo pasiekti priklausomai nuo lyties, vaizduojama 3.2 paveiksle.

3.2 pav. Pasiektų projekto rezultatų lyginimas pagal lytį (proc.)

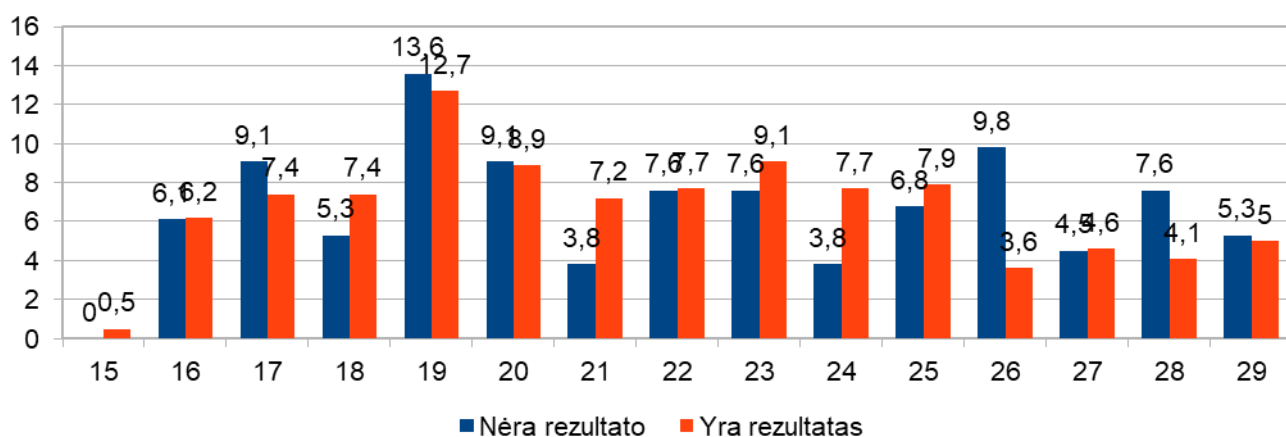
Tyrimo duomenys rodo, kad lyčių grupėse rezultatų skirtumai nėra dideli – jie siekia vos 5 proc.: 74 proc. vyrų ir 79 proc. moterų dalyvaudami projekte pasiekė konkrečių rezultatų, ir 26 proc. vyrų bei 21 proc. moterų jų nepasiekė.

Siekiant įvertinti, ar stebimi požymių skirtumai reikšmingi statistiškai, buvo pritaikytas X^2 statistinis kriterijus. Analizė parodė, kad pasiektuose rezultatuose statistiškai reikšmingų skirtumų priklausomai nuo lyties nėra ($X^2 = 1,888$; $p = 0,169$). Statistinė duomenų analizė rodo, kad matomi skirtumai lyčių grupėse nėra statistiškai reikšmingi.

3.2.2 Amžius

Kita demografinė charakteristika, kuri gali diferencijuoti projekto dalyvių pasiektus rezultatus yra amžius. Amžius pirmiausia atspindi gyvenimišką patirtį. Pavyzdžiui, tyrimai rodo, kad vyresnio amžiaus nedirbantis ir nesimokantis jaunimas turi žemesnius lūkesčius darbo rinkai (de Almeida, A. N., & Simões, F., 2020), o tai turėtų sąlygoti lengvesnę integraciją.

Projekto dalyvių amžiaus vidurkis buvo 21 metai ir 8 mėnesiai. Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal amžių (procentais), priklausomai nuo pasiekto rezultato, vaizduojamas 3.3 paveiksle.

3.3 pav. Projekto dalyvių pasiektų rezultatų lyginimas pagal amžių (proc.)

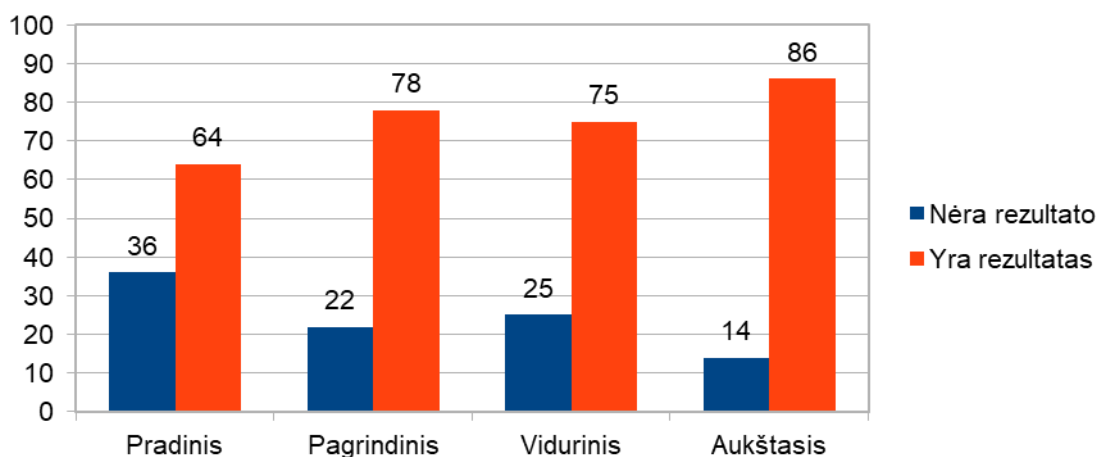
Duomenų analizė atskleidė projekto dalyvių rezultatų skirtumus skirtingose amžiaus grupėse. Projekto rezultatų skirtumai matomi tarp asmenų, kuriems yra 17, 18, 21, 24, 26 ir 28 metai. Matome, kad 18 metų (40 projekto dalyvių), 21 (37), 24 (39), buvo labiausiai paveikti projekto, tuo tarpu 17 (44 projekto dalyviai), 26 (33) ir 28 metų (28) dalyviai buvo mažiausiai paveikti projekto.

Siekiant įvertinti, ar egzistuoja statistiškai reikšmingų skirtumų projekto dalyvių pasiektuose rezultatuose priklausomai nuo jų amžiaus, buvo taikomas neparametrinis Mann-Whitney statistinis kriterijus. Analizės rezultatai parodė, kad statistiškai reikšmingų skirtumų pasiektuose rezultatuose priklausomai nuo amžiaus nėra ($U=29000$; $p=0,351$), t. y. matomi skirtumai nėra statistiškai reikšmingi.

3.2.3 Išsilavinimas

Asmens išsilavinimas gali reikšmingai veikti dalyvavimo projekte rezultatus. Švietimo sistemoje dalyvaujantis asmuo įgyja žmogiškąjį kapitalą ir perima toje visuomenėje socialiai priimtino elgesio formas. Tyrimai (Bacher, J., at al. 2017) rodo, kad geresnius socialinės integracijos rezultatus pasiekia tie socialinės integracijos problemų turintys jaunuoliai, kurie turi aukštesnio lygmens išsilavinimą.

Projekto dalyviai pagal išsilavinimą sudarė 4 grupes: tik pradinį išsilavinimo lygį turėjo 12,3 proc. dalyvių; tik pagrindinį išsilavinimo lygį turėjo 34,1 proc. dalyvių; tik vidurinį išsilavinimo lygį – 42,7 proc. dalyvių ir aukštąjį išsilavinimo lygį turėjo 11 proc. dalyvių. Tai, kad projekte dalyvavo asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą, rodo problemas studijų sistemoje. Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal išsilavinimo lygį (procentais), priklausomai nuo pasiekto rezultato, vaizduojamas 3.4 paveiksle.

3.4 pav. Projekto dalyvių pasiektų rezultatų lyginimas pagal išsilavinimą (proc.)

Pagal pasiektus rezultatus, tyrimo duomenys rodo akivaizdžius skirtumus skirtingą išsilavinimo lygį turinčių asmenų grupėse. Santykinai mažiausiai konkrečių projekto rezultatų pasiekė asmenys, turintys tik pradinį išsilavinimo lygį – 36 proc. asmenų, turinčių tik pradinį išsilavinimą, nepasiekė konkrečių projekto rezultatų. Tuo tarpu didžiausi projekto rezultatų skirtumai matomi tarp projekto dalyvių, kurie turi aukštąjį išsilavinimą. Tik 14 procentų asmenų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, nepasiekė konkrečių rezultatų. Didėjant dalyvių išsilavinimui, didėja rezultatų pasiekimo lygis.

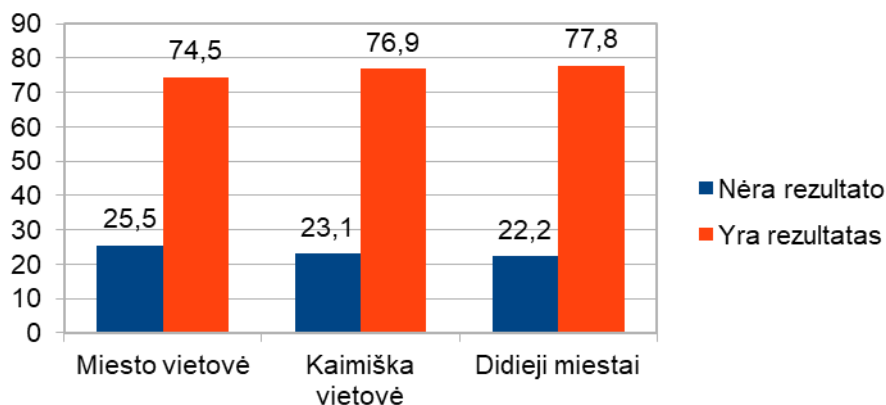
Siekiant įvertinti, ar egzistuoja statistiškai reikšmingų skirtumų pagal pasiektus projekto rezultatus tarp projekto dalyvių priklausomai nuo jų turimo išsilavinimo lygio, buvo naudojamas Kruskal Wallis neparametrinis statistinis kriterijus. Analizės rezultatai parodė, kad nustatyti skirtumai yra statistiškai reikšmingi ($H=8,789$, $p=0,032$).

3.2.4 Gyvenamoji vieta

Asmens gyvenamoji vieta gali reikšmingai veikti dalyvavimo projekte rezultatus. Skirtingose šalies vietovėse egzistuoja skirtingos darbo rinkos sąlygos, be to, skiriasi švietimo paslaugų kokybė. Tyrimai rodo, kad gyvenamoji vieta turi įtakos jaunimo dalyvavimui švietimo sistemoje ir darbo rinkoje, miesto vietovėse gyvenantis jaunimas turi mažesnę motyvaciją integracijai (Blinova, T. V., Vyalshina, A. A., 2016).

Tyrimo metu buvo išskirtos 4 gyvenamosios vietos kategorijos: miesto vietovė, kaimiška vietovė, didieji miestai, be nuolatinės gyvenamosios vietos. Didžioji projekto dalyvių dalis buvo iš miesto (235) ir kaimiškų vietovių (221). Didžiuosiuose miestuose gyveno 124 projekto dalyviai, o 4 neturėjo pastovios gyvenamosios vietos.

Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, priklausomai nuo to, kokie rezultatai buvo pasiekti dalyvaujant projekte, vaizduojami 3.5 paveiksle.

3.5 pav. Projekto dalyvių pasiektų rezultatų lyginimas pagal gyvenamąją vietą (proc.)

Duomenų analizė rodo, kad matomų skirtumų tarp projekto dalyvių pagal pasiektus rezultatus, priklausomai nuo jų gyvenamosios vietos, nėra. Statistiškai reikšmingų skirtumų pagal pasiektus projekto rezultatus priklausomai nuo projekto dalyvių gyvenamosios vietos (X^2 statistinis kriterijus; $X^2 = 2,044$, $p = 0,563$), nebuvo nustatyta.

Apibendrinat pasiektų projekto rezultatų analizės pagal demografines dalyvių charakteristikas rezultatus, galima teigti, kad projekto veiksmingumas tiesiogiai priklauso nuo dalyvių išsilavinimo – kuo aukštesnis projekto dalyvių turimas išsilavinimo lygis, tuo didesnė dalis projekto dalyvių pasiekia rezultatų. Dalyvių išsilavinimas yra vienintelė demografinė charakteristika, turinti reikšmingos įtakos projekto rezultatams.

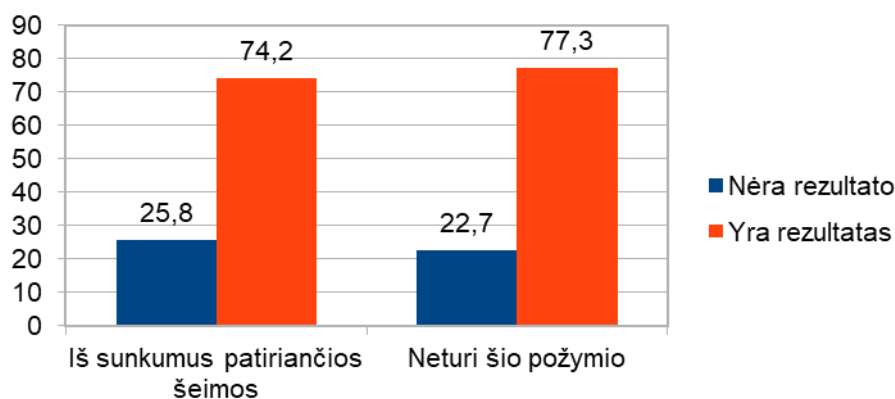
3.3 Projekto rezultatai ir rizikos veiksniai

Projekto dalyviai pasižymėjo įvairiomis socialinėmis rizikomis. Buvo išskirtos šios socialinių rizikų kategorijos: iš sunkumus patiriančios šeimos, turintys problemų su teisėsauga, išėję iš globos namų, turintys priklausomybių, skurdas, rizikos grupės šeima, ilgalaikiai bedarbiai, migrantai, iškritę iš švietimo sistemos, motinystė (tėvystė). Buvo siekiama nustatyti, ar egzistuoja pasiektų rezultatų skirtumai priklausomai nuo to, kokias rizikas projekto dalyviai patyrė.

3.3.1 Dalyviai iš sunkumus patiriančių šeimų

Šeima daugeliu atveju yra pirminis socializacijos šaltinis, todėl šeima reikšmingai veikia mūsų tolimesnį gyvenimą. Tyrimai (Vancea, M., Utzet, M., 2018) rodo, kad jaunimas, kuris nei mokosi, nei dirba, yra kilęs iš šeimų, kurios dažniau pasižymi tais pačiais elgesio modeliais.

228 projekto dalyviai buvo iš sunkumus patiriančių šeimų ir tai sudarė 41,4 proc. visų projekto dalyvių. Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal tai, ar jie yra, ar nėra iš sunkumus patiriančių šeimų, priklausomai nuo to, kokie rezultatai buvo pasiekti dalyvaujant projekte, vaizduojamas 3.6 paveiksle.

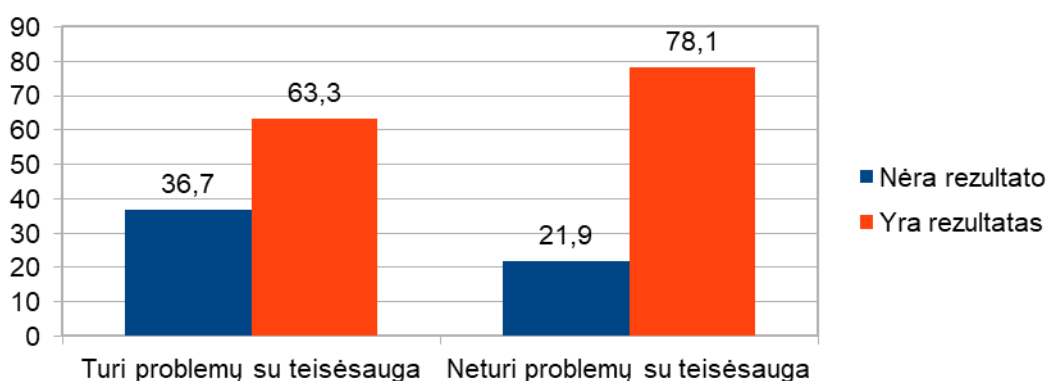
3.6 pav. Projekto dalyvių pasiektų rezultatų lyginimas priklausomai nuo to, ar jie yra iš sunkumus patiriančių šeimų (proc.)

Pasiekusių rezultatus jaunuolių dalis buvo keliais procentais mažesnė, jei dalyviai buvo iš sunkumus patiriančių šeimų, lyginant su dalyviais iš sunkumų nepatiriančių šeimų. Statistinė analizė parodė, kad statistiškai reikšmingų skirtumų ($X^2 = 0,718$, $p = 0,397$) tarp šių grupių nėra.

3.3.2 Problemos su teisėsauga

Tai, kad asmuo turi problemų su teisėsauga, rodo delinkventinį elgesį ir problemingą socializaciją. Kaip rodo tyrimai, delinkventiniu elgesiu pasižymintys jaunuoliai susiduria su didesnėmis socialinės integracijos problemomis (Carter, A., 2019).

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad 79 projekto dalyviai turėjo problemų su teisėsauga ir tai sudarė 14,4 proc. visų projekto dalyvių. Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal tai, ar jie turi, ar neturi problemų su teisėsauga ir jų pasiekti dalyvavimo projekte rezultatai yra vaizduojami 3.7 paveiksle.

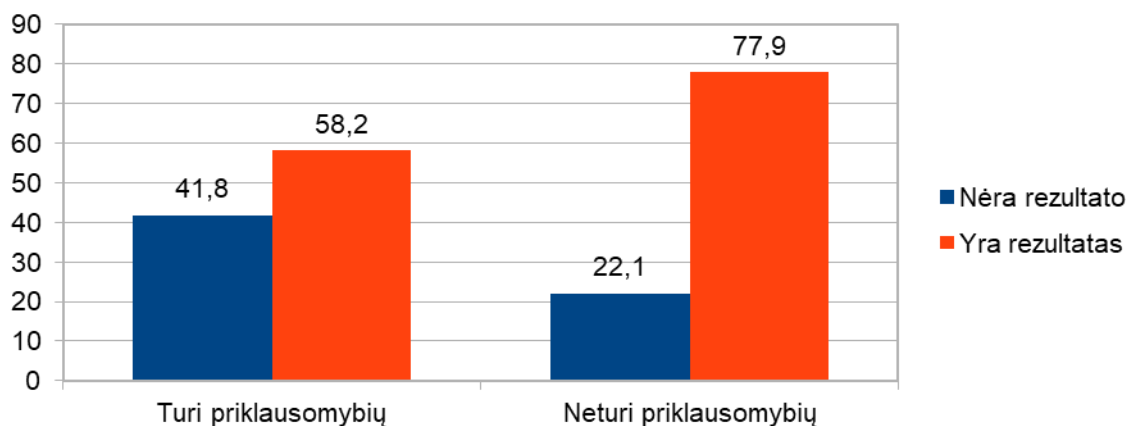
3.7 pav. Projekto dalyvių pasiektų rezultatų lyginimas turinčiųjų ir neturinčiųjų problemų su teisėsauga dalyvių grupėse (proc.)

Duomenys rodo akivaizdžius šių dviejų grupių skirtumus pagal pasiektus rezultatus. Tą patvirtina statistiniam skirtumų reikšmingumui nustatyti taikyto X^2 statistinio kriterijaus analizės rezultatai ($X^2 = 8,105$, $p = 0,004$). Vadinasi, problemų su teisėsauga turintys jaunuoliai rečiau pasiekia projekto rezultatus, kitaip pasakius, problemos su teisėsauga mažina socialinės integracijos ir projekto rezultatų tikimybę.

3.3.3 Priklausomybės

Priklausomybės reikšmingai veikia žmogaus elgesį, santykius su kitais. Kai asmuo priklausomas nuo medžiagos, veiklos ir pan., jo veiksmai išoriniam stebėtoji dažniausiai atrodo iracionalūs, tačiau jie yra racionalūs to objekto, nuo kurio asmuo yra priklausomas, atžvilgiu. Kiti tyrimai rodo, kad priklausomybės neigiamai veikia jaunuolių socialinę integraciją (Basta, M., at al., 2019).

55 projekto dalyviai turėjo priklausomybių ir tai sudarė 10 proc. visų dalyvavusiųjų projekte. Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal tai, ar jie turi priklausomybių ir jų pasiekti dalyvavimo projekte rezultatai yra vaizduojami 3.9 paveiksle.

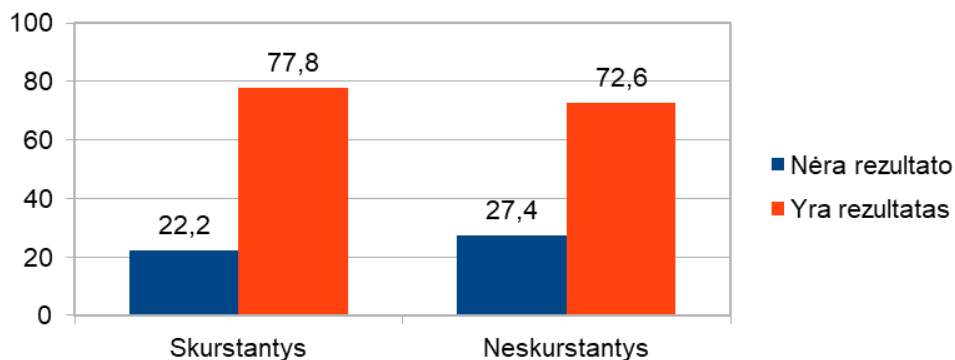
3.9 pav. Projekto dalyvių pasiektų rezultatų lyginimas turinčiųjų ir neturinčiųjų priklausomybių grupėse (proc.)

Beveik dvigubai daugiau priklausomybių turinčių jaunuolių nepasiekė projekto rezultatų. Nustatyti skirtumai yra statistiškai reikšmingi ($X^2 = 10,574$, $p=0,001$). Vadinasi, priklausomybės stipriai sumažina socialinės integracijos ir projekto rezultatų pasiekimo tikimybę.

3.3.4 Skurdas

Skurdas koreliuoja su daugeliu asmens gyvenimo kokybę apibūdinančių charakteristikų. Tyrimai rodo, kad skurdas yra viena iš esminių priežasčių, sąlygojančių jaunimo socialinę atskirtį (Ruesga-Benito at al., 2018).

352 projekto dalyviai patyrė pajamų nepritekį ir tai sudarė 64,11 proc. visų projekto dalyvių. Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal tai, kokius rezultatus jie pasiekė, ir jų priklausymas skurdą patiriančių asmenų grupei vaizduojamas 3.10 paveiksle.

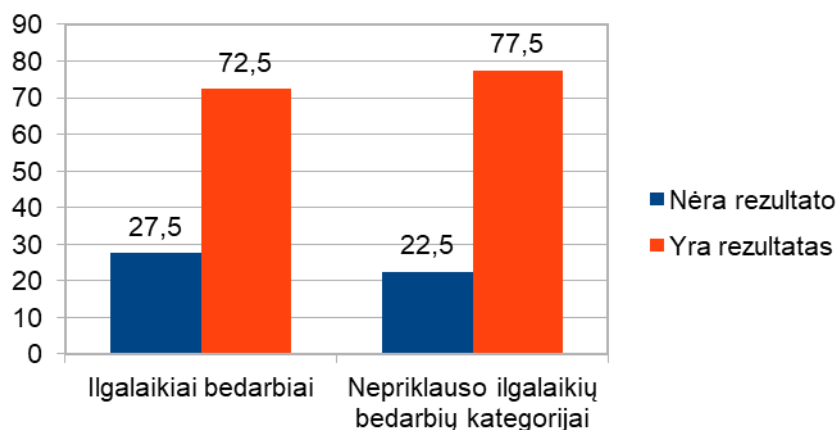

3.10 pav. Projekto dalyvių pasiektų rezultatų lyginimas skurdą patiriančiųjų ir nepatiriančiųjų grupėse (proc.)

Tyrimo rezultatai rodo, kad pasiekusiųjų rezultatą dalis yra 5 proc. didesnė skurdą, nepriteklių patiriančių dalyvių grupėje. Tačiau nustatyti skirtumai nėra statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 1,908$, $p = 0,167$).

3.3.5 Ilgalaikiai bedarbiai

Darbas yra vienas iš esminių socialinės integracijos požymių. Kuo ilgiau asmuo nedirba, tuo jam yra sunkiau sugrįžti į darbo rinką. 167 projekto dalyviai priklausė ilgalaikių bedarbių grupei ir tai sudarė 30,4 proc. visų projekto dalyvių. Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal tai, kokius rezultatus jie pasiekė dalyvaudami projekte, ir jų priklausomybė ilgalaikių, neregistruotų Užimtumo tarnyboje bedarbių kategorijai yra vaizduojami 3.11 paveiksle.

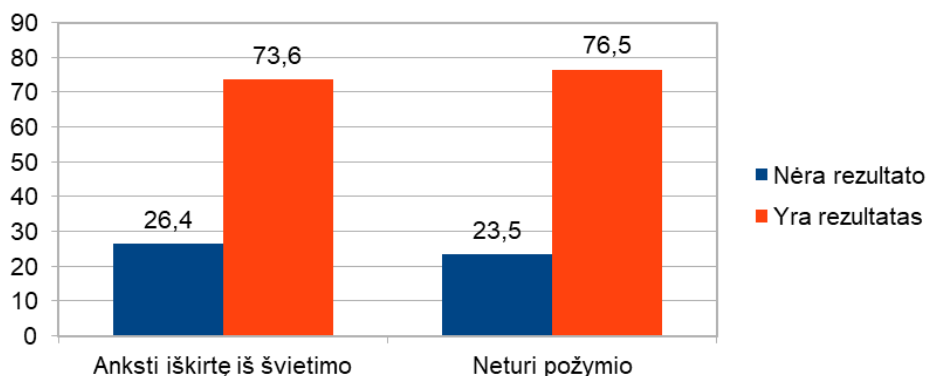

3.11 pav. Projekto dalyvių pasiektų rezultatų lyginimas pagal priklausymą ir nepriklausymą ilgalaikių bedarbių grupei (proc.)

Tyrimo duomenys rodo, kad lyginamų grupių pasiekimai skiriasi 5 procentais, t. y. ilgalaikių bedarbių grupėje pasiekusių rezultatą dalyvių buvo 5 proc. mažiau. Tačiau nustatyti skirtumai nebuvo statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 1,611$, $p = 0,204$).

3.3.6 Anksti iš švietimo sistemos iškritę dalyviai

Asmenys, kurie anksti iškrito iš švietimo sistemos, neturi atitinkamo žmogiškojo kapitalo, patiria socializacijos iššūkius, todėl susiduria su socialinės integracijos problemomis. 95 projekto dalyviai priklausė anksti iš švietimo sistemos iškritusių asmenų grupei ir tai sudarė 16,3 proc. visų projekto dalyvių. Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal tai, ar jie yra priklauso anksti iš švietimo sistemos iškritusių asmenų grupei ir jų projekto metu pasiekti rezultatai vaizduojami 3.12 paveiksle.

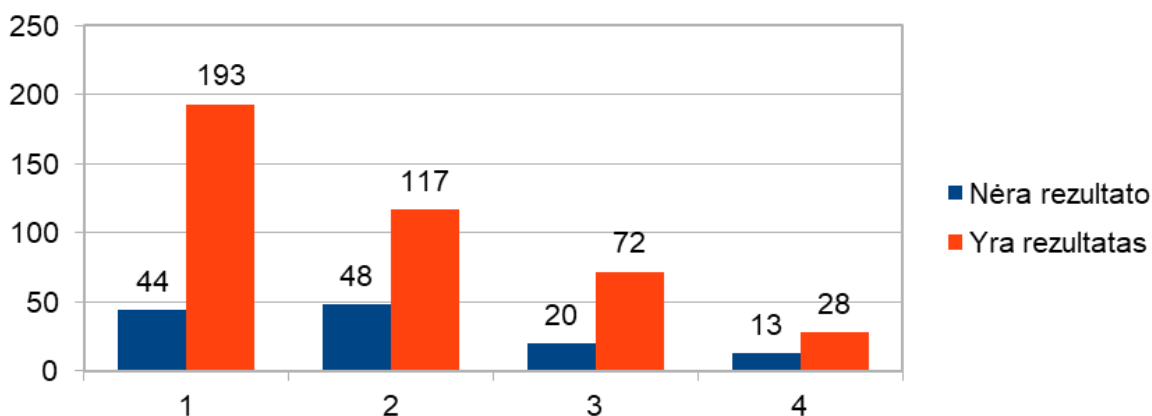

3.12 pav. Projekto dalyvių pasiektų rezultatų lyginimas priklausančių ir nepriklausančių anksti iš švietimo sistemos iškritusių asmenų grupėms (proc.)

Tyrimo rezultatai rodo nedidelius lygintų grupių skirtumus ir šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 0,324$, $p = 0,569$).

3.3.7 Socialinių rizikų kiekis

Jaunas asmuo gali priklausyti kelioms socialinės rizikos kategorijoms. Kelių rizikų derinys dar labiau apsunkina asmenų socialinę integraciją (Rodriguez-Modroño, 2019). Visi projekto dalyviai buvo suskirstyti į grupes pagal tai, kiek socialinės rizikos veiksnių jie patyrė. Projekto dalyvių pasiskirstymas priklausomai nuo to, kiek socialinės rizikos požymių jiems buvo priskirta, vaizduojamas 3.13 paveiksle.

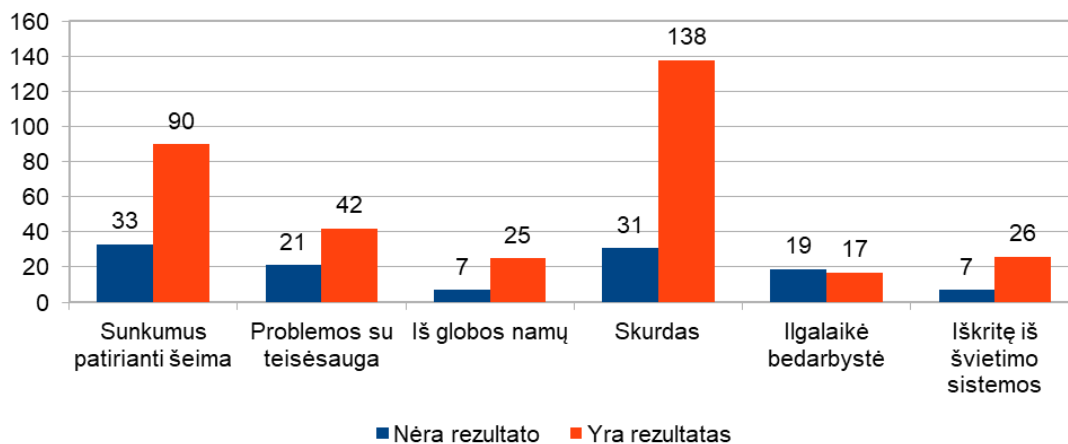

3.13 pav. Projekto dalyvių pasiekti rezultatai pagal socialinės rizikos požymių skaičių (vnt.)

Tyrimo duomenys atskleidė pasiektų rezultatų skirtumus pagal rizikos veiksnių skaičių. Kuo daugiau socialinės rizikos požymių asmeniui priskiriama, tuo sunkiau (rečiau) projekto rezultatus jis pasiekia. Skirtumų statistiniam reikšmingumui nustatyti buvo naudojamas Mann-Whitney neparаметrinis statistinis kriterijus. Analizės rezultatai parodė, kad tarp grupių yra statistiškai reikšmingų skirtumų ($U = 31282,5$, $p = 0,012$). Vadinasi, kuo daugiau socialinės rizikos požymių jaunuoliai patiria, tuo sunkiau yra pasiekti projekto rezultatus.

3.3.8 Reikšmingiausia socialinė rizika

Asmuo gali priklausyti kelioms socialinės rizikos kategorijoms, tačiau viena iš jų gali būti dominuojanti. Jaunuolių bylų dokumentuose buvo pažymėta, kuri socialinė rizika yra pagrindinė. Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal dominuojantį socialinės rizikos požymį ir dalyvavimo projekte rezultatų pasiekimą yra vaizduojamas 3.14 paveiksle.

3.14 pav. Projekto dalyvių rezultatų lyginimas pagal pagrindinį socialinės rizikos veiksnį (vnt.)

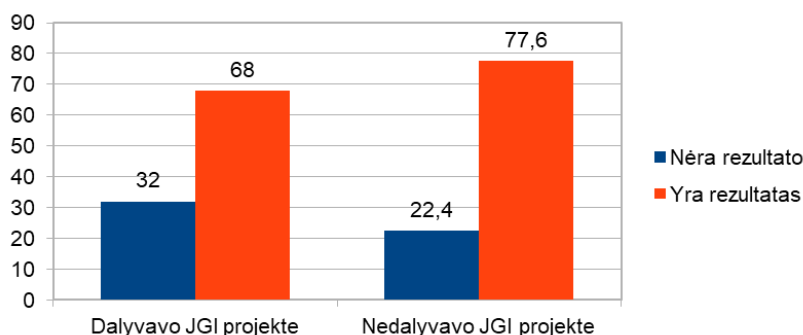
Siekiant patikrinti, ar pasiekti rezultatai statistiškai reikšmingai skiriasi pagal tai, kuris socialinės rizikos požymis yra nurodytas kaip pagrindinis, buvo naudojamas χ^2 statistinis kriterijus. Analizės rezultatai parodė, kad skirtumai nėra statistiškai reikšmingi ($\chi^2 = 7,729$, $p = 0,172$).

3.4 Rezultatai ir dalyvavimo trukmė projekte

Dalyvavimo trukmė projekte buvo labai įvairi, ji galėjo būti pratęsta pagal jaunuolio situaciją ir poreikius. Naudojant neparametrinį Mann-Whitney statistinį kriterijų buvo lyginamos rezultatus pasiekusių ir nepasiekusių grupės pagal dalyvavimo projekte trukmę. Analizės rezultatai parodė, kad grupės statistiškai reikšmingai nesiskiria ($U = 24723,5$, $p = 0,077$). Vadinasi, dalyvavimo projekte trukmė neturi įtakos projekto rezultatams, nesėkmę gali patirti tiek trumpalaikiai, tiek ilgalaikiai projekto dalyviai. Nors statistinio reikšmingumo nėra, svarbu pabrėžti, kad kai dalyvių atvejai yra labai sudėtingi ir kompleksiški, JGI koordinatoriai su jais dirba ilgą laiką, kad pasiektų bent minimalių rezultatų.

3.5 Rezultatai ir dalyvavimas JGI projekte „Atrask save“

90 projekto dalyvių jau buvo dalyvavę JGI projekte „Atrask save“, jie sudarė 16,4 proc. visų projekto dalyvių. Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal tai, ar jie dalyvavo JGI projekte „Atrask save“ ir ar pasiekė šio projekto rezultatus, vaizduojami 3.15 paveiksle.

3.15 pav. Projekto dalyvių pasiektų rezultatų lyginimas dalyvavusiųjų ir nedalyvavusiųjų JGI projekte „Atrask save“ grupėse (proc.)

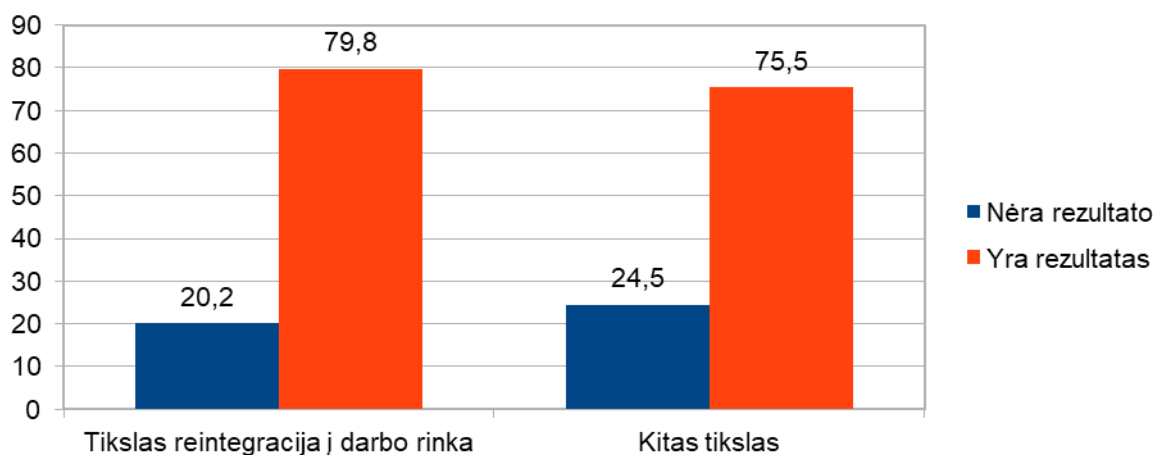
Didesnė dalis nedalyvavusių JGI projekte „Atrask save“ pasiekė šio projekto rezultatų, lyginant su dalyvavusių grupę. Statistinės analizės rezultatai parodė, kad nustatyti skirtumai yra statistiškai reikšmingi ($X^2 = 3,943$, $p = 0,047$). Geresnių rezultatų pasiekė tie projekto dalyviai, kurie nedalyvavo JGI projekte „Atrask save“. Visgi projektas „JUDAM“ gerokai padidino buvusių „Atrask save“ dalyvių socialinės integracijos tikimybę, nes net du trečdaliai jų pasiekė rezultatų.

3.6 Projekto rezultatai ir dalyvavimo projekte tikslai

Projekto dalyviai siekė skirtingų tikslų. Dalyvavimo projekte tikslai buvo: integracija į darbo rinką; reintegracija į darbo rinką; tolesnis mokymasis pagal formaliojo švietimo programą; tolesnis mokymasis pagal neformaliojo švietimo programą; socialinių kompetencijų ugdymas, motyvavimas integruotis į darbo rinką (švietimo sistemą).

3.6.1 Reintegracija į darbo rinką

Reintegracija į darbo rinką reiškia, kad asmuo turėjo dalyvavimo darbo rinkoje patirties, tačiau dėl tam tikrų priežasčių iš jos iškrito ir patiria sunkumų reintegruojantis. 69 dalyviai (12,6 proc.) siekė reintegruoti į darbo rinką. Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal tai, ar jų tikslas buvo reintegracija į darbo rinką ir pasiekti rezultatai yra vaizduojami 3.16 paveiksle.

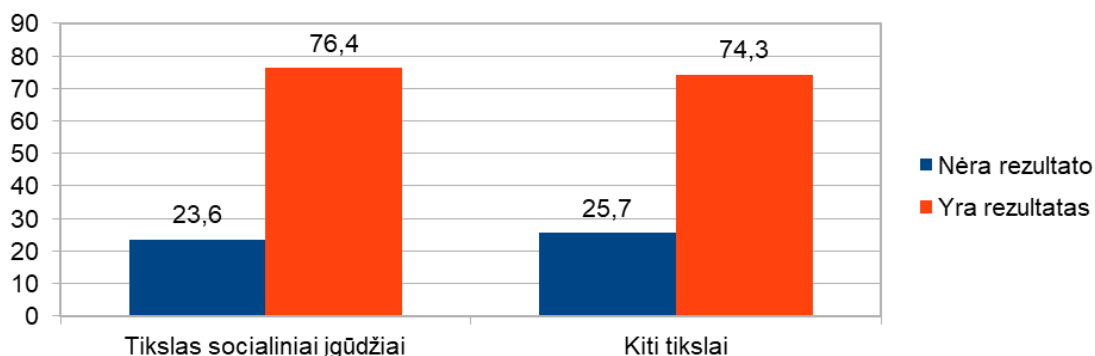

3.16 pav. Projekto dalyvių pasiektų rezultatų lyginimas pagal reintegracijos į darbo rinką tikslą (proc.)

Šiek tiek didesnė (skirtumas 4,3 proc.) dalis projekto dalyvių su reintegracijos į darbo rinką tikslu pasiekė projekto rezultatų, lyginant su dalyvavusiais kitais tikslais. Vis tik šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi ($X^2 = 0,609$, $p = 0,435$).

3.6.2 Socialinių kompetencijų ugdymas

Socialinių kompetencijų ugdymas buvo pagrindinis dalyvavimo projekte tikslas, šio tikslo siekė net 444 projekto dalyviai (80,9 proc.). Projekto dalyvių pasiskirstymas pagal tai, ar jų tikslas buvo socialinių kompetencijų ugdymas ir pasiekti rezultatai yra vaizduojami 3.17 paveiksle.

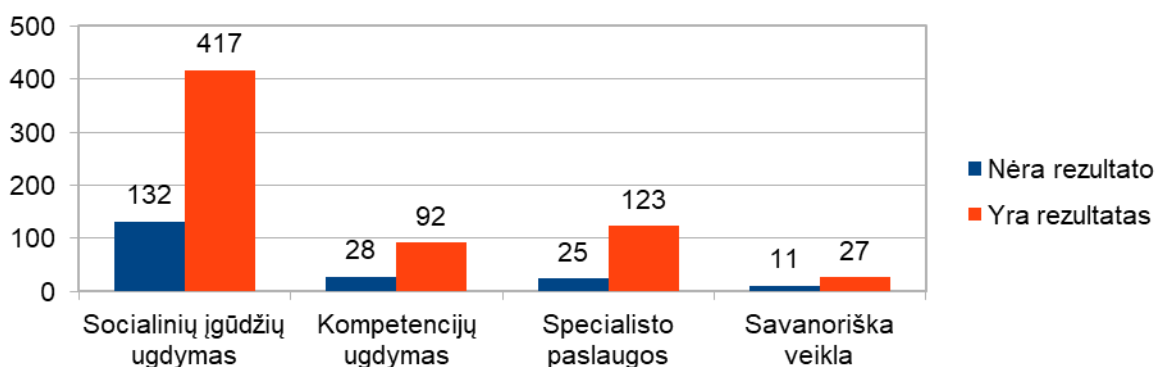
3.17 pav. Projekto dalyvių pasiektų rezultatų lyginimas pagal socialinių kompetencijų ugdymo tikslą (proc.)

Lygintų grupių skirtumai labai nedideli ir statistiškai nereikšmingi ($\chi^2 = 0,198$, $p = 0,656$).

3.7 Rezultatai ir projekto veiklos

Projekto veiklos, kuriose dalyvavo jaunuoliai, buvo skirstomos į šias grupes: neaktyvių jaunuolių paieška, motyvavimas ir socialinių gebėjimų ugdymas; asmeninių, tarpasmeninių ir profesinių kompetencijų ugdymas; siauros srities specialistų paslaugos; savanoriška veikla.

Projekto dalyvių pasiskirstymas projekto veiklose ir jų pasiekimai yra vaizduojami 3.18 paveiksle.

3.18 pav. Projekto rezultatų lyginimas pagal tai, kokiose projekto veiklose jaunuoliai dalyvavo (vnt.)

Daugiausia jaunuolių lavino socialinius įgūdžius, tuo tarpu mažiausiai jaunuolių savanoriavo.

Buvo siekiama išsiaiškinti, ar tai, kokių rezultatų buvo pasiekta dalyvaujant vienoje ar kitoje projekto veikloje, priklauso nuo to, kiek laiko asmuo dalyvavo konkrečioje veikloje. Siekiant nustatyti skirtumus buvo naudojamas neparametrinis Mann-Whitney statistinis kriterijus. Analizės rezultatai parodė, kad pagal pasiektus rezultatus egzistuoja statistiškai reikšmingų skirtumų tarp jaunuolių priklausomai nuo to, kiek laiko jie dalyvavo socialinių įgūdžių lavinimo veiklose ($U = 23964,5$, $p = 0,025$). Kuo ilgiau jaunuoliai dalyvavo socialinių įgūdžių lavinimo veiklose, tuo geresnių rezultatų jie pasiekė. Taip pat – kuo ilgiau dalyvavo kompetencijų ugdymo veiklose, tuo geresnių rezultatų pasiekė. Nustatyti skirtumai yra statistiškai reikšmingi ($U = 866,5$; $p = 0,009$). Tuo tarpu siauros srities specialistų paslaugų teikimo trukmė neturėjo įtakos projekto rezultatams ($U = 1471$; $p = 0,735$). Jaunuolių, dalyvavusių savanoriškose veiklose, buvo per mažai, kad būtų galima taikyti statistinę analizę.

Išvados

Pagrindinės tyrimo išvados:

Projektas „JUDAM“ yra sėkmingas. Projekto tikslinė grupė – pažeisti jaunuoliai, dauguma jų patyrė keletą integracijos rizikos veiksnių. Todėl atsižvelgiant į tikslinės grupės sudėtingumą, projektui „JUDAM“ pavyko pasiekti aukštą rezultatą. Dokumentų analizės tyrimas parodė, kad net 76 proc. dalyvių pasiekė projekte numatytą socialinės integracijos rezultatą, t. y., įsiliejo į darbo rinką arba švietimo sistemą.

Apie projekto sėkmę leidžia spręsti teigiami projekto dalyvių (jaunuolių) ir vykdytojų (JGI koordinatorių) subjektyvūs projekto vertinimai.

Projekte dalyvavusiems jaunuoliams galimybė dalyvauti projekte buvo reikšminga, sudarė sąlygas lavinti dalyvavimui darbo rinkoje arba švietimo sistemoje būtinus gebėjimus, priimti svarbius sprendimus, keisti įpročius ir keistis.

Projekto metu įgyvendintas paslaugų organizavimo ir teikimo modelis yra tinkamas darbui su NEET jaunuolių grupe, siekiant jų reintegracijos į švietimo sistemą arba integracijos į darbo rinką. Sėkmę lemia šie paslaugų modelio elementai:

I. JGI koordinatorius, kuris jaunuolį atveda į projektą ir dirba su juo tol, kol jaunuolis pasiekia integracijos rezultatą arba pasitraukia iš projekto (atsisako paslaugų). JGI atliekamos funkcijos:

- 1) vertinti jaunuolio situaciją ir pagalbos poreikius,
- 2) padėti jaunuoliui išsikelti tikslus ir jų siekti,
- 3) kurti ir palaikyti nenutrūkstamą santykį su jaunuoliu,
- 4) stebėti ir drauge su jaunuoliu vertinti jo pokyčius, pažangą,
- 5) nukreipti pas kitus specialistus, palaikyti ryšius su kitais specialistais ir užtikrinti pagalbos tęstinumą.

II. Įvairių paslaugų paketas, kuris yra prieinamas (pasiūlomas) atsižvelgiant į jaunuolių individualius poreikius ir situacijas. Jaunuoliai turi galimybę gauti įvairias skirtingų sričių specialistų (psichologų, teisininkų, profesijos *koučerių*, sveikos gyvensenos konsultantų ir kt.) paslaugas. Paslaugos gali būti teikiamos individualiai arba jaunuolių grupėje, priklausomai nuo pobūdžio.

III. Galimybė savanoriauti įvairiose organizacijose. Jaunuoliai gali rinktis savanoriauti. Savanoriškos veiklos metu jie ugdo įvairias kompetencijas, susipažįsta su veiklos sritimis, įgyja patirties, prisideda prie visuomenės gerovės ir jaučiasi naudingi, kuria naujus socialinius ryšius – susiranda draugų, susipažįsta su naujais ir įvairiais žmonėmis.

IV. Mokymai ir supervizijos JGI koordinatoriams užtikrina koordinatorių kompetenciją ir suteikė jiems palaikymą. JGI koordinatoriai dirbo su pažeidžiamais, traumuojančias patirtis išgyvenusiais jaunuoliais, todėl mokymai ir supervizijos mažino profesinio perdegimo riziką.

Tyrimo dalyvavę projekto dalyviai negalėjo įvardinti nenaudingų, nereikalingų veiklų ir paslaugų, išsakytos pastabos ir nusiskundimai buvo nedideli ir neesminiai. Tiek jaunuoliai, tiek JGI koordinatoriai tvirtino, kad šio projekto paslaugos NEET jaunuoliams turėtų būti teikiamos ateityje: arba kaip projektas, arba būtų įtvirtintos kaip nuolatinės paslaugos.

Išvados, arba tyrimo rezultatų apibendrinimai pagal tyrimo metu vertintus aspektus:

JGI koordinatorių darbo su jaunuoliais tikslai išsiskyrė į dvi grupes. 1. Rezultatų tikslai, orientuoti į konkrečius jaunuolių pokyčius, kad jaunuoliai: įveiktų baimės ir gėdos jausmus, įgytų drąsos; jaustųsi naudingi, prisidedantys prie bendrojo gėrio; atrastų save ir būtų laimingi; patikėtų, kad gali, pasitikėtų savimi; augtų, stiprėtų jų socialiniai įgūdžiai; įvyktų giluminių, esminių, kokybiškų pokyčių. 2. Instrumentiniai tikslai, priemonės jaunuolių pokyčiams pasiekti: suprasti jaunuolių nedarbo, nesimokymo priežastis; užmegzti pasitikėjimu grįstus santykius; priimti: nevertinti, nesmerkti, neprimesti; motyvuoti, palaikyti motyvaciją ir norą keistis; parodyti alternatyvas, sudaryti galimybes išsibandyti, gauti paslaugas; įgalinti, „įveiklinti“ daryti dalykus; laiku užduoti tinkamus klausimus; būti šalia, išklaudyti, palaikyti.

Ateidami į projektą jaunuoliai turėjo tiesiogiai ir netiesiogiai su projekto rezultatais susijusių lūkesčių. 1. Tiesiogiai su įsidarbinimu ar studijomis susiję lūkesčiai: atrasti, kur nori mokytis ir pradėti tai daryti; gauti pagalbą darbo paieškose; stiprinti esamus ir įgyti naujų įgūdžių. 2. Netiesiogiai su įsidarbinimu ar studijomis susiję lūkesčiai: gauti pagalbą, palaikymą, pastūmėjimą pokyčių link; siauros srities specialistų paslaugų; pažinti save, suprasti, pasirinkti patinkančias veiklas ir darbus; išjudėti, nestovėti vietoje; susipažinti su kitais žmonėmis; atsitraukti nuo blogų draugų, įpročių, negatyvių minčių. Suvaldyti stresą; padėti kitiems, užsiimti naudinga veikla.

Jaunuolių pokyčiai, kuriuos įvardijo JGI koordinatoriai. 1. Projekto rezultatams pasiekti būtini įgūdžiai: darbo paieškos įgūdžiai; išsilaikyti darbe arba studijose; atsiradęs įsitikinimas, kad galiu rasti ne bet kokį, bet tinkantį ir patinkantį darbą; legalaus darbo susiradimas. 2. Projekto rezultatus pasiekti padedantys pokyčiai: priklausomybių pripažinimas ir gydymas; pasitikėjimas savimi, išsilaisvinimas iš vidinio susikaustymo, baimių; elgesio pokyčiai; padidėjęs savarankiškumas ir atsakomybės už save bei kitus prisiėmimas; draugų, gyvenamosios vietos pakeitimas; sustiprėjusi motyvacija keistis, ieškoti ir priimti pagalbą; suteiktos žinios apie galimybes gauti pagalbą ir įgytas pasitikėjimas, kad ateityje prireikus pagalbos, jos galima kreiptis.

Daugelis JGI koordinatorių keliamų konkrečių tikslų buvo pasiekti, kadangi jaunuoliai, kalbėdami apie savo pokyčius projekto metu, įvardijo būtent šiuos aspektus, pavyzdžiui, drąsos, savarankiškumo įgijimas, savęs pažinimas. Keliami instrumentiniai tikslai atsispindi jaunuolių pasisakymuose apie jų santykius su JGI koordinatoriais. Jaunuoliai jautė JGI koordinatorių palaikymą, žinojo, kad visada gali kreiptis pagalbos įvairiausiais klausimais, buvo nuolat motyvuojami veikti, užvedami ant teisingo kelio. JGI koordinatoriams jaunuoliai priskyrė psichologų, draugų, mamų ir pan. vaidmenis.

Jaunuoliai galėjo įvardinti kelis kartus daugiau įvykusių pokyčių, nei kad jie turėjo lūkesčių, ateidami į projektą. Vadinasi, projektas ne tik patenkino, bet ir viršijo jaunuolių lūkesčius. Jaunuolių įvardinti pokyčiai buvo suskirstyti į 4 sritis. 1. Pagrindiniai (tiesioginiai) projekto rezultatai: suprato, kad reikia dirbti legalų darbą; suprato, kad gali sukurti sau darbo vietą ir iš jos pragyventi Lietuvoje; baigė mokyklą; įsidarbino, rado patinkantį darbą. 2. Asmenybės auginimas ir tobulinimas: labiau pasitiki savimi; įgijo drąsos; įgijo savarankiškumo; sustiprėjo atsakomybės jausmas; pažino save; pagerėjo psichologinė savijauta; sustiprino emocinį intelektą, pvz., išmoko suvaldyti savo emocijas, rūpintis savimi; pakeitė draugus, gyvenamąją vietą; pasikeitė požiūris į gyvenimą ir suvokimas apie ateitį; išmoko planuoti laiką. 3. Tarpasmeninių ryšių kūrimas: išmoko pasitikėti nepažįstamais žmonėmis; turi žmogų, kuriam jaunuolis rūpi ir jį palaiko; susipažino su naujais žmonėmis, susirado naujų draugų; lavino bendravimo įgūdžius; lengviau bendrauja su žmonėmis, susivaldo; išmoko atsiverti, atvirai kalbėtis. 4. Atsivėrimas nežinomumui: priėmė psichologinę pagalbą; sužinojo naudingos informacijos, kur ir kokios pagalbos gali gauti; išėjo iš namų, atsivėrė pasauliui ir pagalbai.

Daugelis tyrime dalyvavusių jaunuolių kaip labai didelį projekto privalumą vertino santykį su JGI koordinatoriumi. Jausmas, kad JGI koordinatorius palaiko jaunuolį ir individualiai įsigilina į jo situaciją buvo labai svarbus tiek projekto naudai suvokimui, tiek ir jaunuolių pokyčiams (progresui) projekte. Šis aspektas buvo ne tik svarbus jaunuolių pokyčiams motyvuojantis veiksnys, bet ir sąlyga, išskirianti projektą „JUDAM“ iš

kitų panašių projektų ar programų. Jaunuoliai santykius su JGI koordinatoriais ir pačius JGI koordinatorius apibūdina taip: draugiškas, šiltas; rūpestingas palaikantis; leidžiantis laisvai rinktis; keliantis svarbius klausimus, padedantis išsikelti tikslus; skatinantis, drąsinantis, primenantis; išklausančias, išlaukiantis, kol nusiraminsi, susikaupsi, pasiryši.

Karantino apribojimai paveikė jaunuolių pasitenkinimą projekto veiklomis, nes kai kurios veiklos nebebuvo organizuojamos (pavyzdžiui, edukaciniai užsiėmimai), tačiau susitikimai su JGI koordinatoriais ir su kitais specialistais buvo organizuojami tiek kontaktiniu, tiek nuotoliniu būdu.

Interviu metu buvo jaučiamas tyrimo dalyvių noras turėti daugiau praktinės veiklos, kurią būtų galima įrašyti į gyvenimo aprašymą kaip naudingą darbdaviui įgūdį. Taip pat daugiau sąlyčio su skirtingų profesijų atstovais, kurie papasakotų apie savo veiklos ypatumus. Šios veiklos, tyrimo dalyvių nuomone, ne tik padarytų juos patrauklesnius potencialiems darbdaviams, tačiau ir padėtų geriau suprasti, kokie yra jų gabumai, kokia veikla jiems labiausiai tinka. Kai kurie tyrimo dalyviai įvardijo ir konkrečius specialistus, kurių paslaugų, jų nuomone, projekte „JUDAM“ trūko, pavyzdžiui, ispanų kalbos mokytojo, kompiuterinių įgūdžių lavinimo specialisto.

Iššūkius, su kuriais įgyvendindami projektą ir dirbdami su jaunuoliais susidūrė JGI koordinatoriai, galima suskirstyti į 5 sritis:

1. Iššūkių, susiję su projekto įgyvendinimo ypatumais: netolygiai išplėtotą paslaugų infrastruktūrą; dėl skirtingo savivaldybių gyventojų skaičiaus, skiriasi darbo krūviai ir atvejų skaičius, su kuriais koordinatoriai dirba vienu metu; keitėsi nedidelės dalies paslaugų aktualumas; ilgai trunkantys administraciniai procesai.
2. Iššūkių išlaikyti profesinio santykio su jaunuoliais ribas: dilema, ar atsiliepti į jaunuolių skambučius ir žinutes tik darbe, ar ir po darbo valandų; neadekvatus jaunuolių reikalavimai ir lūkesčiai; per didelis jaunuolių prisirišimas ir įsivaizdavimas apie romantinius santykius su JGI koordinatoriais rizika; kontaktinių socialinių ryšių poreikio tenkinimas karantino metu.
3. Bendradarbiavimo su kitais paslaugų teikėjais iššūkių: bendradarbiavimas su kitais specialistais svarbus projekto rezultatams; svarbus kitų specialistų geranoriškumas ir noras padėti; jaunuolių nukreipimas į projektą ir pagalba jaunuolius surandant.
4. Iššūkių, susiję su JGI koordinatorių funkcijomis ir veikla: tiesioginio darbo su jaunuoliais ir administravimo darbų pusiausvyra; kartais nepakanka jaunuolį įdarbinti, būtina padėti jam įsitvirtinti darbo vietoje; sunkumai randant sprendimą sudėtingose jaunuolių situacijoje.
5. JGI koordinatorių profesinio perdegimo rizikos: dideli krūviai, vienam JGI koordinatoriui tenkantis dalyvių skaičius; darbo ir poilsio pusiausvyros išlaikymo problema; nesėkmės ir jaunuolių atkryčiai; projekto dalyvių netektys (savižudybės, nusikaltimai).

Tyrimo dalyvavę jaunuoliai ir JGI koordinatoriai pabrėžė, kad projekto „JUDAM“ vertė ir nauda jaunuoliams bei visuomenei yra labai didelė, tačiau projektas turėtų būti viešinamas daug plačiau ir įvairesnėmis priemonėmis – kad apie jį išgirstų daugiau jaunuolių ir įvairių sričių specialistų, galinčių jaunuolius nukreipti į projektą. Nemaža dalis tyrimo dalyvių sužinojo apie projektą „per pažįstamus“ arba juos nukreipė Užimtumo tarnyba, tačiau, jaunuolių teigimu, poreikis tokiam projektui tarp jaunimo yra žymiai didesnis.

Kiekybinė projekto dokumentų analizė leidžia daryti šias išvadas:

Iš visų demografinių charakteristikų, projekto rezultatams reikšmingos įtakos turėjo tikrai dalyvių išsilavinimas. Kuo aukštesnis projekto dalyvių išsilavinimo lygis, tuo didesnė tikimybė, kad dalyviai pasieks projekto rezultatus. Nedideli projekto rezultatų skirtumai buvo pastebėti pagal dalyvių lytį ir amžių, bet statistiškai jie nebuvo reikšmingi.

Ypatingai stiprūs rizikos veiksniai, trukdantys pasiekti projekto rezultatų, yra delinkventinis jaunuolių elgesys ir priklausomybės. Pavyko pasiekti projekto rezultatų ir problemų su teisėsauga turinčių bei priklausomų jaunuolių grupėse, tačiau santykinai rečiau, nei šių problemų neturinčių jaunuolių grupėse. Taip pat projekto rezultatų pasiekimo tikimybę mažino rizikos veiksnių skaičius: kuo daugiau jaunuolis turi socialinės rizikos požymių, tuo didesnė tikimybė, kad projekto rezultatų nebus pasiekta.

Projekto veiksmingumui įtakos turėjo ne dalyvavimo projekte trukmė, o projekte gautų (arba projekto metu suteiktų) paslaugų apimtys. Kuo daugiau valandų buvo skiriama jaunuolių socialinių įgūdžių lavinimui bei kompetencijų ugdymui, tuo dažniau jie pasiekė projekto rezultatus.

Literatūra

- Lee, S., Dwyer, J., Paul, E., Clarke, D., Treleaven, S., & Roseby, R. (2019). Differences by age and sex in adolescent suicide. *Australian and New Zealand journal of public health*, 43(3), 248-253.
- Ranzani, M., & Rosati, F. C. (2013). The NEET trap: A dynamic analysis for Mexico. *Understanding Children's Work*, 1-30.
- de Almeida, A. N., & Simões, F. (2020). Professional development perspectives across gender and age groups of under-qualified rural NEETs. *Journal of community psychology*, 48(5), 1620-1636.
- Bacher, J., Koblbauer, C., Leitgöb, H., & Tamesberger, D. (2017). Small differences matter: how regional distinctions in educational and labour market policy account for heterogeneity in NEET rates. *Journal for Labour Market Research*, 51(1), 1-20.
- Blinova, T. V., & Vyalshina, A. A. (2016). Youth outside education and employment: rural–urban differences in Russia. *Sociological Studies*, 9(9), 40-49.
- Vancea, M., & Utzet, M. (2018). School-to-work transition: The case of Spanish NEETs. *Journal of Youth Studies*, 21(7), 869-887.
- Carter, A. (2019). The consequences of adolescent delinquent behavior for adult employment outcomes. *Journal of youth and adolescence*, 48(1), 17-29.
- Basta, M., Karakonstantis, S., Koutra, K., Dafermos, V., Papargiris, A., Drakaki, M., ... & Papadakis, N. (2019). NEET status among young Greeks: association with mental health and substance use. *Journal of affective disorders*, 253, 210-217.
- Ruesga-Benito, S. M., González-Laxe, F., & Picatoste, X. (2018). Sustainable development, poverty, and risk of exclusion for young people in the European Union: The case of NEETs. *Sustainability*, 10(12), 4708.
- Rodriguez-Modroño, P. (2019). Youth unemployment, NEETs and structural inequality in Spain. *International Journal of Manpower*.

Interviu klausimynas projekto dalyviams

Sveiki, esu...

Aš dirbu ir šiuo metu atlieku projekto „JUDAM“ poveikio vertinimo tyrimą.

Tyrimą užsakė Jaunimo reikalų departamentas prie SAM, tačiau užsakovas bus supažindintas tik su apibendrintais tyrimo rezultatais.

Transkribuotuose tekstuose tiriamiesiems bus suteikti kodai, kuriuos žinos tik tyrėjai, užsakovams jie nebus atskleisti. Apibendrintoje ataskaitoje nebus naudojami duomenys, leidžiantys jus atpažinti.

Aš darau mūsų pokalbio įrašą tam, kad pokalbio metu visą dėmesį galėčiau sutelkti į jo turinį, nesistengdama kalbėtis ir tuo pat metu užsirašinėti. Įrašai bus transkribuojami ir sunaikinami.

Ar viską supratote? (*Sulaukti atsakymo*) Ar turite man klausimų dėl tyrimo tikslo ir etikos?

Ar sutinkate, kad būtų daromas pokalbio įrašas? (*Sulaukti atsakymo*)

Tuomet pradėkime mūsų pokalbį:

Įžanga

1. Ar galite šiek tiek papasakoti apie save?
2. Amžius,
3. Kada baigė / ar baigė mokyklą,
4. Ką veikė nuo to laiko, ar turi darbą, jei taip – kokį.

Prisijungimas prie projekto

5. Ar galite papasakoti, kaip prisijungėte prie projekto (pamatė reklamą, susitiko su kuo nors iš projekto, kažkas papasakojo apie projektą – kas?)?
6. Ar prisimenate, ką jums pasakojo apie projektą?
7. Kokie dalykai patraukė ar įtikino ateiti?
8. Ko tikėjotės iš projekto?

Patirtis projekte

9. Ką veikėte projekte po to, kai prisijungėte prie jo?
10. Kas jums labiausiai patiko / nepatiko (pateikite pavyzdį) ir kodėl?
11. Kas jums buvo labiausiai / mažiausiai naudinga, nereikalinga, be prasmės (pateikite pavyzdį)?
12. Kas skatino likti projekte?
13. Kuo šis projektas ar veiklos (paslaugos) jame skiriasi nuo kitų, kuriuose dalyvavote – mokykloje, kitose programose ir pan.
14. Kaip apibūdintumėte projekto „JUDAM“ darbuotojus? Jei reikėtų papasakoti apie jūsų JGI koordinatorių [vardas, pavardė], kaip jį apibūdintumėte?
15. Kaip manote, kas jam sekasi su jumis darbe su tavimi ar kitai projekte dalyvaujančiais jaunuoliais, o kas nelabai?
16. Ką siūlytumėte pakeisti projekte „JUDAM“, kad jis būtų dar naudingesnis?

Rezultatai (nauda)

17. Prisiminkite, koks jūs (jūsų situacija) buvote prieš prisijungdamas prie projekto „JUDAM“ – kaip manote, ar pasikeitėte? (Laukti kol papasakos)
18. Kokie jūsų planai pasibaigus projektui „JUDAM“? (Laukti atsakymo iš dalyvių, nesakyti galimų variantų.) Tiems, kurie jau išėję iš projekto: Ką veikėte pabaigę dalyvavimą šiame projekte?
 - a. Susirasti darbą – ar jau ieškojote darbo?
 - b. Susirasti pameistrystės / savanorystės / praktikos vietą – kurioje srityje, su koku darbdaviu?
 - c. Toliau mokytis – kokioje įstaigoje? Kokioje srityje?
 - d. Kita – kodėl? Kur? Kaip?
19. Kokį darbą norėtumėte dirbti ateityje? (Užduodamas tiems, kurie šiuo metu nedirba)

- a. Koks būtų jūsų idealus darbas, jei galėtumėte daryti būtent tai, ko norite?
 - b. Kiek tikėtina, kad būtent tai ir darysite? (Įvertinkite skalėje nuo 1 iki 10, kur 1 – visiškai neįmanoma, o 10 – labai tikėtina)
 - c. Kaip manote, kokį darbą realiai dirbsite? Kiek tikėtina, kad būtent tai ir darysite? (Įvertinkite skalėje nuo 1 iki 10, kur 1 – visiškai neįmanoma, o 10 – labai tikėtina)
20. Kas, jūsų manymu, gali sutrukdyti jums susirasti darbą?

Klausimai pabaigai

- 21. Jei per naktį įvyktų stebuklas ir ryte visos jūsų problemos būtų išspręstos, kas būtų kitaip? Kas jūsų gyvenime būtų pasikeitę?
- 22. Ką pasakytumėte kitiems jaunuoliams apie projektą „JUDAM“, kad paskatintumėte juos dalyvauti?
- 23. Ar norėtumėte dar ką nors pridėti apie projektą „JUDAM“, ko aš nepaklausiau?

Interviu klausimynas projekto dalyviams

Sveiki, esu ...

Aš dirbu ir šiuo metu atlieku projekto „JUDAM“ poveikio vertinimo tyrimą.

Tyrimą užsakė Jaunimo reikalų departamentas prie SAM, tačiau užsakovas bus supažindintas tik su apibendrintais tyrimo rezultatais.

Jūsų pateikta informacija yra konfidenciali ir nors užsakovas žinos, kokie jaunuoliai dalyvavo tyrime, tačiau jie nesužinos, ką jūs konkrečiai vienu ar kitu klausimu pasakėte.

Aš darau mūsų pokalbio įrašą tam, kad pokalbio metu visą dėmesį galėčiau sutelkti į jo turinį, nesistengdama kalbėtis ir tuo pat metu užsirašinėti. Įrašai bus transkribuojami ir sunaikinami.

Transkribuotuose tekstuose tiriamiesiems bus suteikti kodai, kuriuos žinos tik tyrėjai, užsakovams jie nebus atskleisti. Apibendrintoje ataskaitoje nebus naudojami duomenys, leidžiantys jus identifikuoti.

Ar viską supratote? *(Sulaukti atsakymo)* Ar turite man klausimų dėl tyrimo tikslo ir etikos?

Ar sutinkate, kad būtų daromas pokalbio įrašas? *(Sulaukti atsakymo)*

Tuomet pradėkime mūsų pokalbį:

1) Papasakokite, kaip pradėjote dirbti šiame projekte?

Paaiškinimas arba klausimo praplėtimas: iš kur sužinojote apie šį projektą; ką veikėte iki ateidamas dirbti čia; kuo projektas patraukė?

2) Papasakokite šiek tiek plačiau apie savo darbą šiame projekte *(neužduoti visų klausimų iš karto, o paeiliui)*.

Kaip atrodo įprasta diena šiame projekte?

Kokie žmonės dirba su jumis (komandoje)?

Kaip apibūdintumėte jaunuolius, dalyvaujančius projekte, jų poreikius?

3) Papasakokite plačiau apie savo misiją šiame darbe: kokius sau tikslus keliate, dirbdami su jaunuoliais? *(Neužduoti visų klausimų iš karto, o paeiliui)*

Kaip matote / ar žinote, kad pasiekėte šių tikslų?

Kokie pokyčiai vyksta jaunuolių gyvenime?

Kaip matote, kad pokyčiai įvyko?

4) Suprantame, kad kartais jaunuoliai ateina iš labai sudėtingų situacijų ir jų problemos yra kompleksinės. Kas jums yra jūsų darbo rezultatas? *(Neužduoti visų klausimų iš karto, o paeiliui)*

Kaip vertinate savo darbo su jaunuoliais rezultatus?

Kaip suprantate, kad pavyko pasiekti rezultatą?

5) Šiame projekte dirbate jau gan ilgai ir matėte daug įvairių situacijų. Papasakokite, prašau, koks būtų „vidutinis statistinis“ atvejis? *(Kokios yra jaunuolių tipinės kelionės arba keliai projekte?)*

Koks būtų pats sunkiausias atvejis, su kuriuo jums teko dirbti (ir kodėl)?

Koks buvo lengviausias atvejis?

6) Su kokiais sunkumais susiduriate darbe? *(Pirma klausime bendrai ir žiūrime, apie ką pasakoja pirmiausiai. Po to bandome sukonkretinti, kokiose srityse)* Kaip šie sunkumai sprendžiami?

7) Kokia, jūsų nuomone, šio projekto nauda ir poveikis visuomenei? *(Neužduoti visų klausimų iš karto, o paeiliui)*

Kaip manote, ko dar projekte trūksta ar reikėtų, kad jis būtų sėkmingesnis?

Jei projektas staiga pasibaigtų, kaip pasikeistų jo dalyvių gyvenimas?

8) Ar yra kas nors, ką norėtumėte pridėti, ko aš nepaminėjau?

Duomenų registravimo anketa

k1. Kokia dalyvio lytis?

1. Vyras
2. Moteris

k2. Koks dalyvio amžius? Įrašyti _____

k4. Koks dalyvio turimas išsilavinimas?

1. Pradinis išsilavinimas (4 klasės) (11)
2. Pagrindinis išsilavinimas (10 klasių) (11)
3. Vidurinis išsilavinimas (12 klasių); Profesinė kvalifikacija (12)
4. Aukštasis išsilavinimas (bakalauras, magistras, mokslų daktaras) (13)
5. Suaugęs asmuo, neturintis pradinio išsilavinimo (14)

K5. (8) Informacija apie dalyvio atitiktį papildomiems kriterijams.

K5.1. Iš sunkumus patiriančių šeimų: 1 taip, 2 ne

K5.2. Turi problemų su teisėsauga: 1 taip, 2 ne

K5.3. Gyvena ar yra išėjęs iš globos įstaigos: 1 taip, 2 ne

K5.4. Turi priklausomybių: 1 taip, 2 ne

Turi finansinių sunkumų

K5.5. Jaunos rizikos grupei priskiriamos šeimos: 1 taip, 2 ne

K5.6. Ilgalaikiai bedarbiai nėra užregistruoti užimtumo tarnyboje: 1 taip, 2 ne

K5.7. Imigrantai (turinys nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje): 1 taip, 2 ne

K5.8. Anksti iškritę iš švietimo sistemos: 1 taip, 2 ne

K5.9. Motinystės / tėvystės atostogose esantys jaunuoliai, atitinkantys aukščiau išvardintus kriterijus: 1 taip, 2 ne

K5.10. Kita: įrašyti

K6. Kuris kriterijus nurodytas kaip pagrindinis?

1. Iš sunkumus patiriančių šeimų

2. Turi problemų su teisėsauga

3. Gyvena ar yra išėjęs iš globos įstaigos

4. Turi priklausomybių

5. Jaunos rizikos grupei priskiriamos šeimos

6. Ilgalaikiai bedarbiai nėra užregistruoti užimtumo tarnyboje

7. Imigrantai (turinys nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje)

8. Anksti iškritę iš švietimo sistemos

9. Motinystės / tėvystės atostogose esantys jaunuoliai, atitinkantys aukščiau išvardintus kriterijus

10. Kita

K7. Kiek iš viso nurodyta kriterijų: (įrašyti skaičių) _____

K8. Dalyvavimo trukmė projekte: (mėnesiais) (paskaičiuoti ir įrašyti) _____

K9. Dalyvavimo projekte pabaigos pagrindas (JGI koordinatoriai rašo patys, formuluotės gali skirtis ir gali būti čia neįvardintų variantų):

1. Išnaudojo visą galimą dalyvauti projekte laiką (2 metai)

2. Pradėjo dirbti

3. Pradėjo mokytis

4. Išvyko į užsienį arba kitą miestą
5. Pateko į įkalinimo įstaigą
6. Išvyko gydytis priklausomybių
7. Planuoja pradėti savarankiškai kurti individualų verslą
8. Nejmanoma susisiekti (dingo, neatsiliepia)
9. Atsisako toliau dalyvauti
10. Tėvai nesutinka, kad jaunuolis tęstų dalyvavimą projekte
11. Kita (įrašyti)

K10. Buvo nutraukę dalyvavimą projekte ir vėl atnaujino: 1 taip, 2 ne

K11. Nutraukimo priežastys (rašo JGI koordinatoriai, formuluotės gali skirtis, rinkti kodus pagal prasmę):

1. Įsidarbino
2. Pradėjo mokytis
3. Pateko į įkalinimo įstaigą
4. Išvyko gydytis priklausomybių
5. Kita (įrašyti)

K12. Asmuo dalyvavo JGI projekte „Atrask save“

K13. Kokia gyvenamoji vieta (parašytas jaunuolio adresas, priskirti reikšmę pagal adresą:

1. Miesto vietovė
2. Kaimiška vietovė
3. Didieji miestai (Vilnius, Kaunas, Klaipėda)
4. Neturi nuolatinės gyvenamosios vietos

K14. Buvo numatyta galimybė pratęsti dalyvavimo projekte terminą:

1. Taip
2. Ne

K15. Koks dalyvavimo projekte tikslas?

K15.1. Integracija į darbo rinką (pirmą kartą): 1 taip, 2 ne

K15.2. Reintegracija į darbo rinką (grįžimas): 1 taip, 2 ne

K15.3. Tolesnis mokymasis pagal formaliojo švietimo programą: 1 taip, 2 ne

K15.4. Tolesnis mokymasis pagal neformaliojo profesinio mokymo programą: 1 taip, 2 ne

K15.5. Socialinių kompetencijų ugdymas, motyvavimas integruotis į darbo rinką / švietimo sistemą: 1 taip, 2 ne

K16. Neaktyvių jaunuolių paieška, motyvavimas ir socialinių gebėjimų ugdymas (1.1.1.1):

1 taip, 2 ne

K17. Jei K16 „taip“, tai kiek valandų (įrašyti bendrą skaičių per visą dalyvavimo projekte laikotarpį): ____

K18. Asmeninių, tarpasmeninių ir profesinių kompetencijų ugdymas (1.2.1.1.). Vykdo projekto partnerės organizacijos: 1 taip, 2 ne

K19. Jei K18 „taip“, tai kiek valandų (įrašyti bendrą skaičių per visą dalyvavimo projekte laikotarpį): ____

K7.20 Siauros srities specialistų paslaugos (1.3.1.1.): 1 taip, 2 ne

K21. Jei K20 „taip“, tai kiek valandų (įrašyti bendrą skaičių per visą dalyvavimo projekte laikotarpį):____

K22. Savanoriška veikla (1.4.1.1.): 1 taip, 2 ne

K23. Jei K22 „taip“, tai kiek valandų (įrašyti bendrą skaičių per visą dalyvavimo projekte laikotarpį):____

Iš žodinio JGI koordinatoriaus apibūdinimo apie jaunuolio situaciją IVP

K24. Ar turi darbo patirties?

1. taip
2. ne

K25. Kokią darbo patirtį turi?

1. Dirbo samdomą darbą
2. Dirbo nelegaliai
3. Dirbo savarankiškai (pagal individualios veiklos ar verslo liudijimus ir pan.)
4. Nedirbo

K26. Kiti elgsenos darbo rinkoje ypatumai:

K26.1. Ilgai neišdirba vienoje vietoje: 1 taip, 2. ne, 3. neaišku

K26.2. Nenori dirbti, nėra motyvacijos samdomam darbui: 1 taip, 2. ne, 3. neaišku

K26.3. Turi skolų, dėl antstolių vengia legalaus darbo: 1 taip, 2. ne, 3. neaišku

K26.4 Kita (galima sukurti naujus požymius)

K.27. Ar turi pomėgių: 1 taip, 2. ne, 3. Neaišku

K28. Ar turi kažkokių gabumų (groja, piešia ar pan.): 1 taip, 2. ne, 3. neaišku

K29. Ar turi savanorystės patirties

- 1 taip
- 2 ne